

La música i el medi ambient

Setembre 2010

êc̃p escola de
cultura de pau

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL

PER LA PAU

www.gencat.cat/icip/

Aquest document ha estat realitzat per **Alba Sanfeliu**, investigadora de l'Escola de Cultura de Pau, del programa d'Arts i Pau, Setembre 2010. Vull agrair la col·laboració dels músics i grups Albert Guinovart, ZPU, al Josep de la Gossa Sorda, al Santi de Mordigans, al Jesús Cifuentes de Celtas Cortos, Àngel Petisme, Judith Leite de Pracatum, Daniel Sánchez de Mitote, al grup Ladyguana, a la Sara Sanfeliu, a l'Àngel Laguna, al Ramon Elias, i a la Cecile Barbeito. Per comentaris dirigir-se a: <albasanfeliu@gmail.com>

Disseny de la portada: Lucas Wainer.

index:

Presentació	5
Introducció	6-13
El medi ambient	6-8
Iniciatives artístiques a favor del medi ambient	9-12
La música	12-13
Cantants i grups	14-18
Músics i organitzacions mediambientals	19-24
Musicians United to Sustain the Environment, MUSE	19
Músicos en la Naturaleza	19-20
Sting, The Rainforest Foundation	20
Maná, Selva Negra	20-21
Wyclef Jean, Yele Haiti Foundation	21-22
Jack Johnson, Kokua Hawaii Foundation	22
Antonio Tarragó Ros, Fundación Naturaleza	22-23
Don Henley, The Walden Woods Project	23
Ben Jelen, The Ben Jelen Foundation	23
Sarah Harmer, Protecting Escarpment Rural Land	23-24
Johnny Clegg, African Sky	24
Jimmy Buffet, Save the Manatee Club	24
Barbra Streisand, The Streisand Foundation	24
Concerts	25-33
Live Earth	26-27
Ecosystem	27-28
Rock in Rio	28-29
Festival Música por la Tierra	29
Festival Internacional de Música y Ecología del Valle Bravo	30
The Wave Aid Tsunami Relief Concert	30
Altres concerts	30-31
The Bonnaroo Music & Arts Festival	
Festival Lollapalooza	
South by Southwest	
Øyafestivalen	
Organitzacions que aposten per concerts sostenibles: Reverb Rock i Green Highway.....	32-33
CD i DVD de música i medi ambient	34-40
CD	34-38
Aterciopelados, Río	34-35
Música contra el Cambio Climático	35
Burruezo y Bohemia Camerata, Multaqa Antigua Contemporania.....	35
Natural de Aragón, un Canto a la Naturaleza.....	35-36
Joselo Scuap, Agua Bendita i Mundo Azul	36
Rhythms del Mundo	36-37
Musicians United to Sustain the Environment	37
Alain Simon, Gaia, Le Chant de la Terre	37
Greenpeace, Rainbow Warriors	37
Rapu-Rapu atpb, Taghoy Ng Kalikasan	38

Green Owl Compilation, A benefit for the energy action coalition (CD+DVD)	38
DVD	38-40
Concert for India's Environment	38
Sarah Harmer, Escarpment Blues	38
New Orleans, Music in Exile	39
Songs for Tsunami Relief, Austin to South Asia	39
Wave Aid Concert	39
Composicions i cançons	40-60
Propostes didàctiques	44-46
1. Activitat: La destrucció general del medi ambient.	47-53
2. Activitat: El canvi climàtic.	54-57
3. Activitat: Homenatge a Líders Ambientals i Desforestació.	58-61
Instruments Reciclatos	62-65
Taller de construcció d'instruments reciclats.	65-66
Propostes didàctiques	67
Instruments de percussió: Tro, Bidobom i Zapatòfon	67-76
Instruments de corda: Kalimba de corda, Contracubell o Cubell-baix i Arpa Tubular.....	77-84
Instruments de vent: Flauta de bar, Ecogralla i Guant de Gemecs.....	85-90
Annex 1: Llistat de Cançons sobre el medi ambient	91-94
Annex 2: Anàlisi de cançons.	95-97
Bibliografia	98-103

presentacio:

En aquest quadern sobre **Música i medi ambient** es vol donar a conèixer quina ha estat i és la resposta musical davant dels canvis climàtics que estan succeint en el nostre planeta en els darrers anys. Aquesta situació ha motivat l'activisme musical i mediambiental per tal de sensibilitzar sobre diferents temes que cal que siguin considerats per transformar la situació.

Temes relacionats amb l'escalfament global, amb l'efecte hivernacle, amb les energies alternatives, amb la protecció de les espècies animals, amb la conservació dels recursos naturals, etc., seran tractats en les cançons de diferents cantants i grups d'arreu, així com en les activitats i iniciatives que ells i elles duen a terme.

També es citen aquells concerts realitzats recentment on el medi ambient és el motiu que ha portat a diferents grups musicals i públic a reunir-se. A més a més s'anomenaran d'altres concerts i organitzacions que tot i que no es centrin en el medi ambient com a motiu principal de la celebració, intenten que les instal·lacions d'aquests siguin el més sostenibles possibles.

Es presentaran diferents músics que han decidit crear les seves pròpies fundacions, a més dels qui s'han unit per gravar algun videoclip sobre el tema. A més a més hi hauran els qui han dedicat tot un àlbum (CD) al medi ambient, a fins i tot l'edició d'algun documental (DVD) enregistrat en concerts pel medi ambient, o bé que fan referència a iniciatives liderades per músics davant de certs projectes que poden posar en perill l'equilibri natural.

A més a més, s'inclouen una sèrie d'activitats per tractar el tema del medi ambient mitjançant cançons de grups i músics catalans i castellans (facilitant un llistat de cançons escrites en d'altres idiomes també). Se'n destacaran algunes, i l'èmfasi es posarà en d'altres per tractar temes concrets, com són la destrucció general del medi, el canvi climàtic, l'homenatge a líders ambientals i la desforestació.

Finalment es reflexionarà sobre projectes que es duen a terme actualment on mitjançant la reutilització i reciclatge de diferents materials es construeixen instruments musicals, facilitant unitats didàctiques per construir-ne alguns.

Aquest quadern dona veu a la resposta musical davant dels canvis en el medi ambient, però no només ja que breument s'anomenaran contribucions d'altres disciplines artístiques. Els músics ens comparteixen les seves perspectives al voltant d'aquestes qüestions, explorant temàtiques relacionades amb la realitat ambiental. A la vegada, es veurà que aquestes respostes provenen de diferents llocs del món, mostrant d'aquesta manera que el tema mediambiental està ressonant arreu del món.

introduccio:

el medi ambient:

Sequera, desertització, tempestes, inundacions, huracans, terratrèmols, tornados, tsunamis, pluja àcida, escalfament global, extinció d'espècies animals i naturals, pèrdua de biodiversitat, incendis, pol·lució, efecte hivernacle, conflictes ambientals, augment del nivell del mar... són alguns dels impactes apreciables en el medi ambient produïts pel canvi climàtic en la nostra realitat actual.

Els informes mundials sobre la situació del medi ambient al planeta són molt pessimistes. La lluita contra el canvi climàtic és vital pel benestar i supervivència dels habitants del planeta, sent potser un dels reptes més importants que l'ésser humà ha d'afrontar actualment en la història de la civilització, ja que estan afectant a la supervivència de pobles sencers i a la vida quotidiana de milions de persones, tenint greus conseqüències mediambientals, humanes i econòmiques, a la vegada que es perceben com un compromís moral amb les generacions futures.

La preocupació de l'alteració ambiental per efectes de les accions humanes es venen qüestionant des de temps ençà. Ja a l'any 1855 el Cabdill Indi Seattle va fer arribar una carta al President de l'Estat de Washington en resposta a la petició de la compra de la terra en la que vivien. En aquesta carta el Cabdill reflexionava sobre els canvis ecològics imparables que tenien lloc en aquells moments provocats per l'home blanc, accions que avui en dia continuen tenint vigència i segueixen perjudicant a la terra i a la humanitat.

Les idees i reivindicacions ecologistes han anat adoptant una progressiva ressonància en la societat davant de la realitat dels conflictes ambientals. El moviment ecologista va aparèixer a principis de la dècada dels anys setanta, tal i com comenten José Gutiérrez i Francisco Heras:

"Els ecologistes es van alçar com un col·lectiu divers de persones preocupades pel deteriorament del medi natural, l'abocament descontrolat de residus industrials a rius, llacs i mars, el perill de les centrals nuclears, l'abús de pesticides i verins en els productes alimentaris d'origen vegetal i la defensa altruista dels valors conservacionistes, la lluita pel respecte a la vida dels animals i la protecció d'espais de marcat interès natural" (Enciclopedia de paz y conflictos: 2004:722).

A més a més del moviment ecologista, que ha anat adoptant importància específica en els països del món, destaquen també organitzacions a favor del medi ambient que s'han convertit en referents del tema, com n'és el cas de *Greenpeace*, el *Fons Mundial per la Naturalesa* (WWF) i a nivell espanyol per exemple, la fundació *Ecologistas en Acción*.

Tal i com comenta Celestino del Arenal:

"L'ecologia i el moviment ecologista estan plenament integrats en el pacifisme i en el moviment per la pau i les seves reivindicacions d'un medi humà sa i equilibrat fent referència directa a una de les manifestacions més importants de la violència al nostre món. La seva lluita, les seves reivindicacions, els seus objectius, constitueixen un dels elements decisius perquè l'objectiu de la pau, (...) pugui ser possible (...). Sense un medi ambient sa i equilibrat és un eufemisme parlar de pau (...) Ecologia i pau estan, des d'una perspectiva ideològica, en íntima relació. (...) El pacifisme i el moviment per la pau dels nostres dies, (...) tenen com elements centrals a l'ecologia i al moviment ecologista. L'ecologisme, en quant a plantejament i dinàmica que busca un medi ambient sa i equilibrat, indispensable perquè l'home pugui realitzar-se en plenitud i la pau sigui possible, s'integra plenament en el pacifisme i constitueix una part decisiva de la lluita per la pau, donat el caràcter global, que fa referència a tot el mitjà natural i viure humà,

que té la idea i realitat de pau. La pau no és possible sense un medi ambient sa i equilibrat¹.

Segons l'informe *Alerta 2008!* publicat per l'Escola de Cultura de Pau:

“La tesi del canvi climàtic com una amenaça per a la pau i la seguretat es basa en diversos supòsits: s’afirma que provocarà un augment dels desastres ‘naturals’ (ciclons, tempestes, inundacions, etc.), en paral·lel a la falta d’aigua (sequeres), així com la disminució de les collites per l’efecte dels dos elements anteriors. Les conseqüències que se’n deriven són la pressió davant l’escassetat de recursos (sobretot aigua, aliments i energia) i l’augment de les migracions (a països veïns, del camp a la ciutat, o a països industrialitzats). Així mateix, afegeix que seran aquesta escassetat de recursos i aquestes migracions les que poden agreujar conflictes o generar noves tensions (...) La lluita contra el canvi climàtic és vital per a la supervivència i el benestar de tots els habitants del planeta, per la qual cosa el seu discurs ha d’estar acompanyat d’assumpció de responsabilitats, accions inequívokes que contribueixin a frenar-lo, adopció de mecanismes que en mitiguin els efectes, i incidència sobre els factors de riscos existents”.

Amb el pas dels anys diverses constitucions nacionals han reconegut el dret al medi ambient, a la vegada que diferents països han impulsat lleis o tractats per respectar aquests. De totes maneres a nivell internacional segueix sense existir un instrument jurídic consagrat explícitament pel seu reconeixement. Tot i així la preocupació pel medi ambient s’ha convertit en una qüestió prioritària en l’agenda de les Relacions Internacionals. Actualment l’Acadèmia Internacional de Ciències Mediambientals (IAES) de Venècia i els seus Presidents Adolfo Pérez Esquivel i Antonino Abrami, han impulsat una campanya mundial per constituir la *Cort Penal Europea i Internacional del Medi Ambient* (09/07/09), davant la gran presència de desastres mediambientals que succeeixen avui en dia i que queden en total i absoluta impunitat jurídica. Aquesta Cort podria arribar a custodiar el Patrimoni Internacional del Medi Ambient, a través de la definició d’un nou tipus de crim: el desastre mediambiental internacional com a crim contra la humanitat².

De totes maneres cal destacar que a nivell històric, a nivell internacional i sota iniciativa del PNUMA, el Programa de les Nacions Unides pel Medi Ambient³, i d’altres organitzacions, s’han impulsat diferents iniciatives per tractar el tema, com han estat:

- 1972- Primera Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi Humà⁴ celebrada a Estocolm. Va ser en aquesta quan es va reconèixer per primera vegada el dret humà al medi ambient.
- 1982- Segona Conferència sobre Medi Humà celebrada a Nairobi, en la que es va reconèixer que el Pla d’Acció d’Estocolm només s’havia complert parcialment i que no es podien esperar resultats satisfactoris. Es va proclamar la ‘Carta Mundial de la Naturalesa’.
- 1987- Informe Brundtland “El nostre futur comú”, de la Comissió Mundial del Medi Ambient i Desenvolupament de la ONU en el que s’utilitza per primera vegada el concepte de *desenvolupament sostenible*, entès com la satisfacció de les necessitats de les generacions presents, sense hipotecar les necessitats de les generacions futures.
- 1981- Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles, en la que queden recollits els drets de la tercera generació i es recullen en el seu articulat el dret al medi ambient, relacionat amb el desenvolupament.
- 1992- Conferència de les Nacions Unides sobre Medi Ambient i Desenvolupament a Rio de Janeiro, en la que es va establir la ‘Declaració de Rio’, sense proclamar explícitament el dret al

¹ *Ecologismo y Pacifismo. Paz y Ecología*. Cuadernos de extensión universitaria. *Ecología y Ecologismo*. Facultad de ciencias económicas. UPV/EHU. Dirección y coordinación, José Allende, Servicio editorial, Universidad del País Vasco. P. 43-46.

² <<http://www.justiceforplanetearth.org/>>

³ Per a més informació: <<http://www.pnuma.org/docamb/index.php>>

⁴ <<http://www.pnuma.org/docamb/mh1972.php>>

medi ambient, però si que es va concretar que *“Els éssers humans constitueixen el centre de les preocupacions relacionades amb el desenvolupament sostenible. Tenen dret a una vida saludable i productiva en harmonia amb la naturalesa”*.

- Agenda 21. S'impulsa un programa d'acció pel desenvolupament sostenible a nivell mundial adoptada per més de 172 governs en la conferència anterior.
- 1997- Declaració de Nairobi. Dinovè període de sessions del Consell d'Administració del PNUMA. Nairobi, Kenya. En aquesta declaració es defineixen les funcions i el futur mandat del PNUMA respecte al medi ambient.
- 2000- Declaració de Malmö. Primer Fòrum Global Ministerial del Medi Ambient, en el que es van reunir més de 100 ministres del medi ambient de diferents països per revisar importants temes ambientals emergents i per contribuir a definir l'agenda global pel medi ambient i desenvolupament sostenible del segle XXI.
- 2000- Carta de la Terra, presentada a l'Haia. En aquest document s'estableix la base ètica per la construcció d'un món sostenible. Compta amb el suport de la UNESCO però no ha estat aprovada per Nacions Unides. Tal i com s'afirma a la carta *“Ens trobem en un moment crític de la història, i necessitem transformar profundament els nostres valors, institucions i formes de vida”*⁵.
- Protocol de Kioto⁶. Adoptat el 1997 en la Convenció Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic (UNFCCC). Va entrar en vigor l'any 2005 i s'hi recullen les obligacions exigibles per als estats respecte al medi ambient. L'objectiu del protocol és aconseguir reduir un 5.2% les emissions de gasos d'efecte hivernacle sobre els nivells de 1990 pel període 2008-2012.
- 2007- Conferència de les Nacions Unides sobre el canvi climàtic celebrada a Bali, en la que es va acordar obrir negociacions per combatre el canvi climàtic quan expiri el tractat de Kioto, el 2012.
- 2009- Conferència de la ONU sobre el canvi climàtic de Copenhaguen⁷ (7-18 de desembre). No es va arribar a cap acord vinculant per actuar contra l'escalfament global.

Tot i aquests acords, cal seguir apostant pel medi ambient davant la situació de degradació ambiental que ens envolta. Són moltes les iniciatives que es duen a terme a diferents nivells per tal de transformar la situació. Tal i com comenten Aida Guillén i Ana G. Juanatey de l'Institut de Drets Humans de Catalunya, *“El repte del canvi climàtic posa de manifest la necessitat de reconèixer el dret al medi ambient com un dret humà, singular i autònom, que haurà d'integrar-se al sistema universal de protecció dels drets humans amb mecanismes de control i garantia eficaços i eficients”*⁸. El dret humà al medi ambient forma part del anomenats drets de la 'Tercera generació dels drets humans', que fan referència als drets col·lectius i dels pobles, guardant estreta relació amb el valor de la solidaritat.

Tal i com elles expressen:

“El dret a la vida es veu amenaçat pels fenòmens meteorològics extrems produïts per l'escalfament de l'atmosfera que colpegen periòdicament el món. En segon lloc, aquests fenòmens i d'altres relacionats amb el canvi climàtic, afecten i limiten el dret a l'alimentació i a la salut de milions de persones que sofreixen malnutrició per la manca d'aliments i malalties greus que hi estan relacionades. I per últim, les migracions massives dels anomenats refugiats mediambientals, que fugen de situacions extremes condicionades per les conseqüències del canvi climàtic, amenacen també l'estabilitat

⁵ <<http://www.unescocat.org/ct/p5/cartaterra.html>>

⁶ <<http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpspan.pdf>>

⁷ <<http://es.cop15.dk/>>

⁸ Els vincles entre el canvi climàtic i els drets humans. Revista de la Federació Catalana d'Organitzacions No Governamentals pels Drets Humans. Número 32.

*social i econòmica de tota la comunitat internacional en el seu conjunt. De fet, el canvi climàtic suposa, segons ha admès Nacions Unides l'any 2007, un dels majors obstacles per a la consecució dels Objectius del Mil·lenni el 2015*⁹.

Amb una voluntat propositiva, en aquest quadern es vol emfatitzar en la resposta musical que s'ha generat en els darrers anys davant dels canvis mediambientals. Abans però es volen destacar algunes de les iniciatives que es duen a terme per transformar la situació per part de diferents disciplines artístiques¹⁰.

iniciatives artístiques a favor del medi ambient:

Des de fa alguns anys, de diferents disciplines artístiques, ja sigui el cinema, la fotografia, la dansa, les arts plàstiques, l'escultura, la música, l'ecodisseny¹¹ (branca del disseny en la que es dissenyen productes seguint criteris sostenibles) etc., els i les artistes ens donen a conèixer quines són les seves visions davant la realitat medi ambiental. Són artistes, i a la vegada activistes, que estan impulsant diferents iniciatives des del seu convenciment de que cal implicar-se en la realitat per transformar-la cap a un futur comú sostenible, fent sentir la veu del planeta davant de la preocupació i gravetat dels problemes medi ambientals existents, amb l'objectiu de crear consciència de la necessitat de respectar i preservar-lo, buscant noves e innovadores maneres de representar els canvis que es succeeixen mitjançant el llenguatge artístic. Els i les artistes han trobat el suport en algunes ocasions d'organitzacions d'àmbit local o mundial per dur a terme les seves activitats.

La ciència i l'art han seguit camins diferents, però cada vegada més es veu necessari l'apropament entre aquestes dues disciplines. María Novo, titular de la càtedra UNESCO d'Educació Ambiental i Desenvolupament Sostenible, en aquesta línia ha impulsat el projecte **Ecoarte**¹², que consisteix en:

"La necessitat de conciliar dos móns, dues cultures, que es venen desenvolupant amb escassos contactes entre ells: la ciència i l'art. I sorgeix de la constatació de que, per abordar els greus problemes ambientals que viu la humanitat des d'un pensament complex, es necessita comptar no només amb visions científiques rigoroses, absolutament imprescindibles, sinó també amb un plus de creativitat que ajudi a imaginar escenaris futurs de vida sostenible sobre el planeta (...) Les arts poden contribuir al procés de millora de qualitat de vida global, promovent el desenvolupament d'una visió crítica del món, impulsant la creativitat, les relacions personals i socials, la tolerància i la solidaritat. És precís retornar a les Arts el dret i el compromís de ser una força transformadora (...) Com a artistes de la temporalitat, els músics, els poetes, els pintors, poden educar-nos en l'ús d'un altra temps i plantejar ritmes alternatius que restaurin les coordenades espacials (...) En el terreny educatiu, juntament amb els continguts científics és precís revalorar la capacitat de l'art per potenciar una mirada i una escolta més sensibles i conscients, i per restaurar un concepte més ple de l'experiència, el què permet a l'ésser humà ser l'amo del seu propi temps i del protagonisme de la seva vida (...) És precís ensenyar als joves a estar en la naturalesa i a ser amb ella, no només a contemplar-la (...) Cal promoure des de l'educació, una nova mirada, fonamentada en l'ètica i l'estètica".

Des de diferents disciplines artístiques moltes obres i creacions són destacables per la seva relació amb el medi ambient, des de les més catastrofistes a les més esperançadores. Els i les artistes proposen

⁹ Ibid.

¹⁰ Per a més informació sobre llibres d'Art i Naturalesa recomano visitar la següent pàgina web sobre Estètica de la Naturalesa, dedicada a l'estudi i difusió d'aquesta disciplina filosòfica: http://web.mac.com/marta.tafalla/Estetica_de_la_Naturaleza/Libros%3A_Arte.html

¹¹ D'aquesta disciplina cal destacar el projecte *Ideodiseño*, liderat per Juan David Uribe concebut com un laboratori de noves formes que "pretén reeditar i expandir el cicle de vida dels materials a partir de la reutilització i el disseny, per tal de convidar a la reflexió i a la crítica sobre els aspectes polítics, socials i ambientals que generen els hàbits de consum i la cultura material contemporània". Per a més informació: <http://www.ideodiseno.com/>.

¹² <http://www.ecoarte.org/>

obres reflexives, crítiques, relacionades amb la temàtica medi ambiental, que cada vegada està adquirint més protagonisme. També cal destacar que tot i que molts artistes prefereixen donar a conèixer les seves reflexions sobre el medi ambient a nivell individual, també hi ha els qui s'han unit per la mateixa causa, apareixent diferents organitzacions d'artistes que impulsen col·lectivament accions relacionades amb l'activisme medi ambiental, així com la celebració d'exposicions conjuntes, de festivals...

El món de l'art sempre s'ha relacionat amb el medi d'alguna manera o altra, i en els darrers anys han aparegut fins i tot, corrents artístiques on aquesta relació ha esdevingut palpable, incorporant els recursos que ofereix la naturalesa, o bé d'altres en les que les obres d'art s'integren en la naturalesa en sí, ja que aquesta proporciona els elements necessaris per a realitzar-les. També han aparegut altres corrents, relacionades amb la incorporació de material de rebuig per crear diferents obres, donada la gran quantitat de residus que genera l'ésser humà, fomentant a la vegada idees de reciclatge i qüestionant el tema dels residus. Alguns d'aquests moviments són:

- **Junk art**, (anomenat també art de la ferralla)- estil artístic caracteritzat per l'utilització d'objectes de consum i materials de rebuig¹³ i sense valor (l'analogia italiana d'aquest estil és l'**Art Povera**). En destaquen **John Chamberlain**, **Tim Noble**, **Sue Webster**, **Jean Tinguely**, **Ha Schult**, qui amb les seves obres tracta el tema de l'equilibri sociopolític i ecològic del planeta. Partint del lema "*Produïm brossa i ens convertim en brossa*", ha creat l'obra *Trash People (gent escombraria)*, un exèrcit d'un milió de figures d'1.8m, fetes amb 5 tones d'escombraries reciclades –llaunes de refresc, cables, peces d'ordinador...-. Mostra a l'home com a escombraria, en això és el què l'ha convertit el poder al llarg de la història¹⁴. Les obres s'han mostrat a diferents llocs del món com a Itàlia, Xina, Moscou, Egipte, Barcelona... i van ser creades per l'artista i cinquanta col·laboradors. Una altra obra destacable seva és la intervenció que va fer l'any 1976 en la que va omplir la plaça de Sant Marc de Venècia amb 380.000 diaris, emfatitzant en la idea de que "*L'art és tan important com la recollida d'escombraries*"¹⁵. També destaca **Valentino Menghi**, -qui recentment va dur a terme a Barcelona l'obra "*ReUsa Barcelona*", la reproducció de la ciutat amb material reutilitzat en miniatura, a la Sala Vinçon. Sobre l'obra va comentar:

"La societat consumista té la costum de donar una funció específica a objectes, és més, intenta especialitzar-la per incrementar la possibilitat d'adquisició del consumidor. Una visió inequívoca de la realitat que inhibeix les facultats creatives existents en l'ésser humà. (...) El treball de Valentino Menghi suggereix a tots els seus possibles usuaris de relacionar-se amb el món actiu i creatiu amb el món que ens rodeja, mirant la realitat a través dels ulls d'un infant, madurant un sentit crític individual, però sense sobrepassar amb retòriques vinculades al sistema social dominant (...) No és una simple provocació, és una profunda reflexió sobre el cicle de la mercaderia, que aquí, a través de l'obra d'art,

¹³ D'aquesta disciplina cal anomenar al col·lectiu Madrileny **Basurama**, dedicat a la investigació i gestió cultural que ha centrat la seva àrea d'estudi i actuació en els processos productius, la generació de rebuig que aquests impliquen i les possibilitats creatives que suscita aquesta conjuntura contemporània. <<http://www.basurama.org/>>

També a l'organització catalana **Drap Art**, <<http://www.drapart.org/>> que promou el reciclatge creatiu impulsant festivals, exposicions i tallers, i ha dut a terme nombroses activitats, com per exemple la Marató de Creació i Reciclatge de Barcelona; el *Recykl Art Fest*, un intercanvi entre artistes; *Evil Empire*, una exposició itinerant; i dos tallers d'intercanvi: *Diga'm el què llences i et diré qui ets* amb la participació d'artistes de diferents països. La iniciativa s'ha replicat a Girona i Mallorca, a les Illes Canàries i a Casablanca. Aquesta organització va donar cabuda a l'artista Flavio Morais, quan es va instal·lar a la ciutat de Barcelona a meitat dels vuitanta, moments en què hi havia un interès creixent per l'art fet amb materials de rebuig.

També destaca el col·lectiu **Trashformaciones**, <<http://www.trashformaciones.com>> que duen a terme intervencions artístiques a partir de materials reciclats.

També cal destacar el concurs que es va dur a terme a Guipúscoa el 2009 anomenat **Rezikiarte**, per conscienciar sobre la necessitat de generar menys residus. La iniciativa convocar a la participació d'artistes i estudiants de belles arts (26 persones d'un total de 70 projectes), per tal de decorar i pintar contenidors retirats de la vida pública utilitzant materials ecològics i convertir-los en obres d'art. El projecte es va inspirar en la coneguda *Cow Parade* i el *Berlin Bear Parade*. Una vegada finalitzada la iniciativa, es va dur a terme una exposició itinerant amb 13 contenidors, acompanyats d'un punt d'informació sobre recollida selectiva. <<http://qipuzkoa.net/san-marcos/rezikiarte.html>>

D'Uruguai destaca també la iniciativa **Hechos con desechos**, impulsada des de l'any 1997 pel *Grupo de Educación Ambiental* de la Intendència Municipal de Montevideo i el *Centro Uruguay Independiente*, que consisteix en presentar obres plàstiques en grup amb material de rebuig fetes per escolars. <<http://www.presidencia.gub.uy/web/noticias/2006/09/2006090404.htm>>

¹⁴ *¡Trash!*. Peter Weibel. Dossier de premsa de l'exposició de Barcelona. Plaça Reial. 4-9 de juny 2007.

¹⁵ *La plaza Reial de Barcelona acogerá 300 esculturas de basura reciclada*. El país, Belén Ginart. 03/06/07.

*abandona el seu caràcter inequívoc per entrar en un nou cicle que repta les regles de la societat de "l'utilitza i tira"*¹⁶.

Aquesta activitat ja la va dur a terme a Milà i a Roma amb anterioritat. D'aquesta corrent cal anomenar també el dissenyador, il·lustrador i artista brasiler **Flavio Morais**¹⁷. I finalment a l'artista menorquí **Jimmy Pons**, qui ha creat la iniciativa *Petrolart*¹⁸, que consisteix en la utilització de petroli reciclat per a les seves obres. D'aquesta disciplina també destaca l'artista Africà **Romual Hazoumé**, conegut per realitzar màscares amb bidons de gasolina. Les seves obres revelen una visió crítica dels sistemes polítics, i tracten temes com el tràfic de gasolina, l'esclavitud moderna, etc.

- L'**Environment art** consisteix en la composició d'un ambient, o un medi ambient, d'un espai habitable per l'espectador, per mitjà de diversos recursos que apel·len als sentits i al moviment. Per a les composicions s'utilitzen objectes tant de rebuig com de consum avançat. Una de les intervencions més conegudes d'aquest estil és l'obra coneguda amb el nom de *7.000 Oaks* (7.000 roures), que es va dur a terme a l'exposició d'art contemporani *Documenta*, on l'artista **Joseph Beuys** va presentar el projecte de plantació de 7.000 roures a la ciutat de Kassel per promoure el canvi ambiental i social.

- El **Land art** -corrent artística que utilitza materials de la naturalesa per crear treballs artístics, reflexant les relacions entre l'artista, el medi ambient i el món¹⁹-. D'aquesta corrent destaquen els artistes **Robert Smithson**²⁰, **Mike Heizer**, **Walter De Maria**, **Dennis Oppenheim**, **Christo**²¹, **Carl Andre**, **Richard Long**, i també l'artista argentí **Nicolás García Uriburu**²², un dels pioners d'aquesta disciplina i a la vegada un dels precursors en la defensa del medi ambient a través d'accions artístiques. D'ell cal destacar la intervenció que va realitzar l'any 1968, quan va tnyir de verd els tres kilòmetres del canal de Venècia amb l'objectiu de protestar per la pol·lució d'aquest. Posteriorment va repetir accions similars a diverses fonts i ports d'arreu del món amb la mateixa idea, com va ser a París, Niça, Ambers, Tokio, Buenos Aires, Sao Pablo... L'artista a més a més ha signat manifestos contra la tala indiscriminada a l'Amazònia i ha protagonitzat plantacions d'arbres a molts llocs del planeta.

A més a més de totes aquestes corrents, s'estan impulsant per exemple projectes que agrupen diferents disciplines artístiques relacionades amb el medi ambient, com n'és el cas de **Cape Farewell**²³, liderat per l'artista britànic **David Buckland** en el que va reunir a artistes -músics, compositors, poetes, dramaturgs...-, així com científics i docents, que van viatjar a l'àrtic per conèixer els efectes del canvi climàtic. L'objectiu d'aquesta expedició -se n'ha realitzat la tercera-, és trobar nous corrents d'expressió artística i nous llenguatges per a la divulgació científica i el desenvolupament de programes pedagògics sobre el canvi climàtic. Els artistes van plasmar la seva visió sobre el medi, denunciant la necessitat de solucions immediates que pal·liïn els seus efectes. A nivell musical en l'expedició del 2008 diferents músics van compondre cançons sobre el tema; també es va crear el cor *Cape Farewell*; i un músic va fer gravacions sonores del glacial juntament amb geòlegs.

¹⁶ Text facilitat per la Sala d'Exposicions. Disponible a <<http://www.arteinformato.com/Criticas/28846/reusa-barcelona/>>

¹⁷ <<http://www.flaviomorais.net/bio.html>> Flavio Morais, *Reciclatge que es recicla*. Jaume Vidal. OBS Arts Plàstiques. Revista Metropol. Revista d'informació i pensament urbans. Número 75. Estiu 2009. "A Bahia hi ha molta pobresa i això fa que no es llenci res. Al llarg de l'any la gent guarda i classifica qualsevol cosa. Quan arriba el Carnaval, és increïble veure com el que semblen luxoses teles són guarniments fets amb la cel·lofana dels paquets de tabac".

¹⁸ <<http://personal.telefonica.terra.es/web/chapapoweb/chapapoweb/inicio.htm>>

¹⁹ Dins d'aquesta corrent artística cal destacar les canteres de Menorca, concretament les canteres/pedredres de S'Hostal, en les que el projecte Lithica, una associació cultural sense ànim de lucre, fundada el 1994, duu a terme activitats amb l'objectiu de preservar, rehabilitar i posar en valor les canteres de marés de Menorca, com a patrimoni històric-etnològic de gran valor paisatgístic. En aquest cas el pedrastre crea espontàniament, escoltant la pedra o servint-se de la màquina, a diferència del Land Art que crea conceptes i consciència. Per a més informació: <<http://www.lithica.es/asociacion-lithica.html>>

²⁰ Tot i la bona voluntat d'aquests artistes per sensibilitzar sobre el tema del medi ambient d'aquest precisament cal comentar que la seva obra *Spiral Jetty*, un espiral realitzat amb 5.000 tones de basalt negre al desert d'Utah, va implicar un dany permanent considerable en el paisatge en el que la va realitzar.

²¹ Aquest artista, quan va embolicar temporalment la costa de Little Bay a Austràlia, per dur a terme una instal·lació artística, els ecologistes locals van protestar ja que aquesta perjudicava al medi ambient local.

²² <<http://www.nicolasuriburu.com.ar/>>

²³ <<http://www.capefarewell.com/>>

També cal anomenar el **16 Festival d'Art i Medi ambient**²⁴ celebrat a Iran. L'any 2008 es va realitzar a Noushahr, a la costa del mar Caspi, on més de 140 artistes del país es van reunir en aquesta regió per crear instal·lacions mediambientals i escultures de sorra. A més a més es van realitzar nombroses activitats artístiques. L'artista ambientalista **Ahmad Nadalian**²⁵ va ser l'encarregat de la direcció del festival.

Una altra exposició d'actualitat és la que s'està realitzant a la *Royal Academy of Arts* de Londres, titulada **Earth: Art of a changing world**²⁶, en la que s'han reunit més de trenta artistes els quals mitjançant les seves obres han reflexat l'impacte del canvi climàtic. Alguns dels artistes que hi ha participat són Ackroyd & Harvey, Spencer Finch, Antony Gormley, Mona Hatoum, Marcos Lutyens & Alessandro Marianantoni, etc. Les seves obres connecten amb la naturalesa per promoure la consideració sobre l'equilibri del planeta, també hi ha les que representen el món tal i com l'imaginem ara, d'altres que reflexionen al voltant de les conseqüències del comportament humà cap al medi, d'altres que desprenen notes d'esperança, a més a més de reflexionar al voltant del rol dels artistes.

Ja per últim cal destacar les activitats que duu a terme a nivell internacional el **Programa de les Nacions Unides del Medi Ambient** (PNUMA) que mitjançant la iniciativa '*Art pel medi ambient*'²⁷ vol generar reconeixement mediambiental utilitzant el llenguatge artístic i focalitzant en valors mediambientals. El PNUMA promou la creació i instal·lació d'exposicions arreu del món, duent a terme activitats especials pel Dia Mundial del Medi Ambient (5 Juny). Amb aquestes iniciatives es pretén promoure una comprensió més profunda i connexió amb el nostre món natural.

Algunes de les activitats que es duen a terme són la celebració de diferents festivals, exposicions, seminaris, concursos, entrega de premis... Per exemple l'any 2006 va liderar una iniciativa sobre art i medi ambient, realitzant una exposició anomenada **Trapped inside**²⁸. Aquesta es va dedicar a l'antic director executiu del PNUMA Klaus Toepfer, així com als seus esforços per utilitzar l'art per educar al públic en qüestions mediambientals. La mateixa organització durant el mes d'octubre del 2008 va celebrar a Nova York la campanya global de les Nacions Unides **Units per a combatre el canvi climàtic**, duent a terme un concurs internacional de pintura infantil anomenat 'Pintura pel planeta'. D'un total de 200.000 dibuixos i pintures se'n va fer una selecció, algunes es van exposar i d'altres es van subhastar per a recollir fons pels infants afectats pels desastres naturals causats pel canvi climàtic. Aquesta activitat recolzava la crida per un acord definitiu en les converses sobre el canvi climàtic que van tenir lloc a Copenhaguen el desembre del 2009.

Els projectes que es duen a terme compten amb el suport de diferents artistes, com per exemple el fotògraf Sebastian Coppeland, que tal i com comenta el músic Sting "*Les seves fotografies impactants són un contundent recordatori del què correm el risc de perdre. Ell s'ha endinsat a les profunditats del món i ha tornat amb un missatge que no podem ignorar*". També destaca l'escultor Philippe Pastor, i la pintora Kate Faggin, entre d'altres.

la música:

Des de l'àmbit **musical** al llarg de la història, la música ha guardat una estreta relació alhora de tractar temes de la realitat quotidiana. En l'estil de música pop-rock el tema del medi ambient fins ara ha estat tractat a nivell minoritari, però cada vegada més, comença a ser el focus d'atenció d'artistes i d'iniciatives musicals.

En aquest quadern es donaran a conèixer iniciatives protagonitzades per diferents cantants i grups d'aquest estil, relacionades amb el medi ambient, a més de festivals que han destacat per la seva sostenibilitat i respecte cap a aquest, així com l'existència d'organitzacions que procuren fer que els seus concerts siguin més sostenibles. També s'anomenarà un concurs musical de cançons sobre el

²⁴ Per a més informació: <<http://www.payvand.com/news/08/may/1121.html>>

²⁵ <<http://www.webart.com/nadalian/>>

²⁶ <<http://www.royalacademy.org.uk/exhibitions/gsk-contemporary-season-2009/>>

²⁷ <http://www.unep.org/art_env/>

²⁸ <<http://www.unep.org/ourplanet/imgversn/171/spanish/Arte%20para%20el%20Medio%20Ambiente.pdf>>

canvi climàtic, així com organitzacions de músics i medi ambient, CD i DVD editats sobre el tema, i per finalitzar es proposen diverses unitats didàctiques per treballar el tema a escoles a partir de cançons sobre diferents temàtiques relacionades amb el tema, així com mitjançant la construcció d'instruments musicals fets amb materials reciclats.

Els músics estan duent a terme activitats musicals a favor del medi ambient amb major o menor mesura, comunicant i expressant les seves idees respecte a la situació medi ambiental, comunicant al públic en general quines són les seves opinions sobre el tema, sent la música una resposta inseparable de la realitat actual. La majoria dels músics citats en aquest quadern tenen un perfil alt, i renom internacional. De totes maneres això no significa que grups d'una importància menor no hagin tractat el tema.

Mitjançant les seves cançons molts cantants ens donen a conèixer la seva opinió respecte a diferents qüestions mediambientals prioritzant temes diversos. N'hi ha que intenten transmetre el missatge sobretot posant l'èmfasi en la lletra de la cançó, quedant a un segon terme, la dimensió musical. En d'altres aquesta dimensió es prioritza, tenint un paper rellevant, i quedant la lletra a segon terme. Tal i com es veurà, les cançons tracten temes reals o basats en l'imaginari, i els missatges d'aquestes tan són esperançadors com catastrofistes.

Les cançons ens poden permetre reflexionar de qüestions que potser fins el moment d'escoltar-les, no hi havíem pensat mai. La nostra actitud i comportament potser a partir d'ara, es veurà modificat davant del què els músics ens estan proposant. De fet, no serà només amb les cançons, sinó que mitjançant moltes de les activitats que duen a terme, sovint amb el recolzament i suport d'organitzacions mediambientals, es reforça la idea de difondre el missatge de sensibilitzar al voltant de diferents qüestions relacionades amb el medi ambient.

Les activitats musicals dels cantants a favor d'aquest, estan causant precedent a favor de la causa, convertint-se aquestes en testimoni dels fets viscuts o imaginats, a més a més de ser una bona font de coneixement que ens descriu la realitat. La música és també un mitjà de comunicació intergeneracional, i en aquest quadern, es descriuran tant iniciatives musicals pioneres sobre el tema com de les iniciatives més recents. A més a més s'inclouen propostes procedents d'arreu, reflexant que les qüestions mediambientals afecten a diferents parts del món per igual.

La música pot unir a la gent, afavorint i motivant també a la participació. S'anomenaran diferents projectes o iniciatives que han intentat sumar complicitats entre músics, artistes, o fins i tot entre la societat en general. Ja sigui per dur a terme la gravació d'algun videoclip, o bé d'un àlbum solidari a favor del medi, o bé la creació de les seves pròpies organitzacions mediambientals apostant pel canvi.

A més a més s'han realitzat diferents concerts sobre la temàtica, així com concerts que intenten apostar pel medi ambient en la mesura del possible al llarg de les instal·lacions del recinte. D'aquesta manera s'activa un bon recurs de sensibilització intentant captar l'atenció del públic sobre el tema.

La resposta musical a la realitat ambiental que ens envolta, es pot considerar tardana, tot i que evidentment el tema ja va començar a ressonar des de fa unes dècades. Tot i això la resposta tot just comença, però sembla que sigui una qüestió que cada vegada serà més majoritària, preveient una resposta musical amb més adeptes. De totes maneres potser mitjançant aquest quadern s'estimuli la participació musical de grups sobre el tema, servint a més de model potencial pels nous artistes.

El contingut d'aquest quadern es destina a aquells interessats en el món de la música, i en el món ambientalista i ecologista i a la vegada es dirigeix al món educatiu i en els àmbits de l'educació no formal, ja que s'inclouen diferents unitats didàctiques per treballar qüestions ambientals mitjançant cançons, així com propostes de construcció d'instruments musicals amb materials reciclats, amb l'esforç d'integrar l'educació mediambiental en l'àmbit educatiu.

cantants i grups

En el panorama musical molts artistes s'han implicat i s'impliquen cada vegada més en el tema del medi ambient. Temàtiques com l'escalfament global, el canvi climàtic, l'efecte hivernacle, l'energia nuclear, les energies alternatives, l'explotació de recursos fòssils, la protecció d'espècies animals, la conservació de recursos naturals, dels boscos i selves tropicals, de pobles indígenes... són tractades en algunes cançons del seu repertori.

D'altres músics han organitzat concerts a favor del medi ambient, contribuint en la mesura del possible a fer més sostenibles les seves gires i concerts, d'altres han decidit crear les seves pròpies fundacions centrades en el medi ambient, també hi ha els qui s'han unit per gravar algun videoclip relacionat amb el tema... amb la voluntat de donar visibilitat així com sensibilitzar al públic en general sobre aquestes temàtiques.

Aquests cantants i grups són sobretot d'Estats Units d'Amèrica, Canadà, Austràlia, i de països Europeus. Es desconeixen experiències asiàtiques o africanes, tot i que se n'anomena alguna, com també d'Amèrica Llatina.

Cal destacar la poca presència de músics o grups catalans i espanyols que s'han implicat en iniciatives mediambientals. En part deu ser degut al retard a considerar la importància de la qüestió en el nostre país, però cada vegada va sent un tema més present en el món musical. Però també és clar que el compromís per part dels nostres artistes és escàs comparant-lo amb algunes mesures o accions que duen a terme altres artistes d'arreu del món, tot i que evidentment alguns han decidit adoptar certs compromisos a favor del medi ambient i que també seran analitzats en aquest dossier. En l'apartat anomenat *Propostes didàctiques* i en l'Annex 2, es posarà èmfasi en la resposta musical catalana i espanyola sobre el tema.

activisme:

A continuació es destacaran alguns cantants importants pel seu activisme musical i mediambiental, portant-lo més enllà de l'àmbit privat, amb la intenció de donar a conèixer als seus seguidors i societat en general, instruments, opcions, accions i activitats encaminades a transformar i conservar el medi que ens envolta. Es posarà èmfasi des de les figures més llegendàries, com Bonnie Raitt, a les més actuals, com KT Tunstall, Peter Dinklage, Thom York, Neneh Cherry i Neil Young, i d'altres cantants que en menor mesura també han apostat pel medi ambient. Les seves accions estan marcant precedent, els músics han passat a ser aliats a la causa duent a terme activitats imaginatives, creatives i sostenibles per transformar el món en el que estem vivint.

Una de les grans activistes pioneres en aquests temes és la cantant americana **Bonnie Raitt**. Ha participat en molts concerts sobre el tema dels boscos, el petroli, la mineria i la protecció de l'aigua des de mitjans dels anys 70. Va ser membre fundadora de l'organització **MUSE** (*Musicians United for Save Energy*, un grup d'artistes que treballen per un futur no nuclear). El 1979 sota la seva iniciativa aquesta organització va celebrar el concert **No Nukes** (No Nuclears), per donar suport a les fonts d'energia més segures, on les grans estrelles de la música americana van declarar la seva oposició a l'ús de l'energia nuclear, aconseguint mitjançant la música augmentar la consciència ecològica de molts. També s'ha mostrat especialment activa en la lluita per preservar boscos centenaris, actuant en nombrosos concerts i manifestant-se a favor del medi ambient en diverses ocasions.

L'estiu del 2002 en la seva gira, va iniciar el projecte "Green Highway", un eco-poble, o poble ecològic, que facilita informació al públic dels seus concerts sobre energies alternatives (solar i eòlica) i d'organitzacions mediambientals. En aquest projecte es mostren també dos cotxes híbrids –cotxe que funciona amb un motor de combustió lenta i un altra d'elèctric- per tal de donar-los a conèixer, tot això amb la finalitat de buscar la implicació de fans en temes locals ambientals.

També destaca l'activisme mediambiental de la cantant escocesa **KT Tunstall**, duent a terme nombroses activitats:

- Recolza a organitzacions mediambientals com "The carbon neutral company", o també a la campanya global "Global cool", que lluita contra l'escalfament global. A més, va participar en el projecte ja anomenat, "Cape Farewell".
- En les seves gires utilitza autobusos que funcionen amb biodièsel. També destina una petita part del preu de les entrades dels concerts a compensar les emissions de diòxid de carboni.
- El seu darrer àlbum, **Drastic Fantastic**, 2007, el va fer amb materials reciclats, utilitzant tinta lliure de clor.
- En la seva residència ha decidit aïllar l'apartament amb cartró reciclat en un 95% i llana d'ovella. També ha instal·lat onze plaques solars, dispositius per utilitzar menys aigua, ha utilitzat pintures sense dissolvents i fusta que s'hagi recuperat o que estigui certificada pel *Forest Stewardship Council*.
- També ha plantat un bosc amb 5.000 arbres.

Tal i com ella creu:

*"Per a mi és obvi que la naturalesa és una força omnipotent i que nosaltres estem aquí només com a convidats. Si ens comportem com a hostes agraciats i agraïts, la terra segueix sent saludable i meravellosa. Però estem destruint la casa de convidats i això no es fa (...) No és que vagi a fer proselitisme, però allò cert és que l'escalfament mundial és la qüestió més important a les nostres vides. Fins i tot els canvis més petits poden tenir importància. Però si queda gent que no canvia la seva actitud –i si no escollim amb més saviesa- en deu anys estarem vivint en una realitat molt diferent. No serà agradable"*²⁹.

Un dels altres líders musicals i activistes pel medi ambient i pels drets humans que cal destacar és **Peter Garret** antic líder de la banda *Midnight Oil*, qui és actualment Ministre de Medi Ambient, de Patrimoni i de Cultura a Austràlia. Les seves campanyes van des dels joves sense sostre, als drets dels pobles indígenes o a les selves tropicals.

Garret va ser dues vegades president de l'*Australian Conservation Foundation*. El 1984 es va presentar com a candidat a senador pel Partit pel Desarmament Nuclear australià, i l'any 2004 finalment es va convertir en membre del Partit Laborista i actualment ocupa el càrrec de ministre. Sota aquest càrrec, dedica gran part del seu temps a prevenir l'escalfament de la terra. Segons ell:

*"El canvi climàtic, amb el seu abast omnipresent i possibles conseqüències, s'ha presentat com l'última alarma per cridar l'atenció. És una oportunitat que es dona una sola vegada en una generació, una oportunitat per aprofitar les iniciatives de l'home i construir una economia amb baixa emissió de carboni que tingui bones perspectives per a les generacions futures"*³⁰.

L'any 1990 amb el grup *Midnight Oil* van tocar dalt d'un camió davant de l'edifici d'Exxon de NY sota una pancarta que deia "*Midnight Oil fa que ballis, Exxon Oil fa que emmalaltim*", com a protesta pel vessament de petroli del petrolier Exxon Valdez a Alaska el 1989. Van fer protestes similars a la mina d'urani de Jubiluka, Austràlia. També a Clayquot, a l'illa canadenca de Vancouver i contra la contaminació atmosfèrica a Sao Pablo, Brasil.

Tal i com comenta "*Penso que varem ser part del canvi d'actitud cap el medi ambient que va començar a tenir importància a principis del decenni de 1990, així que potser, d'alguna manera, la nostra música es va convertir en la banda sonora d'aquell període*".

Una de les actuacions més destacades del grup va ser quan van tocar a la cerimònia de clausura dels Jocs Olímpics l'any 2000 a Sydney, quan van pujar dalt de l'escenari vestits amb samarretes en les que

²⁹ <<http://www.unep.org/PDF/ourplanet/2008/may/sp/OP-2008-05-sp-STARPAGE.pdf>>

³⁰ Aquesta cita i les anteriors del mateix autor s'han extret de: <<http://www.unep.org/pdf/Ourplanet/2007/may/sp/OP-2007-05-SP-STARPAGE.pdf>>

es podia llegir la paraula “Perdó”, com a forma de disculpa per la “generació robada” d’infants indígenes arrancats dels seus pares per organismes governamentals i missions religioses durant les primeres set dècades del segle XX. Com comenta Garret *“Hi ha un vincle molt important entre l'estat del medi ambient i la capacitat dels pobles indígenes d'explicar amb mitjans de vida productius i poder opinar sobre el què passa a la seva comunitat”*.

Una de les seves últimes actuacions ha estat mostrar la seva oposició contra la caça de balenes per part de flotes japoneses.

Thom Yorke líder de *Radiohead*, és un dels integrants de l'organització ecològica britànica *“Friends of the earth”*, que té la finalitat de fer prendre consciència als països de la Unió Europea sobre l'efecte hivernacle. Ha adoptat un rol predominant pressionant al Regne Unit a adoptar una legislació més forta en la lluita de l'escalfament global. El seu àlbum en solitari **The eraser** (2006), s'inspira en la crisi climàtica. Cal destacar també que el grup *Radiohead* quan va editar el seu àlbum **In Rainbows**, ho va fer primer de forma digital evitant la manufactura i material necessari dels CD amb la voluntat de reduir l'ús de certs materials.

La cantant escocesa **Neneh Cherry** també s'ha destacat pel seu compromís mediambiental. Prop del “Marble Arch” de Londres hi va plantar un cirerer marcant l'inici de la campanya “Future forests”, per compensar les emissions de carboni produïdes en els esdeveniments musicals³¹. Tal i com ha comentat *“Si com a artista puc cridar l'atenció sobre un problema, sento que la meua responsabilitat com a ésser humà consisteix en fer el què puc (...) Abans no hi havia prou gent alarmada pel què estava passant al medi ambient. Però sembla que ara el món està començant a despertar”*³². La iniciativa consisteix en plantar la quantitat d'arbres necessària per compensar les emissions de carboni pròpies. D'altres artistes que han participat en el projecte són els Pet Shop Boys, The Levellers, Pulp, Pink Foyd i Atomic Kitten.

El músic canadenc **Neil Young** ha decidit emprendre una lluita personal a favor del medi ambient i pujat dalt d'un *Lincoln Continental* de 1959, un cotxe de la seva col·lecció personal, ha enregistrat un documental sobre el canvi climàtic, amb la finalitat de conscienciar als EUA i a la resta del món del tema. El protagonista és el cotxe, caracteritzat pel seu gran consum i capacitat per contaminar el medi ambient, el qual ha transformat canviant el motor per un d'elèctric. El cotxe l'ha batejat amb el nom de **Linc-Volt**³³, *Linc* referint-se al nom del model de cotxe i *Volt*, en referència al nou voltatge que fa funcionar l'automòbil, un motor biodièsel que substitueix al vell de gasolina.

En menor mesura hi ha també molts altres músics que han decidit apostar pel medi ambient, intentant minimitzar l'impacte ambiental de les seves activitats, com gires o concerts, a la vegada que duen a terme activitats de sensibilització del públic en general sobre aquesta temàtica. Per exemple destaca el grup **Pearl Jam** que l'any 2006 van fer una donació de 100.000\$ a nou organitzacions que treballen pel canvi climàtic, per les energies renovables i per altres causes relacionades amb el medi ambient. El grup també ha destinat fons per ajudar a preservar la selva tropical de Madagascar. El bateria del grup, Matt Cameron, va participar en un concert a benefici de les víctimes dels aiguats a Central Washington, *Flood Watch!* i el guitarrista, Stone Gossard, va col·laborar a plantar arbres a un parc de Seattle. A més a més la banda utilitza biodièsel en tots els seus transports quan van de gira.

També destaca el grup **Smashing Pumpkins** que en el seu darrer àlbum, *Zeitgeist*, hi han representat la imatge de l'estàtua de la llibertat de NY ofegant-se, en la que l'aigua li arriba a l'alçada dels genolls, degut al creixement del nivell del mar... una poderosa imatge que es converteix en un objecte de reflexió o metàfora, per part d'aquell que l'observa. Tal i com va comentar el dissenyador:

“Crec que l'escalfament global és un fet molt rellevant, sensible al pas del temps i un símptoma de la miopia d'Estats Units. L'estàtua de la llibertat ofegant-se, una icona reconeguda als Estats Units, simbolitza l'eminent mort dels ideals amb els que aquesta

³¹ Cal comentar que l'any 2001 l'MTV va signar un conveni amb l'organització *Future forests* de plantar arbres per compensar les emissions de carboni durant la gala *MTV Europe Music Awards*. <<http://www.prnewswire.co.uk/cgi/news/release?id=76215>>

³² <<http://new.unep.org/PDF/OurPlanet/2007/sept/SP/OP-2007-09-sp-STARPAGE.pdf>>

³³ <<http://www.lincvolt.com/>>

nació va ser fundada. Les llibertats civils, el lliure discurs, la privacitat, entre altres, han anat decaient des de l'11 de setembre. El sol que apareix a la imatge pot estar sortint o marxant, i és que aquesta ambigüitat demostra que encara hi ha esperança per canviar les coses”³⁴.

La cantant islandesa **Björk** l'any 2008 va dirigir unes paraules al govern del seu país mitjançant un article publicat al diari *The times*, criticant la política econòmica i ambiental. En aquesta afirmava “Normalment no faig cas de la política. Visc feliçment en el món de la creació musical. Però m'hi he interessat perquè sembla que els polítics estan tendint a arruïnar el medi ambient islandès”³⁵. També cal destacar el concert que va organitzar juntament amb la banda Sigur Rós anomenat *Nattura Concert*³⁶ per sensibilitzar sobre la destrucció del medi ambient al país. Sobre aquest tema, ha gravat la cançó *Nattura*, amb la col·laboració de Thom Yorke. Els beneficis recaptats s'han destinat a l'organització que porta el mateix nom que la cançó que treballa per preservar el medi ambient islandès.

Altres músics destacables en el tema han estat el grup americà **Indigo Girls** que van ajudar a fundar l'organització *Honor the earth*, dedicada a sensibilitzar i donar suport a temes ambientals dels Nadius Americans. També la cantant australiana **Missy Higgins**, que es va passar dues setmanes viatjant pels EUA en l'*Híbrid Prius*, un cotxe híbrid elèctric, fent una crida a favor del medi ambient. I **Willie Nelson** un altra cantant americà que està activament implicat en l'organització americana *Farm Aid*, que treballa per sensibilitzar al voltant de la importància de les granges familiars. Els músics Neil Young i Dave Matthews formen part de la junta directiva de l'organització. Aquest cantant està duent a terme també una iniciativa lliure de vendre biodièsel sota el nom de *Biowillie*.

I finalment cal destacar a aquells cantants que s'han centrat sobretot en aconseguir que les seves gires siguin més sostenibles, neutralitzant l'impacte ambiental, destinant part dels guanys aconseguits a organitzacions de caràcter ambiental:

- **Bon Jovi** va realitzar una gira per Amèrica Llatina (2007) de tres concerts benèfics amb l'objectiu de cuidar el planeta, recuperant espais naturals i impulsant tasques socials. Per exemple van tocar a Veneçuela i del concert de Caracas va destinar els beneficis a cuidar els jardins de la “Quinta de Anaúco”. A Colòmbia, va tocar a Bogotà destinant els beneficis a la fundació de caràcter social *Restrepo Barco*, i a Mèxic a la conservació del bosc de Chapultepec, considerat el major parc públic de la capital.

- La banda americana **Incubus** treballa conjuntament amb el programa SMART, *Sustainable Minded Artists Recording and Touring Program*, que els hi facilita biodièsel per a les seves gires. A més a més, solen utilitzar béns i serveis sostenibles, com per exemple menjar orgànic, o cotó orgànic pels seus productes de marxandatge, o paper 100% reciclat, a més de promocionar a grups ambientalistes en els seus concerts com són *Heal the Bay*, *Surfrider Foundation*, *The Ocean Conservancy* i *Environmental Defense Fund*.

- **Sheryl Crow** és també una cantant que ha participat en gires dedicades a conscienciar als joves de l'escalfament global, com la gira *Stop Global Warming College Tour*, actuant a 11 universitats. Juntament amb Laurie David, productora del documental sobre la crisi climàtica *An inconvenient truth*, va recórrer part del territori nord-americà traslladant-se en un òmnibus que utilitza combustible biodièsel.

- També cal destacar al grup americà **Green Day** que juntament amb el *Natural Resources Defense Council* (NRDC), l'any 2006 els van acompanyar en la campanya *Move America Beyond Oil Campaign*, per mobilitzar i empoderar als fans per demanar energies netes i renovables vista la gran dependència americana del petroli. Tal i com va comentar el líder i guitarrista de la banda:

“Aquesta campanya tracta de canalitzar el poder de milions de persones de manera positiva i poderosa. La gent està malalta per la nostre addicció al petroli i sento que ningú està fent res davant d'això (...) Les solucions són aquí i el suport també, però no el

³⁴ <http://www.billboard.com/bbcom/news/article_display.jsp?vnu_content_id=1003585592#/bbcom/news/article_display.jsp?vnu_content_id=1003585592>

³⁵ <http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/columnists/guest_contributors/article5026175.ece>

³⁶ <<http://nattura.wordpress.com/>>

lideratge. El nostre missatge és que és correcte i molt rebel assumir aquesta responsabilitat”.

Arrel de la presentació del documental de Leonardo Di Caprio *The 11th hour*, sobre l'estat del planeta amb la intenció d'afavorir a una consciència ecològica universal, el cantant del grup, Billie Joe Armstrong va comentar:

“The 11th hour és intensa. Ens diu la veritat que ningú vol sentir: els éssers humans, especialment els àvids executius empresarials i les seves polítiques, són responsables de posar el nostre planeta en un gran perill. Si les coses no canvien aviat, la vida a la terra no podrà sobreviure. Ha de ser aquesta generació la que trenqui la cadena de la contaminació entre la contaminació de les empreses i els polítics deshonestos, aquesta generació ha de canviar aquests hàbits, d'aquesta manera hi haurà alguna cosa per les altres espècies i les generacions futures. Hi ha esperança. Podem fer canvis en les nostres vides diàries”³⁷.

El grup i l'organització NRDC han decidit crear una pàgina web (<<http://www.greendaynrdc.com/>>) en la que es mostren vídeos on els músics parlen sobre temes ambientals, animen a la gent a donar suport a diferents campanyes ambientals, etc.

- Per últim cal destacar especialment la gira nacional del cantant argentí **Joselo Schuap H2O**, on varis músics sota el seu lideratge recorren Argentina amb l'objectiu de defensar l'aigua i el medi ambient, sensibilitzant sobre el tema mitjançant la realització d'activitats culturals i educatives. La gira compta amb el suport de la *Direcció de Música de la Nació*.

- I finalment també cal anomenar el músic **Paul McCartney**, antic membre dels *Beatles* que està donant suport a la campanya internacional “Dilluns sense carn”³⁸, que consisteix en no menjar carn els dilluns, per tal de reduir les emissions de gas del bestiar, i l'impacte mediambiental que aquests i ramats tenen en la destrucció de zones forestals i en el consum d'aigua, evitant així l'escalfament del planeta. Fins i tot va presentar aquesta campanya al Parlament Europeu el passat desembre del 2009. Altres músics que han donat suport a la iniciativa són **Chris Martin**, el cantant de Coldplay i **Yoko Ono**.

³⁷ <<http://11thhouraction.com/node/365>>

³⁸ <<http://www.meatfreemondays.co.uk>>

musics i organitzacions mediambientals:

Més enllà de dur a terme petites o grans accions per intentar transformar la realitat respecte al medi ambient, trobem també a molts músics que han decidit anar més enllà creant les seves pròpies fundacions i organitzacions ambientals. Per exemple músics que duen a terme activitats centrades en els boscos, afavorint a la conservació de certs medis i adoptant mesures per a la desforestació i reforestació, altres que duen a terme programes educatius i de sensibilització ambiental, d'altres que intenten protegir zones o terrenys amenaçats per l'acció dels humans, organitzacions creades per protegir certes espècies animals...

Abans de presentar a aquests músics i a les seves organitzacions cal saber que existeixen també organitzacions de músics a favor del medi ambient, com és el cas de l'organització americana, pionera en aquest àmbit, **Musicians United to Sustain the Environment**, MUSE, i l'organització espanyola **Músicos en la Naturaleza**:

musicians united to sustain the environment, muse³⁹

MUSE és una organització americana sense ànim de lucre que utilitza la música per promoure el reconeixement mediambiental i la protecció de territoris verges, aigües silvestres i vides salvatges.

Més de quaranta músics formen part de l'organització, que preocupats per la salut del planeta i trobant la inspiració en la terra, duen a terme activitats musicals i de sensibilització sobre el tema. El col·lectiu ha rebut nombrosos reconeixements per a les seves accions. Alguns dels músics que hi col·laboren són: Country Joe McDonald, Pete Seeger, Tom Paxton i Tish Hinojosa.

L'organització ha editat tres CD de música i medi ambient (es citaran a continuació), destinant els beneficis recaptats a organitzacions americanes de conservació del medi.

músicos en la naturaleza⁴⁰

L'any 2006 la *Fundación Patrimonio Natural* de Castella i Lleó, depenent de la Conselleria del Medi Ambient, va impulsar el programa **Músicos en la naturaleza**, que *"pretén la dinamització dels espais naturals de la comunitat mitjançant la celebració d'esdeveniments musicals exclusius executats sota les premisses d'alta exigència ambiental i cuidada selecció d'intèrprets"*.

La iniciativa va sorgir pel convenciment de que la promoció dels espais naturals és fonamental per l'impuls econòmic de les zones d'influència d'aquests espais. El programa s'emmarca en un programa de sensibilització i divulgació dels espais naturals de la Comunitat, i té l'objectiu de promocionar la riquesa cultural de Castella i Lleó amb la finalitat d'augmentar el número de visitants, al mateix temps que es consciencia a la població de la importància de gaudir de la naturalesa preservant els recursos naturals.

La iniciativa aspira a convertir-se en un referent nacional i internacional en l'àmbit de la mobilització musical al servei de la defensa del medi ambient, i en una cita cultural única, i s'emmarca en un programa de sensibilització i divulgació dels espais naturals de la Comunitat, en els que s'hi ha celebrat concerts i recitals. Però a més a més es realitzen activitats complementàries a les localitats properes com teatre, espectacles de llum i so, activitats en la naturalesa, excursions guiades, etc.

Segons el projecte *"Entenem que la música, com les altres arts, és un vehicle idoni per la difusió dels valors naturals"*. Alguns dels músics que han participat en el programa han estat: Sting, Pet Shop Boys,

³⁹ <<http://www.musemusic.org/>>

⁴⁰ <<http://www.patrimonionatural.org/actuacionesverano.html>> , <http://www.patrimonionatural.org/vernoticia.asp?s_id=64> , <<http://www.musicosenlanaturaleza.es/>> Agraïixo també la informació de Javier Valenzuela, cap de Premsa de la *Fundación Patrimonio Natural*, intercanvi de correus electrònics (23/02/09)

Dolores O'Riordan, Echo & The Bunnymen, Antonio Vega, Nacho García Vega, Los Ronaldos, Los Secretos i Los Hermanos Auserón.

En les diferents fases del projecte s'aplica una cuidada política medi ambiental, incloent la supervisió externa perquè la preservació dels valors ambientals de l'entorn sigui la característica de l'esdeveniment.

La tercera edició de *Músicos en la Naturaleza-Gredos 2008* va comptar amb la presència de Bob Dylan i Amaral. El músic va participar en la promoció de l'exposició universal celebrada a Zaragoza, sobre el tema de l'aigua, cedint la cançó *A hard rain's a-gonna fall*, que va ser versionada per Amaral amb el títol *Llegará la tormenta*⁴¹. Un 33% del preu de l'entrada del concert es va destinar a finançar projectes de conservació de l'espai natural protegit.

En els darrers anys des de la Fundació s'ha dut a terme una millora i senyalització de camins, adequació d'infraestructures d'ús públic enfocat a la interpretació, coneixement i gaudi de l'ús ramader, treballs de recuperació medi ambiental del parc, etc.

sting. the rainforest foundation⁴²

The Rainforest Foundation *"És una organització privada, dedicada a ajudar als pobles indígenes i originaris dels boscos tropicals del món en els seus esforços per protegir el seu medi ambient i exercir els seus drets, facilitant suport en la seguretat i control dels recursos naturals pel seu benestar a llarg termini, i desenvolupament de mitjans per protegir els seus drets tant individuals com col·lectius".*

Aquesta organització va néixer l'any 1989 quan el cantant Sting⁴³ –The Police- i la seva muller Trudie Styler van fundar-la, després d'haver vist de primera mà la destrucció de les selves amazòniques i l'impacte devastador que tenia en la vida dels indígenes. La creació de la fundació va respondre també a la petició d'ajuda directe d'un líder de la comunitat Kayapó a Brasil que buscava protegir el territori i la cultura de la seva gent. L'acció de protegir les terres d'aquesta col·lectivitat va ser la primera gran iniciativa de la fundació.

Actualment l'organització ha establert seus a Londres, Oslo i Nova York, i desenvolupa projectes a més de 20 països que protegeixen les selves tropicals i a la gent que hi viu.

maná. selva negra⁴⁴

Maná és un grup mexicà integrat per Sergio Vallín, Juan Calleros, Fher (Fernando Olvera) i Alex González, tots ells Ambaixadors de la Bona Voluntat de la FAO, -Organització de les Nacions Unides per a l'Alimentació i l'Agricultura-, que s'han destacat per un gran compromís mediambiental, mitjançant les seves cançons i actes. L'any 1995 van crear l'ONG **Selva Negra**, en la que hi destinen el 100% de les donacions que reben directament.

Mitjançant aquesta ONG el grup realitza sobretot activitats centrades en l'educació ambiental. Tal i com es pot llegir a la seva pàgina web:

"Concebem l'educació ambiental no únicament com a transmissió de coneixements científics i tècnics que afecten als recursos naturals, sinó com la possibilitat de propiciar

⁴¹ Per escoltar el tema: <http://www.expozaragoza2008.es/docs/repositorio/expo_zaragoza_2008_-_llegara_la_tormenta_-_amaral.mp3>

⁴² <<http://www.rainforestfoundation.org/>>

⁴³ Cal comentar que el cantant Sting s'ha unit a una campanya ecològica impulsada del príncep Carles i l'organització "Prince's Rainforest Project" per salvar els espais verds. Es demana als defensors de la naturalesa que enviïn missatges de text amb un SOS que impedeixi la destrucció de les selves. Sting ha gravat el següent missatge: "Fa trenta anys vaig escriure Message in a bottle. Avui, uneixo les meves forces amb l'Altesa Reial el Príncep de Gales i molts altres que recolzen Prince's Rainforest Project per enviar un SOS al món". Per a més informació: *Sting, contra la destrucció de las selvas. El cantante se une a una campaña del príncipe Carlos para salvar los espacios verdes.* El País, 30/09/09.

⁴⁴ <<http://www.selvanegra.org.mx/>>

la modificació de l'actitud que secularment hem tingut cap a la naturalesa; encara preval la noció de que aquesta ens pertany i podem disposar d'ella indiscriminadament. Sostenim que per afavorir aquest canvi d'actitud no n'hi ha prou assenyalant la catàstrofe que cau sobre nosaltres en termes d'espècies desapareixent, selves i boscos reduint-se dramàticament; no és suficient tampoc mesurar o informar de la contaminació de l'aire de la terra, de l'aigua, i per suposat de la variació de la temperatura del planeta que hem generat per l'ús irresponsable de combustibles fòssils... perquè la nostra relació amb la Terra, amb els seus habitants i continguts sigui harmònica i sostenible necessitem recuperar valors humans cívics que hem deixat al marge per l'ànsia de sobresortir a costa del què sigui pel consum".

Sota aquesta premissa l'organització duu a terme activitats i programes centrats en l'educació ambiental, fent tallers de formació dirigits a infants, professors i a la gent de diferents comunitats; realitzant tallers de dibuix sobre el medi ambient; elaborant publicacions comunitàries de temàtiques ambientals, etc. El grup de rock desitja que l'ecologia sigui una matèria d'ensenyament obligatòria a les escoles primàries de Mèxic, amb la finalitat de crear una consciència ambiental entre la població infantil. Per això ha editat un llibre ecològic a favor del medi ambient, que es va començar a distribuir gratuïtament a 600 escoles d'educació primària a l'agost del 2008. El llibre ha obtingut el suport de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic, el Govern Federal e intel·lectuals mexicans.

L'organització també realitza conferències i campanyes de sensibilització dels problemes del medi ambient i de la preservació de la flora i la fauna a Amèrica Llatina. Per exemple el mes de maig del 2008, juntament amb la UNAM va començar la campanya ecològica "Aterrizate", que pretén difondre entre la població algunes mesures per cuidar el medi ambient.

El grup duu a terme varis plans d'ajuda a espècies en perill d'extinció (sobretot de la tortuga marina, participant del rescat i alliberació d'aquesta, a més de donar suport a campaments de tortugues així com ser part de la remodelació i reestructuració del Centre Mexicà de la Tortuga), i tasques de reforestació de zones castigades o amenaçades per catàstrofes naturals (huracans, desertització... sobretot realitzant accions a Colòmbia, Veneçuela i Mèxic), a més a més d'impulsar accions de prevenció d'incendis i neteges de platges.

Conjuntament amb la FAO i la Universitat de Guadalajara, del Centro Universitario de Ciencias Biológico Agropecuarias (CUCBA), van dur a terme projectes de formació a 20 famílies, per aprendre a cultivar estalviant el 80% de l'aigua i facilitant l'accés a aliments bàsics, com a part del programa "The growing connection", a la comunitat de Tuxpan, Jalisco, Mèxic.

El grup s'ha destacat també per compondre algunes cançons que giren al voltant del medi ambient, de la contaminació, d'activistes mediambientals, com *¿Dónde jugarán los niños?*, *Cuando los ángeles lloran* i *Selva negra*.

Wyclef Jean, yele harti foundation ⁴⁵

Wyclef Jean és un músic haitià que ha creat la fundació **Yéle Haiti**, per proporcionar ajuda humanitària i assistència a Haití, a més a més de treballar a favor del desenvolupament sostenible, en l'educació, la salut i el medi ambient. Segons Wyclef el seu objectiu és "restablir l'orgull, tenir motius per l'esperança, i recuperar arreu del país l'esperit profund i la força que és part del nostre patrimoni".

La fundació ha impulsat el llançament d'una nova associació nacional d'ONG anomenada **Vert Espoir** (verd esperança), que durà a terme una gran campanya de plantació d'arbres a Haití i es sumarà a la iniciativa de la Kenyana Wangari Maathai, Premi Nobel de la Pau, *Green Belt Movement* (Moviment del cinturó verd) que ha organitzat a dones del país per plantar arbres, per tal d'evitar l'erosió de la terra i millorar la qualitat de vida d'elles, així com educar a les comunitats i protegir els boscos.

⁴⁵ <<http://www.yele.org/>>

El projecte de Yéle Haití consisteix en establir 50 vivers comunitaris i atraure a uns 600.000 joves amb la música rap. Tal i com va comentar Wyclef

“La idea és combinar la música i el desenvolupament. És una nova manera de fer les coses. Ningú ho està fent això. Hem invertit en els joves; ells són el futur del país. Perquè la música és la meua vida, perquè tinc la sort de tenir aquest talent i perquè estic en condicions de fer alguna cosa per Haití, la música és l'element central dels projectes”⁴⁶.

La fundació utilitza la música per difondre els objectius, comptant amb la col·laboració de músics locals de hip-hop que participen en diferents projectes, com per exemple, distribuint aliments en barris controlats per bandes juvenils, també ha escrit cançons per ells per destacar la importància que té la neteja de les escombraries per la salut pública i té previst organitzar una “Caravana Hip-Hop” en la que els músics atrauran a les multituds perquè es sotmetin a la prova del VIH.

També és destacable el projecte *École Verte*, que consisteix en portar estudiants de la ciutat a les muntanyes de Seguin amb finalitats d'educació en el medi ambient duent a terme plantacions d'arbres.

Jack Johnson, kokua hawaii foundation ⁴⁷

Jack Johnson és un cantautor, músic i director de cinema americà que l'any 2004 va co-fundar la fundació sense ànim de lucre **Kokua Hawaii**, que dona suport a l'ensenyament del medi ambient a les escoles i comunitats de Hawaii, amb la missió de donar a conèixer a estudiants experiències relacionades amb el medi ambient per fer augmentar la consciència sobre el tema. L'organització realitza tallers a les escoles sobre reciclatge, organitza excursions perquè els alumnes estiguin en contacte amb la naturalesa, també activitats per aprendre a fer compost, etc.

La fundació organitza el *Kokua Festival*, un festival anual que uneix a organitzacions ecologistes, empreses respectuoses amb el medi ambient, músics, artistes, professors i representants de la societat civil amb el propòsit de promoure la consciència ecologista a l'illa, a la vegada que amb la celebració es permet obtenir fons anuals per a la fundació.

Cal destacar que en el seu darrer àlbum, Jack Johnson, **Sleep through the static** (2008) l'ha enregistrat a un estudi que funciona amb energia solar (*L.A.'s Solar powered plastic plant*)⁴⁸. De l'àlbum destaca la cançó **All at once**, sobre l'escalfament global i el canvi climàtic.

També cal saber que aquest músic ha intentat minimitzar l'impacte de les seves gires utilitzant autobusos que funcionen amb biodièsel, a més a més d'utilitzar productes naturals pel seu marxandatge a part de fer donacions a l'organització mediambiental *One per cent for the planet*.

antonio tarrago ros, fundacion naturaleza ⁴⁹

Aquest músic argentí intèrpret de música folklòrica s'ha destacat per la creació de la **Fundación Naturaleza**, amb l'objectiu fundacional de que “*L'art és el millor camí per estimar la vida... el millor de l'home passa per l'art*”. Per aconseguir això la fundació “*Animarà el sosteniment i desenvolupament de l'ecologia, contribuint a la jerarquització del seu missatge, mitjançant la promoció i auspicis de programes, espectacles i audicions públiques que tendeixin a elevar el seu nivell cultural*”.

Aquest objectiu és possible mitjançant la promoció, producció, organització i realització de programes de ràdio i televisió. A la seva pàgina web s'inclouen 20 vídeos didàctics musicals amb cançons, lletres i

⁴⁶ *Semblanza de una estrella: Wyclef Jean*. <<http://www.unep.org/ourplanet/imgversn/163/spanish/Wyclef%20Jean.pdf>>

⁴⁷ <<http://www.kokuahawaiifoundation.org/>>

⁴⁸ Cal destacar també l'estudi de gravació de Londres *The Premises*, on l'*Studio A* és el primer del món en funcionar absolutament amb energia solar. L'estudi i alguns dels seus clients formen part de la campanya “We support solar”, una iniciativa no governamental (tot i que també té l'adhesió de 200 diputats del Parlament britànic), per conscienciar a la població sobre l'energia solar i aconseguir una tarifa especial per les fonts d'energia renovable. Per a més informació: *Energia solar, 'musaka' y discos ecológicos. Estudios de grabación sostenibles, último capricho concienciado del pop*. El país. 28/05/09

⁴⁹ <<http://tarrago-ros.com.ar/>>

partitures instrumentals que giren al voltant del tema del medi ambient (dels arbres, animals, dels llacs, els rius...). A més a més realitza també espectacles artístics en els que s'organitzen debats, conferències, seminaris, cursos, exposicions sobre temes d'ecologia, i la publicació de materials relacionats amb el tema.

don henley. the walden woods project ⁵⁰

El percussionista del grup *The Eagles* **Don Henley**, va fundar l'any 1990 l'organització sense ànim de lucre **The Walden Woods Project**. En aquells moments el 60% dels boscos de Walden –Geòrgia, EUA–, estaven protegits però dues àrees es trobaven amenaçades davant la possible construcció d'un edifici. Don Henley, caracteritzat pel seu activisme medi ambiental, va decidir impulsar una campanya nacional per fer augmentar el reconeixement públic sobre el tema i aconseguir fons necessaris per comprar i preservar les zones en perill.

L'organització té la missió de protegir la terra i el llegat i la literatura de Henry David Thoreau (destacat pel seu assaig "Walden", en el que narra els dos anys, dos mesos i dos dies que va viure en una cabanya construïda per ell mateix intentant demostrar que la vida a la naturalesa és la veritable vida de l'home lliure, i que és necessari comprendre els recursos de la naturalesa per viure), per fomentar una ètica mediambiental i de responsabilitat social, centrant les seves activitats en tres aspectes principals: la conservació i preservació dels paisatges de *Walden Woods*, l'educació a través de programes innovadors centrats en la filosofia de Henry David Thoreau i la recerca.

Cal destacar que en el consell assessor de l'organització hi formen part els músics Jimmy Buffet, Arlo Guthrie, Bette Midler, Bonnie Raitt i Bob Seeger. I també que el grup, *The Eagles*, ha signat un número limitat de guitarres acústiques que seran venudes amb la finalitat d'aconseguir fons per a l'organització.

L'any 1998 l'organització va celebrar un concert benèfic a Los Angeles anomenat *Stormy Weather*, enregistrat posteriorment en edició limitada en format CD. En el concert hi van participar Sandra Bernhard, Björk, Natalie Cole, Paula Cole, Shawn Covin, Sheryl Crow, Joni Mitchell, Stevie Nicks, Gwen Stefani i Trisha Yearwood.

ben jelen. the ben jelen foundation ⁵¹

Ben Jelen és un músic i compositor escocès del qual les seves cançons intenten despertar i animar a les persones que l'escolten a transformar el món. En el seu darrer àlbum **Ex-Sensitive** (2007), inclou cançons com **Wreckage**, d'amor a la terra i en resposta a l'escalfament global.

Ha establert la fundació mediambiental **The Ben Jelen**, que va començar com una necessitat personal per protegir el medi ambient. La fundació té la missió d'educar i difondre el reconeixement sobre temes ambientals, especialment sobre l'escalfament global i la pèrdua de la biodiversitat, treballant en quatre àrees principals: l'educació –en la que es fa formació d'adolescents en temes ambientals–, la política –en la que hi destina donacions per pressionar a nivell polític en la protecció del medi–, l'humanitària –en la que es fan donacions a aquells que estan més afectats pel canvi climàtic–, i també en l'àmbit de la inversió, duent a terme inversions en infraestructures energètiques no contaminants.

sarah harmer. protecting escarpment rural land ⁵²

De la cantant canadenca i compositora **Sarah Harmer** en destaca la gira que va fer de dues setmanes anomenada **I love the Escarpment** el 2005. Anteriorment va compondre una cançó anomenada *Escarpment Blues*, que descriu el conflicte actual que hi ha per la terra al Sud d'Ontario, al *Niagara Escarpment*, considerada una reserva mundial de la biosfera per la UNESCO. Aquesta zona està situada a la frontera entre Estats Units i Canadà, i inclou les cascades del Niàgara, i està en perill per

⁵⁰ <<http://www.walden.org/>>

⁵¹ <<http://www.benjelen.com/foundation>>

⁵² <<http://www.sarahharmer.com/>>, <<http://www.perlofburlington.org/>>

part de la indústria (de sorra, grava i pissarra) ja que volen obrir pedreres al cim de la muntanya per extreure la roca que hi ha sota d'aquests ecosistemes, significat la destrucció d'aquests.

Després de la cançó va començar la gira "*I love the escarpment*", combinant concerts i caminades per la zona afectada. Els beneficis recaptats amb la gira es van destinar al treball i recerca de l'organització *Protecting Escarpment Rural Land* (PERL). A més a més, la gira va ser enregistrada, culminant amb l'edició del documental **Escarpment Blues**. Posteriorment va editar el CD **I am a mountain**, incloent les cançons de la gira.

Ella també ha participat en d'altres iniciatives a favor del medi ambient, com per exemple col·laborant en el CD **At the barricades: Volume 1** (Lake Ontario Waterkeeper, 2007), un projecte de suport a la conservació del llac Ontario. El projecte ha estat produït per Chris Brown, i hi ha participat, entre d'altres, Pete Seeger, Chris Brown, Kate Fenner, Broken Social Scene i Mads Mouritz⁵³.

johnny clegg. afrikan sky

Johnny Clegg, és un músic sud-africà que s'ha destacat per crear l'organització **Afrikan Sky**, amb l'objectiu de promoure el reciclatge d'ordinadors a més a més de crear llocs de treball. Tal i com va comentar "*Aquesta és la primera empresa en que he participat que està relacionada directament amb el benestar del planeta*". Ha establert la primera planta a prop de Johannesburg, però té la intenció de construir una instal·lació de 10 milions de dòlars a prop de Ciutat del Cap, que rebrà i reciclarà material electrònic d'Europa i dels Estats Units d'Amèrica, creant llocs de treball per 17.000 persones. Tal i com va expressar "*Els components electrònics són plens de toxines, i la major part del rebuig electrònic acaba col·lapsant els abocadors, a on aquests verins s'infilten a la terra*"⁵⁴.

Jimmy buffet. save the manatee club⁵⁵

Jimmy Buffet és un músic, escriptor i productor americà que va fundar l'any 1981 l'organització **Save the Manatee Club** juntament amb l'antic governador de Florida i senador Bob Graham. L'organització promou la participació en els esforços de conservació per salvar els manatees –mamífer aquàtic marí– que estan en perill d'extinció. La seva missió és protegir a aquests animals i els seus habitats aquàtics per a les generacions futures. Duen a terme projectes educatius, d'investigació sobre aquests animals, esforços de rescat i rehabilitació de l'espècie, i recolzament i accions legals per aconseguir una millor protecció pels manatees i el seu habitat.

barbra streisand. the streisand foundation⁵⁶

Barbra Streisand és una cantant, actriu, productora, compositora i directora de cinema americana que també s'ha destacat pel seu activisme polític. Ha creat la fundació **The Streisand Foundation**, en la que dona suport a diferents organitzacions, relacionades amb temes de salut, de drets humans, política i medi ambient, com per exemple l'organització *Natural Resources Defense Council*, que té per objectiu cuidar a la terra, a la gent, a les plantes, als animals i els sistemes naturals, procurant restaurar la integritat dels elements que mantenen la vida –aire, terra i aigua– així com defensar indrets naturals.

⁵³ Per a més informació: <<http://www.swimdrinkfishmusic.com/>> *The Swim Drink Fish Music Club* és una experiència musical online desenvolupada pel *Lake Ontario Waterkeeper* en col·laboració amb d'altres organitzacions al llarg de Canadà. Reuneix a artistes, activistes i ciutadans preocupats per l'aigua neta.

⁵⁴ Ambdúes cites extretes de: <<http://www.unep.org/pdf/Ourplanet/2007/february/sp/OP-2007-02-SP-STARPAGE.pdf>>

⁵⁵ <<http://www.savethemanatee.org/>>

⁵⁶ <http://www.sonymusic.com/artists/BarbraStreisand/bio_streisand_foundation.html>

concerts

En la música pop s'han vingut celebrant molts concerts relacionats amb causes socials. Concerts per pressionar per la fi d'alguns conflictes armats, d'altres per donar suport a les víctimes de diferents crisis humanitàries, concerts a favor dels drets humans, a favor del desarmament, per alertar de la situació dels infants d'arreu del món... La temàtica mediambiental està començant a ressonar en la realització d'aquests tipus d'esdeveniments.

L'any 1979 es va celebrar un concert-ralli de cinc dies al *Madison Square Garden* de Nova York, que va marcar precedent en l'àmbit ambiental: **No Nukes** (no a les nuclears) amb la intenció de donar suport a les fonts d'energia més segures. El concert va ser organitzat per Jackson Browne, Joni Mitchell i l'organització MUSE, *Musicians United for a Safe Energy*, fundada per Bonnie Raitt, Jackson Browne, Graham Nash i John Hall. Les grans estrelles de la música americana, entre elles Tom Petty & the Heartbreakers, Bruce Springsteen and the "E" Street Band, Crosby Stills & Nash, Carly Simon, James Taylor, The Doobie Brothers, John Hall, Gil Scott-Heron, i molts d'altres, van declarar la seva oposició a l'ús de l'energia nuclear, aconseguint mitjançant la música augmentar la consciència ecològica dels assistents. En el concert també es perseguia prevenir el transport que no fos segur de residus radioactius pel país, així com posar fi als residus nuclears en territori americà. Els fons aconseguits es van entregar a grups anti-nuclears.

La necessitat de buscar fonts d'energia més segures ve motivada davant la realitat en què es troben els reactors nuclears del país, sent perillosos, poc fiables i també resultant ser més cars que mai. A més a més, regularment emeten radiacions mortals afectant a la vida de les generacions actuals i futures⁵⁷.

L'any 2007 alguns dels músics que van participar en aquest moviment, el van impulsar novament amb la creació d'una pàgina web⁵⁸ i de l'enregistrament d'una adaptació musical del clàssic de Buffalo Springfield *For what it's worth*, anomenada **Stop the Bailout!**⁵⁹ en el que hi van participar Bonnie Raitt, Jackson Brown, Ben Harper, Graham Nash i Keb 'Mo'. L'objectiu d'aquesta campanya va ser oposar-se a la construcció de nous reactors nuclears a Estats Units d'Amèrica, demanar al Congrés Americà que deixi de finançar l'indústria energètica nuclear i apostar per una economia energètica basada en energies renovables, l'eficiència i la conservació.

Tot i aquest concert que va marcar precedent en la temàtica mediambiental, no serà fins als anys noranta que es comencen a celebrar concerts en els que aquesta temàtica ressona amb força. La resposta musical respecte als canvis en el medi ambient ha estat lenta, tot just ara comença a fer sentir la seva veu... A continuació es citen festivals que es centren en el medi ambient exclusivament com a eix vertebrador de l'esdeveniment, a més a més d'incorporar al llarg de la seva celebració, algunes pràctiques o accions a favor d'aquest.

Aquests concerts són el festival **Live Earth**, celebrat amb l'objectiu de conscienciar sobre els efectes del canvi climàtic i de les seves greus conseqüències, el festival **Ecosystem**, que uneix la música electrònica i la conscienciació de la selva tropical i de tots els ecosistemes, el festival **Rock in Rio**, que a la seva última edició va decidir adoptar un ferm compromís medi ambiental, i també dos festivals celebrats a Mèxic el **Festival Música por la tierra**, i el **Festival Internacional de Música y Ecología, Valle Bravo**, on la música es posa al servei de la causa mediambiental⁶⁰. Finalment destaca el concert **The Wave Aid Tsunami Relief Concert** per donar suport als damnificats pel Tsunami.

Són festivals de gran format, motivats per diferents causes específiques però que en general es basen en la idea de fer un concert a favor del medi ambient. Al llarg de la celebració d'aquests cal tenir en compte el paper dels cantants, amb els seus comentaris i cançons que tocan, també respecte a les organitzacions ambientals o ecologistes que acompanyen als músics en aquests esdeveniments,

⁵⁷ Per a més informació: <<http://www.greenhighway.net/>>

⁵⁸ <<http://nukefree.org/>>

⁵⁹ <<http://www.youtube.com/watch?v=GjU6JKkKQP4>>

⁶⁰ A Mèxic el passat juny del 2009 es va celebrar un concert en motiu del Dia de la Terra anomenat *Nat Geo Session MX*, per tal de conscienciar sobre el tema i millorar la relació amb el medi ambient. També se'n va realitzar un altra a Bogotà, *Nat Geo Sessions CO*, en el que hi van participar, entre d'altres, Fanny Lú i Coti.

difonent el seu treball, així com a tots aquells i aquelles que hi assisteixen, motivats per diferents raons i que en aquestes celebracions poden compartir formes d'entendre la realitat.

Abans de fer esment a aquests concerts, cal destacar a nivell espanyol⁶¹ la celebració dels concerts simultanis en més de 50 sales de música de tot el país (Galícia, Catalunya, València, Andalusia, Madrid) titulat *Música en viu*, celebrats durant el 26 i el 28 de febrer del 2009. L'objectiu va ser *“Denunciar que les persones més pobres del món són les que estan carregant el pes del canvi climàtic (...) Milions de persones dels països pobres suporten el pes d'una supervivència al límit, agreujada pels canvis en els patrons atmosfèrics que destrueixen les seves cases, les seves collites i els seus mitjans de vida”*⁶². La iniciativa la va organitzar Intermón Oxfam amb la col·laboració de l'Associació Cultural Coordinadora Estatal de Sales de Música en Directe (ACCES), i es van recollir firmes per portar-les a la cimera de Copenhaguen del 2009.

live earth⁶³

El 7 del 7 del 2007 es van celebrar simultàniament a nou ciutats del món concerts amb el principal objectiu de conscienciar al major número de persones possible sobre els efectes del canvi climàtic i de les seves greus conseqüències. Els concerts van ser promoguts per l'organització *Save Our Selves*, S.O.S, fundada per Kevin Wall i presidida per Al Gore, que va presentar l'esdeveniment dient que el *Live Earth* és el principi d'una campanya de tres a cinc anys que pretenia pressionar als governs dels països rics perquè firmessin en el 2009 un tractat per reduir les emissions de CO2. Aquest esdeveniment per Al Gore va significar ser una *“emergència planetària”*, amb el que també es pretenia recaptar fons per poder seguir lluitant per defensar els drets de la terra (el concert de Rio de Janeiro va ser gratuït), destinant-los a l'Aliança per a la protecció del clima, una coalició d'ONG creada per Al Gore⁶⁴.

LIVE EARTH

Live Earth va marcar l'inici d'una campanya global de varis anys de durada amb l'objectiu d'impulsar a les persones, a les empreses i als governs a adoptar mesures que resolguin l'escalfament global. Es va

⁶¹ Són destacables també el concert celebrat a Salou, Tarragona, durant el mes d'agost del 2009 **Coronita save the beach**, amb la participació de Pau Donés, Maldita Nerea, Aura, Rag Dog i Pignoise com a protesta contra la degradació de les costes amb l'objectiu de conscienciar sobre la necessitat de protegir les platges (<<http://www.coronasavethebeach.org/es/>>). També cal comentar la celebració del festival **Aguaviva Canarias. Unidos por los océanos**, que se celebra des dels darrers quatre anys presentat com la gran festa dels oceans, promocionant un arxipèlag sostenible, sensible amb la conservació del medi ambient en general i compromès amb la preservació dels oceans en particular. Davant del continu deteriorament dels ecosistemes marins i costers, científics, investigadors, ecologistes, bussejadors i artistes uneixen les seves forces per promoure un desenvolupament sostenible. Dins d'aquest festival es celebra l'**Aguavivafest**, un festival de música en el que el 2008 hi van participar Jamiroquai, Marc Anthony, El canto del loco, Chambao, Aristides Moreno, Superstereo i Oscartienealas. Calle 13, Fiction plane i Black strobe van completar la programació internacional. Els concerts es van realitzar a Arona, Tenerife i Las Palmas de Gran Canària. Per a més informació: <<http://www.aguavivacanarias.com/2008/>> També cal destacar que en el marc d'unes jornades sobre energies renovables celebrada el 2007, *España solar*. La celebració es va complementar amb un espectacle cultural de música i dansa titulat *Enclave de sol*, en el que hi van participar grups musicals com Macaco, Celtas Cortos, Marlango i Maria Pagés.

⁶² <<http://www.intermonoxfam.org/es/page.asp?id=3482>>

Tal i com comenten Aida Guillén i Ana G. Juanatey de l'Institut de Drets Humans de Catalunya *“Alguns estudis conclouen que el 76% dels gasos d'efecte hivernacle (GEH) produïts al món han estat emesos des dels països industrialitzats. En canvi, són (i seran) els països en vies de desenvolupament els que pateixen de manera més extrema els efectes del canvi climàtic”*. Els vincles entre el canvi climàtic i els drets humans. Revista de la Federació Catalana d'Organitzacions No Governamentals pels Drets Humans. Número 32. 2008.

⁶³ Per a més informació: <<http://liveearth.org/>>

⁶⁴ La web *GreenDaily* va fer públic fa un parell de mesos que el premi Nobel de la Pau va consumir en el 2007 *‘una quantitat d'electricitat 12 vegades superior a la de una família normal’*. Per a més informació: *Los falsos defensores del medio ambiente*. El periódico de Catalunya, 17/05/09.

El premi nobel de la pau se li va atorgar el 2007 pel seu activisme contra el canvi climàtic. A la cerimònia es va celebrar un concert en el que hi van participar Alicia Keys, Melissa Etheridge, Annie Lennox, Earth, Wind and Fire, Morten Hartet i Juanes, entre d'altres, que va comentar el concert *“Ratifica una vegada més que la música com a part de l'art, compleix un paper fonamental en els processos de despertar consciència col·lectiva sobre diversos temes”* (22/12/08).

Juanes va recolzar la iniciativa liderada pel cantant Alejandro Sanz *“Dar un respiro al planeta”* a favor del medi ambient que va consistir en apagar la llum durant uns minuts durant dos dies del mes de març del 2010. A la iniciativa també s'hi van sumar Shakira, David Bisbal, Eva Longoria, Alicia Keys, Tony Parker, Kim Kardashian, Tony Romo, Swizz Beats, Kimora Lee Simons, Djimon Hounsou, Rene de Calle 13, Marc Anthony i Jennifer López.

animar a la gent a prendre part en el compromís pel respecte al medi ambient, intentant reduir les emissions de CO₂ a nivell personal, a més de pressionar per l'elaboració de lleis i polítiques a favor de l'energia renovable, reduint la dependència al petroli i carbó. A la vegada es van dur a terme plantacions d'arbres amb la finalitat de preservar i protegir els boscos, entre d'altres activitats.

Els concerts es van celebrar a les següents ciutats: Sydney, Shanghai, Johannesburg, Londres, Hamburg, Nova York, Rio de Janeiro i Tokio, -que es van fer actuacions al temple Toji, ciutat símbol de la lluita contra el canvi climàtic des de la firma del protocol al que va donar nom fa deu anys-. També es va realitzar un concert a l'Antàrtica, a l'estació d'investigació científica Rothera⁶⁵.

En tots aquests hi van participar més de 150 artistes durant 24 hores, com Madonna⁶⁶ -qui va compondre especialment la cançó **Hey you** que parla de la necessitat de fer alguna cosa que marqui la diferència, de fer alguna cosa bona per un mateix i pels altres-, Linkin Park -que es van comprometre a plantar un arbre per cada persona que hi hagués a la seva actuació i van a animar al públic a separar la brossa en nou categories diferents, per intentar maximitzar el procés de reciclatge-, Red Hot Chili Peppers, Maná, Enrique Iglesias, The Police, Alicia Keys, Shakira, Sasha, Crowded House, UB-40, Angelique Kidjo, Sarah Brightman, Winnie Shin, i Lenny Kravitz entre d'altres⁶⁷. La retransmissió *online* de l'esdeveniment va comptabilitzar més de 9 milions de connexions en directe.

Paral·lelament a aquests concerts, a altres ciutats del món se'n van celebrar d'altres sumant-se a la iniciativa⁶⁸.

ecosystem⁶⁹

Ecosystem és un festival ecològic de música electrònica dissenyat per sensibilitzar sobre la selva tropical i de tots els ecosistemes. La idea d'aquest festival fou concebuda pel dj Carlos "Soul" Slinger i *Liquid sky family*, que van veure la possibilitat d'utilitzar la música electrònica com a reclam pels joves per conscienciar sobre el medi ambient, apostant per un futur sostenible. L'objectiu del festival és arribar a ser un model de representació ambiental, demostrant que és possible celebrar un esdeveniment d'aquesta magnitud sense perjudicar el medi ambient.

De moment s'han realitzat cinc edicions del festival, celebrats a Manaus, Brasil, al cor de la selva amazònica (el primer es va celebrar el 2001). Els festivals es van centrar en la conservació de la selva amazònica i el bosc atlàntic. Les dues primeres edicions es van fer sota la supervisió ambiental de *Greenpeace*, que va facilitar a l'organització unes "guies ecològiques" i estratègies per respectar el medi ambient.

Alguns dels músics destacables que han participat en les edicions del festival han estat: Afrika Bambaata, Soul Slinger, Mixmaster Morris, DJ Krush, Q-Bert, Mau Mau, Nacao Zumbi, Jumpin Jack Frost, Brian G, DJ G. Brown, Cleveland Watkiss, DJ Bell Meske, DJ Nasty, DJ Arnaldo Amaral X Leo S/A, Robson Miguel, Aphrodite, Air liquide, State of Bengal, Marcelo D2, Nazao Zumbi, entre d'altres.

⁶⁵ En aquest cas l'únic grup que va participar del concert va ser un grup de científics i músics aficionats, anomenat 'Nunatak'. Els integrants del grup estan investigant el canvi climàtic i la biologia evolutiva de la península antàrtica. La seva actuació va ser retransmesa via televisió i Internet, sent vista per més de mil milions de persones.

⁶⁶ Sobre la cantant Madonna cal comentar que tot i la seva contribució a favor del medi ambient amb aquesta cançó, no destaca precisament per ser una cantant 'verda'. Va participar en el concert, però cal saber que ella sola genera més d'una tona de diòxid de carboni a l'any, entre els seus viatges i concerts, tal i com ha informat la BBC. Per a més informació: *Los falsos defensores del medio ambiente*. El periòdic de Catalunya, 17/05/09.

⁶⁷ Els crítics de la iniciativa van assenyalar que els concerts van deixar una "petjada de carboni" molt significativa, en al·lusió als vols realitzats.

⁶⁸ Per exemple a la ciutat de Barcelona es va celebrar el concert **Salva la terra**, al moll de la fusta, amb el missatge de conscienciar a les persones que hi van assistir sobre la situació que està vivint el planeta. Hi van tocar Miguel Ríos, Ojos de Brujo, Calima, Loquillo, Macaco, Lila Downs i Gerard Quintana. Les recaptacions del concert es van destinar a fundacions amb projectes dedicats al medi ambient.

⁶⁹ <<http://www.liquidskymusic.com/ecosystem/>>

Ecosystem 1.0. El primer festival es va celebrar a una zona degradada per una empresa extractora, amb la voluntat de recuperar-la perquè sigui utilitzada per la gent de l'Amazònia per celebrar esdeveniments culturals. Les instal·lacions del festival es van construir amb la millor eco-tecnologia disponible al país. Per exemple, es van substituir les instal·lacions fetes amb pvc per ferro i per polietilè, es van utilitzar pintures fetes amb tints orgànics i calç per pintar les instal·lacions, inspirant-se en el coneixement indígena, es van facilitar autobusos per arribar al recinte, limitant l'accés als cotxes –a no ser que anessin plens-. També es va prioritzar el menjar local ecològic, i es van fer samarretes del festival de cotó i estampades amb tints orgànics, es va facilitar la presència d'ONG que treballaven per la protecció de l'Amazònia per donar a conèixer les seves tasques... Es van destinar el 33% dels fons aconseguits amb les entrades a la campanya de *Greenpeace* per protegir l'Amazones, utilitzant aquests recursos per augmentar la capacitat d'investigar, denunciar i actuar contra els crims comesos a la naturalesa, etc.

Ecosystem 2.0. En aquesta segona edició es va reforçar el concepte medi ambiental, continuant amb algunes de les mesures ambientals adoptades al primer festival més d'altres de noves. Es va construir un amfiteatre i una rampa per *skaters* fetes per FSC, *Conselho Brasileiro de Manejo Florestal* (organització que difon el bon tractament dels boscos brasilers tenint en compte aspectes ecològics, així com beneficis socials i viabilitat econòmica). Durant el festival també es va animar als assistents a plantar arbres nadius de l'amazones a dins del parc per reforestar les àrees degradades. Les pautes ambientals es van inspirar en el treball dut a terme per *Greenpeace* als jocs olímpics de Sydney del 2000, coneguts per ser els primers "jocs verds" de la història.

En les tres següents edicions del festival es va prescindir del suport governamental i de *Greenpeace*. De totes maneres les directrius del festival segueixen apostant per valors ambientals.

rock in rio⁷⁰

Rock in Rio son una sèrie de festivals de música rock que es van començar a celebrar a Rio de Janeiro l'any 1985, amb repetició posterior el 1991 i 1992 i també a Lisboa, el 2004-06. La darrera edició del festival es va celebrar l'any 2008 a Lisboa i Arganda del Rei, Madrid. A partir de l'any 2001 el festival adopta un marcat caràcter social i el lema central del concert passa a ser "*Per un món millor*", pretenent sensibilitzar i mobilitzar als seguidors sobre la necessitat de canviar certs comportaments respecte a diversos temes socials⁷¹.

Un dels aspectes fonamentals per a l'organització del concert és "*utilitzar la música com a portaveu del pensament per un món millor*". D'aquesta manera en les últimes edicions l'organització ha impulsat accions destinades a la protecció del medi ambient, sent pioneres en esdeveniments d'oci i entreteniment. Al concert de Lisboa 2006 es van comptabilitzar i compensar les emissions de gasos d'efecte hivernacle associades al festival. La darrera edició, l'èmfasi en les alteracions climàtiques va ser la base del projecte social del concert, amb l'objectiu de conscienciar i mobilitzar als assistents sobre la responsabilitat compartida del futur del planeta.

El festival va presentar el "*Pla de reducció d'emissions, programa Carboni-zero*", centrat en aspectes fonamentals com la mobilitat durant el festival, el tractament dels residus i l'energia, per compensar i reduir les emissions de gasos d'efecte hivernacle. Per això van establir un servei de transport públic gratuït, mentre que els membres de l'organització es movien amb vehicles híbrids per dins del recinte. També es van utilitzar vasos reutilitzables per minimitzar els residus, es van instal·lar contenidors de recollida selectiva, així com l'ús d'energies alternatives –instal·lació de panells fotovoltaics a l'Escenari Món-. A la vegada que es van col·locar punts interactius al recinte del concert

⁷⁰ <<http://www.rockinrio.com>>

⁷¹ L'any 2001 Rock in Rio va obrir 100 aules en comunitats de Rio de Janeiro facilitant que 3.200 joves finalitzessin els seus estudis, posant en marxa 29 projectes finançats per l'organització i gestionats per la UNESCO amb el lema "Cultivem vides, desarmem la violència".

per informar sobre el canvi climàtic. A més a més un 2.5% de la recaptació de les entrades es van destinar a projectes mediambientals.

Prop del recinte on es va celebrar el concert de Madrid es va crear el *Bosc de la música*, un espai en el que es van plantar 50.000 arbres com a part d'un pla per reduir les emissions de gasos d'efecte hivernacle que generi el festival. També es van replantar arbres del bosc cremat als pinars de Medinaceli (Guadalajara). Aquest projecte va rebre el suport de la conselleria del Medi Ambient. També es va crear el *Parc de les alteracions climàtiques*, un espai d'11.600 m² en el que es va recrear la transició des del bosc mediterrani al desert, posant de relleu com afecta l'acció de l'ésser humà en la desertització del planeta.

L'espectacle inaugural de Rock in Rio Madrid el va fer Jesús Yanes, amb l'òpera rock **Help me**:

"L'òpera narra la història d'una profecia. L'esperit de la música, que vaga per l'univers, escolta un lament en la llunyania que capta la seva atenció. Buscant el seu origen, es troba amb la Terra demanant ajuda. Les guerres, les catàstrofes i la situació crítica que travessa el planeta fa que l'esperit de la música decideixi intervenir. Ho farà reencarnant-se en un infant que encara ha de néixer. En el futur un gran esdeveniment i una gran cançó composta pel jove, serviran per canviar la consciència del món. La profecia es complirà..."⁷².

Al finalitzar l'obra, es va tocar una campana que va donar pas a tres minuts de silenci per un món millor. Després dels tres minuts es va interpretar l'*Imagine*, de John Lennon.

Entre els músics també hi van participar Jack Johnson, Neil Young, Manolo García, Loquillo, Alanis Morissette, etc.

festival musica por la tierra, mèxic

L'any 1994 va néixer aquest festival celebrat a Mèxic amb l'objectiu de crear coneixement ecològic així com per aconseguir fons per a la millora ambiental i conservació del medi ambient i de les espècies en perill d'extinció. El festival, celebrat anualment, és organitzat per la fundació **Música por la tierra** i el govern de l'estat.

L'any 2007 es va celebrar el certamen a les baies de Huatulco i hi van participar grups i artistes de pop i rock de Xile, Argentina, Espanya i Mèxic. La fundació i el president del país, Felipe Calderón Hinojosa, van firmar el pacte que es va fer públic en el concert "*Huatulco: compromiso ambiental 2006-2012*", que conté accions per desenvolupar-se en aquesta administració, per protegir i conservar els recursos naturals.

L'any 2008 el festival es va centrar en la preservació de les espècies naturals del país –la tortuga llaüt-, i la protecció dels manglars –àrees de reproducció de moltes espècies de peixos i mariscs-, així com sensibilitzar a les persones a cuidar el medi ambient, tal i com va comentar el director del festival Agustín Pumarejo. Els recursos que es van recaptar es van destinar a l'adquisició de terrenys per crear una reserva natural comunitària. En el festival hi van participar Reyli, Aleks Syntek, Lebaron, Los amigos invisibles, Werther i Chetes –qui va interpretar la cançó **Efecto dominó**, sobre la necessitat de cuidar el medi ambient i sensibilitzar per frenar la destrucció dels manglars i el planeta-. L'encarregat d'inaugurar el concert va ser el tenor mexicà Fernando de la Mora. En aquesta darrera edició, es va firmar la "*Carta de la tierra*".

⁷² Per a més informació: <<http://www.rockinriomadrid.terra.es/>>

festival internacional de musica y ecologia del valle bravo, mexico⁷³

El **Festival Internacional de Música i ecologia** (FIME) va néixer l'any 1996 amb l'objectiu de promoure un festival de música que posicioni Valle Bravo a nivell mundial. Del 1996 al 2002 es van realitzar activitats al voltant de la música clàssica amb la presència de solistes destacats d'arreu del món. A partir del 2002 es van ampliar els objectius del festival incloent temes ambientals –sent prioritari la conservació de l'entorn natural de la conca hidrològica i dels boscos del Valle de Bravo-Amanalco- i de desenvolupament comunitari de la conca, complementant els concerts de música clàssica amb d'altres activitats musicals i culturals, com la “mostra de la terra” (sobre productes regionals orgànics) o el fòrum ambiental.

Els objectius del festival són “Contribuir amb l'enriquiment de la sensibilitat artística i cultural de la població local i visitant, inspirant i generant consciència col·lectiva sobre la situació ambiental a la conca del Valle de Bravo-Amanalco; així com fomentar la participació de tota la comunitat en la seva preservació”. De totes maneres en cada nova edició del festival, es prioritza en objectius més específics. En el darrer, celebrat el 2008, es va proposar impulsar un programa de neutralització de les emissions de gasos d'efecte hivernacle generades durant el festival. En aquesta edició hi van participar Egiptanos, Canastera, Paté de Fua, Topete y su trova cubana, entre d'altres. Pel 2012 el festival s'ha fixat l'objectiu de contribuir a la conservació de 10.000 hectàrees estratègiques considerades fàbriques d'aigua, a través del programa *Pago por Servicios Ambientales* (PPS).

the wave aid tsunami relief concert⁷⁴

The Wave Aid Tsunami Relief Concert es va celebrar a finals de gener del 2005 al Sydney Cricket Ground d'Austràlia amb finalitats benèfiques (es van aconseguir recaptar 2.304.472\$). Els beneficis es van destinar a organitzacions que treballaven a favor de la reconstrucció del país després del pas del Tsunami, com la Creu Roja Australiana, Oxfam -Oxfam Australia's development program in East Timor-, UNICEF i Care Australia.

Els músics que van participar al concert van ser Midnight Oil, Powderfinger, John Butler Trio, The Wrights, The Finn Brothers, Kasey Chambers, Nick Cave, Missy Higgins, Pete Murray, The Waifs i Silverchair –que el cantant del grup, Daniel Johns, va comentar:

“Òbviament en aquests moments qualsevol persona que tingui cor vol fer el què sigui per intentar proporcionar ajuda a tota la gent que està patint. Tothom vol fer la seva petita aportació (...) i els músics organitzen un concert. El fet de que s'hagi convertit en una actuació tan gran mostra la importància d'una causa com aquesta. Serà realment una ocasió memorable”.

altres concerts:

Des de fa anys es venen celebrant concerts i festivals de música que no s'enfoquen exclusivament en el medi ambient com a eix vertebrador de la celebració, però en canvi, des de les diferents organitzacions encarregades del muntatge d'aquests sí que han decidit crear les infraestructures bàsiques per intentar minimitzar l'impacte ambiental que es pugui generar al llarg de la celebració. Per exemple, facilitar diferents tipus de contenidors per millorar el reciclatge, potenciar l'ús de les energies alternatives (solar i eòlica sobretot) per fer funcionar generadors, limitar l'accés al recinte als vehicles privats per tal de potenciar l'ús del transport públic, donar prioritat al menjar ecològic així com a la creació de compost amb les restes sobrants, facilitar l'accés a organitzacions mediambientals al recinte del concert o festival per informar sobre les activitats que duen a terme pel medi ambient, organitzar activitats de plantació

⁷³ <<http://www.fime.org.mx/>>

⁷⁴ <<http://www.waveaid.com.au/>>

d'arbres, etc., mostrant formes properes i senzilles a la població perquè pugui contribuir a l'atenuació de la degradació mediambiental... En són exemples els festivals⁷⁵:

- **The Bonnaroo Music & Arts Festival**⁷⁶, celebrat a Tenesse, EUA, en el que s'ha creat un escenari que funciona amb energia solar així com la utilització de biodièsel en generadors d'escenaris no musicals, els mapes del festival i el paper de wc estan fets amb paper reciclat, també s'ha creat una zona anomenada "Planet Roo" per a les organitzacions sense ànim de lucre relacionades amb temes mediambientals, etc.

- Festival **Lollapalooza**⁷⁷, celebrat als EUA. L'any 2007 es va inaugurar el "Green street" (carrer verd) en el que es duen a terme demostracions ecològiques, amb la mostra de productes sostenibles i un escenari que funciona amb energia solar, així com la reutilització i reciclatge posterior dels materials de construcció utilitzats en aquest. També, els venedors dels estands de menjar del festival, van distribuir el menjar en plats biodegradables.

- Festival **South by southwest**⁷⁸, celebrat a Austin, EUA. L'any 2007 els organitzadors van aconseguir suficient energia renovable per compensar l'energia utilitzada en els concerts i també la utilitzada al llarg de l'any a les oficines de l'organització. A més a més es va utilitzar biodièsel en generadors externs i es van facilitar mitjans de transport per reduir viatges en cotxes particulars.

- **Øyafestivalen**⁷⁹ celebrat a Oslo, Noruega⁸⁰. Destaca pel seu compromís mediambiental: l'accés als cotxes és restringit, animant a la gent a arribar al recinte amb tren o autobús oferint descomptes per viatjar amb aquests mitjans de transport, tot el menjar que es serveix al festival és ecològic, utilitzant les sobres per fer compost, etc.

Aquests concerts, tot i no estar exclusivament enfocats en el tema del medi ambient, indirectament aposten pel tema al llarg del seu desenvolupament, fent que les seves instal·lacions i activitats siguin sostenibles amb el medi. De totes maneres aquestes accions són molt importants i sovint no es tenen en compte, tal i com es pot observar en la imatge següent feta després de celebrar el concert *Live 8* del 2005 a Londres:

⁷⁵ Alguns altres concerts destacables per la seva aposta pel medi ambient són: Regne Unit, The big session festival; Camden Green Fair; The Cambridge folk festival; City blues festival; Download; the Glade Festival; The Glastonbury Festival; Hard Rock calling; Latitude; Leicester city blues festival; Lounge on the farm; 02 wireless festival; T-in-the-park; Workhouse Festival i 2000 trees; A Austràlia Bluefest – Eastcoast Blues & Roots Festival; The falls festival; West coast blues n roots festival; Southbound; o el Electric Picnic (Irlanda) i el Boom Festival, celebrat a Portugal. Per a més informació: "Eighteen festivals triumph in the greener festival awards" <<http://www.bonnaroo.com/news/2008/08/bonnaroo-08-greener-festival-award.aspx?preview=true>>

⁷⁶ <<http://www.bonnaroo.com/festival/greening-activism.aspx>>

⁷⁷ <<http://www.lollapalooza.com/default.asp?fd=1>>

⁷⁸ <<http://sxsw.com/>>

⁷⁹ <<http://oyafestivalen.com/>>

⁸⁰ De Noruega també destaca el festival *The hove festival* i el *Canal street festival*, que han signat acords amb el Programa de les Nacions Unides pel Medi Ambient per intentar reduir la petjada de carboni generada dels concerts. Ambdós festivals faciliten també carregadors solars pels mòbils; utilització de llums Led que funcionen amb energia solar i eòlica; així com la facilitació de separació de les escombraries per reciclar.

Ara bé, cal saber que hi ha algunes organitzacions que treballen conjuntament amb la indústria musical facilitant, aportant i assessorant als organitzadors dels concerts perquè aquests es fonamentin en criteris sostenibles, en contra del malbaratament de recursos, etc. En aquest sentit destaquen les organitzacions **Reverb Rock** i **Rock the Earth**, ambdues dels EUA.

Reverb Rock⁸¹ és una ONG creada el 2004 per Adam Garder (líder del grup de pop Guster) i Lauren Sullivan, que s'encarrega d'aconsellar als músics perquè les seves gires musicals tinguin el menor impacte ambiental possible. La seva assessoria inclou la possibilitat de contractar empreses d'energia renovable per l'electricitat dels seus concerts, utilitzar biocombustibles per traslladar-se d'una ciutat a l'altra, utilització de bateries recarregables en els equips que ho permetin i servir menjar orgànic als càterings. A més a més es recomana a les bandes que facilitin informació sobre les accions que realitzen organitzacions involucrades en qüestions ambientals.

Aquesta iniciativa va néixer inspirada en **Green Highway**⁸², concepte desenvolupat per la cantant i activista **Bonnie Raitt**, posant de relleu mostres de productes i organitzacions que estan treballant amb harmonia amb el medi ambient. Mitjançant la creació d'eco-pobles, mostren les últimes innovacions per la protecció del medi i que estan tenint impacte per millorar el nostre futur.

Bonnie Raitt durant la gira del 2005, en tots els autobusos i camions que l'acompanyaven, van utilitzar biodièsel i 30 dels 39 espectacles de la gira estaven compensats al 100% per energia eòlica fent d'aquesta gira la més neutral possible a efectes climàtics.

Entre els músics associats a *Reverb Rock* destaquen: Sheryl Crow, Alanis Morissette⁸³, Dave Matthews Band, Beastie Boys, Crowded House, Norah Jones, Avril Lavigne, José González –que neutralitza les emissions de CO2 i utilitza ampolles reutilitzables en les seves gires–, la cantant Kelly Clarkson –que utilitza biodièsel per les seves gires–, Maroon 5, i Guster, grup que s'ha animat a participar en el *Campus Consiousness tour*, actuant a les universitats americanes per educar als estudiants sobre temes com el biodièsel, menjar orgànic, cosmètics lliures de químics... I també tots aquests altres, que han aplicat les següents mesures a favor del medi ambient:

El grup **Cloud Cult** ha intentat neutralitzar les emissions de CO2 produïdes per l'autobús que els acompanya a les seves gires posant atenció a l'energia utilitzada als seus espectacles. Han dut a terme una reducció extensiva de la brossa que generen rere l'escenari i a l'autobús, potencien la utilització de productes biodegradables i de compost, etc. A més a més han creat la seva pròpia discogràfica, *Earthology Records*, localitzada en una petita granja orgànica a Minnesota i que funciona amb energia eòlica i geotèrmica, i l'estudi s'ha construït amb materials reciclats, i empaqueten els CD utilitzant fundes reutilitzables (<<http://www.earthology.net>>).

System of a Down també ha coordinat els seus esforços amb *Reverb* fent les seves gires més sostenibles, neutralitzant les emissions de CO2 utilitzant energia renovable, reciclant i reduint les escombraries, fomentant l'ús de productes orgànics locals... A més a més el grup disposa d'una web interactiva en la que animen i eduquen als fans a prendre accions pel medi ambient. El líder del grup **Serj Tankiant** ha fundat una organització sense ànim de lucre *Sky is over*⁸⁴, per connectar els fans amb

⁸¹ <<http://www.reverbrock.org>>

⁸² <<http://www.greenhighway.net/>>

⁸³ Cal comentar que aquesta cantant, durant l'administració Bush, va mostrar oposició a la política ambiental del govern. Ella amb el suport dels Beastie Boys, de Tom Petty and the Heartbreakers, Moby, Barenaked Ladies, James Taylor, Trey Anastasio i Jackson Browne, van celebrar un concert a Alaska amb el suport de la coalició *Save Our Environment*, presentant el projecte *New Power Project*. Els artistes es van comprometre a difondre el projecte, a través de les seves webs i llistes de distribució dels fans, fomentant la participació ambiental davant la indiferència del tema de la protecció ambiental així com la pèrdua del suport en els programes d'energia renovable i de conservació. Respecte al cantant Moby cal comentar que és un músic l'estil del qual gira al voltant del reciclatge, ja que agafa ritmes i melodies d'altres artistes per crear la seva pròpia música. Després de publicar el seu àlbum del 2006 *The very best of Moby*, va decidir limitar les seves gires per reduir l'impacte ambiental.

⁸⁴ <<http://www.skyisover.net/>>

les organitzacions mediambientals i de justícia social. També ha fundat l'organització *Axis of Justice*⁸⁵, amb l'antic guitarrista de RATM, Tom Morello, amb l'objectiu de reunir músics, fans i organitzacions polítiques per lluitar per la justícia social.

John Mayer AKOG (*Another Kind of Green*), és el nom d'una cançó i a la vegada un programa mediambiental que juntament amb la col·laboració de *Reverb* contribuiran a que cada espectacle del grup americà funcioni amb energia eòlica.

Dave Matthews Band ha unit esforços amb *Reverb* i l'organització *Izstyle*, per impulsar el projecte **Bama Green**, que avarca tots els esforços mediambientals adoptats per la banda mentre estan a la carretera, estudi o a casa. El projecte també pretén educar als fans del grup sobre com dur a terme accions simples i positives pel medi ambient.

Rock the Earth és una organització sense ànim de lucre creada el 2002 que treballa estretament amb la indústria musical i els seus fans, actuant com a defensors per assegurar l'existència d'un medi ambient sostenible i saludable, transmetent les conseqüències positives i beneficioses ambientals.

Els músics associats a l'organització són Alanis Morissette, Allman Brothers Band, ALO, Ani DiFranco, Barenaked Ladies, Bela Fleck & The flecktones, Bon Jovi, Bonnie Raitt, Dave Mathews Band, David Gans, Derek Trucks, Disco Biscuits, Everyone Orchestra, Gov't Mule, Guster, Hot Buttered rum, Incubus, Indigo Girls, Jack Johnson, John Butler Trio, Keb Mo, Keller Williams, Michael Franti, New Monsoon, Ozomatli, Ozzy Osbourne, Ray LaMontagne, Cott Miller & the Commonwealth, Sheryl Crow, String Cheese Incident, Tom Petty & the hearthbreakers, Umphrey's McGee, Vans Warped Tour (grup que utilitza un escenari que funciona amb energia solar, i la utilització de biodièsel en els seus autobusos) i Yonder Mountain String Band. La majoria d'aquests cantants i grups han participat als *tours* d'estiu de *Rock the earth*.

⁸⁵ <<http://www.axisofjustice.org/>>

cd i dvd de música i medi ambient

L'interès pel medi ambient va prenent protagonisme cada vegada més en veu dels músics. Molts a títol individual han decidit compondre cançons sobre el tema, o fins i tot han dedicat algun àlbum complet per sensibilitzar sobre el medi ambient, o centrant-se específicament en algun dels temes mediambientals, com per exemple el tema de l'aigua, o l'escalfament global. També hi ha els qui han inclòs sons de la naturalesa en les seves cançons, on aquests s'integren sent part de la música. D'altres han decidit compensar les emissions de CO2 generades en l'elaboració del disc duent a terme diferents activitats... tal i com es descriurà a continuació.

També es citaran alguns documentals sobre música i medi ambient, editats en motiu de la celebració de concerts o fets motivats davant les catàstrofes naturals o de la necessitat de sensibilitzar pel medi ambient, de la mà de diferents músics⁸⁶.

cd:

aterciopelados río⁸⁷

Aterciopelados és un grup de música de Colòmbia⁸⁸ que en el seu àlbum **Río** (2008), promou entre d'altres temes la defensa de la consciència ecològica. A la caràtula del CD hi apareix una anaconda ancestral, mare de la humanitat segons els indígenes, símbol del riu i que a la vegada, fa referència a la recuperació del riu Bogotà, un dels més contaminats del planeta. Tal i com han comentat:

*"Ens involucrem en la campanya per considerar l'aigua un dret i perquè el govern colombià es comprometés a protegir l'ecosistema i evitar les privatitzacions. L'aigua no pot ser un negoci. Es va aprovar, però després va canviar el text original. Ara hi ha una discussió per defensar-lo"*⁸⁹.

El nom de l'àlbum dona nom també a una cançó. Segons el grup *"Varem escriure aquesta cançó tractant de recordar a nosaltres mateixos i als habitants de Bogotà que tenim un riu i tenim l'obligació de salvar-lo i cuidar-lo"*⁹⁰.

⁸⁶ Cal destacar també el documental *'Pete Seeger, the power of song'*, del director Jim Brown editat el 2008 que gira al voltant de la figura d'aquest cantant i compositor, fent un repàs sobre la seva carrera, amb la col·laboració d'altres icones musicals com Bob Dylan, Bonnie Raitt, Natalie Maines, Mary Travers... En aquest documental s'enregistra també la seva exitosa campanya per netejar el contaminat riu Hudson iniciada el 1969. Per a més informació: <<http://www.clearwater.org/>>

Una altra iniciativa destacable és la que ha liderat el músic americà de hip-hop Jay-Z Carter, que va presentar una gira concert internacional fent una parada a Angola per enregistrar un vídeo especial produït per Mtv "Diary of Jay-Z: Water for life". El vídeo és part d'una iniciativa conjunta entre MTV i les Nacions Unides per cridar l'atenció a la predicció de bilions de persones d'arreu del món que no tenen accés a l'aigua segura i a la sanitat, fet pel qual el cantant ha visitat zones afectades per la crisi d'aigua. El vídeo *Diary of Jay-Z: Water for life*, apunta a educar a la gent jove que no pot ser conscient de la crisi de l'aigua, amb la voluntat d'inspirar per tal de prendre acció. El programa, que es va retransmetre el 24 de novembre del 2006 a 179 països és part de les iniciatives de l'MTV per implicar als joves en temes globals.

⁸⁷ <<http://www.aterciopelados.com/>>

⁸⁸ De Colòmbia també destaquen els següents àlbums: *'Agua, cantos para que fluya'*, editat per l'organització *Ecofondo* per recolzar la campanya del referèndum per l'aigua impulsat al país. Es pretén consagrar el consum d'aigua potable com a dret fonamental, així com protegir els ecosistemes hídrics com a béns públics. Hi van participar varis artistes locals com ChocQuibTown, La 33, Alerta, Jorge Velosa, Sidestepper i Aterciopelados. L'organització també ha editat el disc *'Tierra, salsa para la vida'*, amb l'objectiu de protegir la terra i fomentar els cultius agroecològics per aconseguir una alimentació sana com a dret fonamental. Hi van participar alguns dels participants de l'altra cd, i també va comptar amb la col·laboració de Totó La Momposina i Malalme. Per una altra banda, l'organització ambientalista *Atierra*, ha editat el disc *'Abre Sierra/ Renace Bakatá'* un àlbum que pretén protegir la riquesa ecològica i cultural de la Serra Nevada de Santa Marta, defensant els recursos i les comunitats indígenes, denunciant els negocis que mercantilitzen els recursos naturals i que amenacen la vida del planeta. Entre els participants destaquen Manu Chao, Fonseca, Andrés Cepeda, César López, Nawal, Gusi i Beto, entre d'altres. Per a més informació: *Cantantes y bandas musicales colombianas ponen su talento al servicio de causas ambientales*. 10/06/09 <<http://www.cambio.com.co>>

També cal destacar que el grup *Arco Iris*, amb la col·laboració del PNUMA i del Govern del país, van editar un cd amb deu cançons dedicades exclusivament a la capa d'ozó.

⁸⁹ *Aterciopelados: "Queremos resintonizar con la naturaleza"*. El periódico de Catalunya, 15/05/09

⁹⁰ *Aterciopelados apela a la ecología en su último álbum*. 04/07/08, <<http://independenciaculturalx.blogspot.com>>

El grup a més a més, dona suport a vàries campanyes d'ONG que tracten el tema de l'aigua a Colòmbia.

musica contra el cambio climatico⁹¹

Música contra el cambio climático (Santo Grial, 2008) és un CD nascut del concurs **Derramidea**, de **cançons sobre el canvi climàtic**, dins del *Festival Derrame Rock* celebrat a Astúries, 2008, que es va presentar amb els següents objectius:

- Comprometre's amb accions sostenibles amb el medi ambient.
- Sensibilitzar contra el canvi climàtic i unir forces per fer-ho possible.
- Qüestionar per construir solucions mediambientals.
- Assenyalar responsabilitats compartides entre empreses, administracions i ciutadans per tal d'exigir comportaments que fomentin les accions sostenibles amb la finalitat de promoure una consciència ecològica.
- Visibilitzar el problema per contribuir a enfortir les accions particulars i quotidianes que permetin l'existència futura d'un món sostenible.

El concurs es va dirigir a grups o solistes intèrprets de música pop i rock, a que presentessin cançons sobre el canvi climàtic, la destrucció del medi ambient o la defensa de la naturalesa, seleccionant-ne deu per editar aquest CD. A més a més es va fer una presentació en directe.

Els beneficis obtinguts amb les vendes es van destinar a la compra de bonus de compensació d'emissions de CO₂, coneguts com a *bonus de carboni*, -un mecanisme de compensació de la contaminació proposats pel protocol de Kioto per reduir les emissions causants de l'escalfament global-, per la realització de projectes de desenvolupament sostenible.

burruezo y bohemia camerata: multaa antigua contemporanea

En les cançons d'aquest àlbum (K Industria, 2008) es posen en pràctica solucions contra l'escalfament global. L'àlbum ha estat editat per la *Fundación + Árboles* i la companyia discogràfica *K Industria Cultural*, acordant amb el grup que el 5% de les vendes que es generin amb el disc, es destinaran a tasques de reforestació de la *Fundación + árboles*, que durà a terme a zones mediambientals degradades de la península. D'aquesta manera es compensaran les emissions de CO₂ generades en l'elaboració del disc, sent el primer disc del mercat espanyol que té en compte aquesta qüestió.

natural de aragon: un canto a la naturaleza⁹²

A iniciativa del departament del Medi Ambient s'ha editat aquest CD (Gobierno de Aragón, 2006) en el que han participat artistes aragonesos que s'han inspirat en els sons del medi natural per compondre cançons, incloent-los també en les gravacions, amb la intenció de sensibilitzar a la població sobre el medi ambient.

Els artistes que hi ha participat són Bunbury, Carmen París –que interpreta *Lamento de la madre tierra*-, Nacho Serrano –que ha musicat cançons populars com *La tierra perdida*-, Javier Ojeda i Irtamán –*La tormenta*-, Volador –*Vienen y van*-, Joaquín Cardiel –*Palabras*-, El Polaco –*Salvavidas*-, Digital Analog Band –*Waters of fortune*-, Niños de Brasil –*Estrella fugaz*-, Gabriel Sopeña –*Música de rosas*-, Tako –*La sombra de la tristeza*-, Nacho Estévez –qui recrea en *El río*, el naixement del riu Tajo a la comarca de la Sierra de Albarracín-, i Ángel Petisme –*Cierzo*-. També hi van participar el cor de dones de Guadalaviar, que canten *Tomande de la Loba Parda* i *Bienvenido a nuestro valle*. El projecte ha estat coordinat per Kike Gallego i Antonio Estación.

⁹¹ <<http://www.derramidea.com>> , <<http://www.santogrialproducciones.es/derrameRock/derramidea/index.htm>>

⁹² <<http://www.naturaldearagon.com/>>

Els beneficis aconseguits amb la venda del CD es destinaran al *Centre de Recuperació de la Fauna Silvestre de La Afranca*.

Joselo Schuap. agua bendita · mundo azul

Del músic argentí **Joselo Schuap** en destaca l'àlbum **Agua Bendita** (2005) amb la idea de defensar i cuidar els recursos naturals, com una forma de promoure des de l'art, la denúncia i conscienciació. Les cançons del disc són poderosos missatges en defensa dels recursos naturals, de la terra, de l'aigua, de la destrucció del medi per part de l'ésser humà... El disc va ser reconegut per la Secretaria de Medi Ambient de la Nació, i va ser guardonat amb el premi *Estrella de Concert*, com un àlbum de revelació folklòrica.

També cal destacar l'àlbum **Mundo Azul** (LRG), un treball de música i vídeo amb missatge ecologista destinat al públic infantil.

Rhythms del mundo⁹³

Rhythms del Mundo Cuba (2006) és un àlbum editat per promoure accions per combatre el canvi climàtic i l'escalfament global. Tal i com comenta Kenny Young, productor i fundador d'APE –*Artistic Project Earth*, organització a la que es destinaran els beneficis de la venda de l'àlbum:-

*"El projecte es va precipitar després del devastador tsunami del Nadal del 2005. La idea va ser fer un projecte amb Buena Vista Social Club, fusionant els seus sons llatins amb artistes occidentals i els seus temes més populars. El projecte va anar creixent amb els següents desastres mediambientals que ens van colpejar –els terratrèmols a Àsia i l'huracà Katrina-. El protagonista principal és el canvi climàtic. Se'ls pot anomenar desastres naturals però després d'investigacions i dades científiques, sabem que som part culpable d'aquests desastres. L'escalfament global és una notícia de la que es parla sovint als mitjans. Si no actuem en els terminis que ens donen els experts, els nostres néts ens maleiran eternament"*⁹⁴.

La gravació de l'àlbum va comptar amb la participació dels membres de Buena Vista Social Club – Omara Portuondo, Ibrahim Ferrer, Barbarito Torres, Amandito Valdés, Demetrio Muñiz, entre d'altres-, i dels artistes britànics i americans més famosos del moment, com The Arctic Monkeys, Franz Ferdinand, Coldplay, The Kaiser Chiefs, Jack Johnson, U2, Maroon 5 i Radiohead, que Tom Yorke, el cantant del grup va comentar:

*"Necessitem una llei, necessitem que el govern posi el problema del canvi climàtic al lloc que correspon. Si esperem que sigui la indústria la que busqui solucions voluntàriament, estem perduts. De manera que tota aquella persona preocupada pel canvi climàtic ha de fer arribar aquesta preocupació al seu govern ja que és l'única manera d'aconseguir alguna cosa"*⁹⁵.

Rhythms del Mundo Classics (2009, Universal Music), persegueix el mateix objectiu que l'anterior, augmentar el reconeixement i aconseguir fons per projectes enfocats a lluitar contra la crisi climàtica i ajudar en les catàstrofes naturals. Hi han participat les millors estrelles de la indústria musical, com The Killers, Amy Winehouse, Jack Johnson, The Rolling Stones, Kaiser Chiefs, Fall Out Boy, entre d'altres.

Com a resultat, uns 170 projectes per lluitar contra el canvi climàtic han estat recolzats per la fundació APE i per Rhythms del Mundo.

Rhythms del Mundo Revival (2010) és el darrer àlbum produït en associació amb la ONG britànica *Artists Project Earth* (enfocada en casos de desastre i de sensibilització del canvi climàtic) per donar

⁹³ <<http://www.rhythmsdelmundo.com/>>

⁹⁴ <<http://www.lahiguera.net/musicalia/artistas/varios/disco/2644/>>

⁹⁵ Ibid.

suport als damnificats dels desastres naturals d'Haití, Xile i el Tibet després de les recents catàstrofes naturals ocorregudes en aquestes regions. Alguns dels artistes que hi han participat han estat Wyclef Jean, Gorillaz, Green Day, Bob Dylan, KT Tunstall, Coldplay & Lele, la cantant espanyola Bebe i Zucchero, entre d'altres.

musicians united to sustain the environment, muse

L'organització MUSE ha editat els següents CD:

One land, one heart (1998, MUSE) un àlbum de 16 cançons dedicades al medi ambient.

Eye of the hunter (2001, MUSE) amb 16 cançons que giren al voltant dels depredadors americans, com els llops, pumes i coiots.

Songs for the earth. A tribute to Rachel Carson (2005, MUSE). És un CD d'homenatge a Rachel Carson, biòloga que va contribuir a l'inici de la moderna consciència ambiental. Va publicar l'obra ***Silent spring***, sobre els devastadors efectes dels pesticides en la vida silvestre, influenciant enormement en la cristallització del moviment ecologista. Les cançons són una celebració de la seva vida i obra.

alan simon, gaia, le chant de la terre

Aquest CD (Isis music, 2003) va ser una iniciativa liderada pel músic francès **Alan Simon**⁹⁶ que motivat per les seves conviccions per preservar el medi, va reunir a diferents cantants per gravar un CD que inclou 20 cançons sobre el tema, a més a més d'un llibret amb les lletres de les cançons i fotografies. El CD, dedicat a George Harrison, es va convertir a més en una iniciativa pionera per tractar el tema del medi ambient a escoles de diferents països del món.

Com a part del projecte es van realitzar diferents concerts "*Le concert pour la planète*", comptant amb la col·laboració de 300 músics, inclosos els que van participar a la gravació de l'àlbum com van ser Supertramp, Fleetwood Mac, Justin Hayward of the Moody Blues, Zucchero, Angelo Branduardi, Jazzman Paolo Fresu, Anggun, Billy Preston, Cesaria Evora, The Prague Symphony Orchestra i Les Tombeurs du Bronx.

El músic a més a més ha publicat el llibre "*Gaia, carnets secrets de la planète bleu*", una sèrie de contes infantils il·lustrats per Mark Chaubaron (*Les éditions du seuil*, 2003). I també ha creat la fundació "Gaia" amb l'objectiu de finançar un mètode d'educació centrat en el medi ambient.

greenpeace, rainbow warriors

El *Rainbow Warrior* (Guerrer de l'Arc de Sant Martí) va ser el vaixell insígnia de *Greenpeace*. El nom del vaixell fa referència a una antiga profecia dels indis americans de que quan la terra hagi emmalaltit, els guerrers de l'arc de Sant Martí apareixeran per guarir-la. Inicialment va ser utilitzat pel ministeri d'agricultura britànic com a vaixell d'investigació, més tard es va convertir en vaixell de pesca al mar del Nord fins que finalment l'organització ecologista el va adquirir l'any 1978, utilitzant-lo com a vaixell de suport en diferents manifestacions, campanyes i accions a favor del medi ambient i de les espècies marines. Per evitar una incursió en aigües franceses, els serveis secrets francesos van enfonar el vaixell, ja que *Greenpeace* volia dur a terme una protesta contra les proves nuclears que realitzaria el país al sud del Pacífic. La nova barca insígnia de l'organització va ser batejada amb el mateix nom.

L'any 1989 es va editar un doble CD titulat **Greenpeace: Rainbow Warriors** (1989) en el que hi van participar U2, Belinda Carlisle, Sting, Bryan Ferry, Lou Reed, Eurythmics, Grateful Dead, INXS, Simple Minds, Peter Gabriel i Sade, entre d'altres.

⁹⁶ <<http://www.simonalan.com/>>

rapu-rapu atbp: taghoy ng kalikasan⁹⁷

L'any 2008 el *Center for environmental concerns*, de Manila, Filipines, va editar aquest CD, amb la idea de promoure un medi ambient sostenible. Les cançons de l'àlbum s'oposen a la ràpida destrucció del medi ambient del país. L'àlbum s'ha inspirat en cançons populars sobre el medi ambient: cançons sobre la tala de boscos –la destrucció dels boscos filipins ha estat descrita com la més ràpida i massiva del món-, sobre la destrucció de muntanyes i illes degut a les activitats mineres, sobre l'escassetat dels recursos naturals, sobre la degradació de la terra... Alguns dels músics que hi ha participat són: Aiza Seguerra, Bayang Barrios, Coffebreak Island, Cooky Chua, Dap-ayan Ti Kultura iti Kordilerya, Datu's tribe, Lady High i Lolita Carbon, entre d'altres.

green owl compilation: a benefit for the energy action coalition ·cd·dvd

Green Owl Compilation (Green Owl Records, 2008) consta d'un disc i d'un DVD en el que es mostren les actuacions i cançons d'un grup d'artistes que han compartit la seva música donant suport a la coalició formada per més de 40 organitzacions dels EUA i Canadà, *Energy Action Coalition*, fundada i liderada per joves que donen suport i volen enfortir el moviment per una energia neta, en els estudiants i joves a Amèrica del Nord.

Green Owl Records, és una organització que es dedica a ajudar als artistes perquè contribueixin al medi ambient amb les seves accions. Per exemple, editen CD amb el paper i els embolcalls utilitzant material reciclat, faciliten biodièsel en les gires...⁹⁸

dvd:

concert for india's environment dvd

Aquest documental de Chinmaya Dunster⁹⁹ (2007) pretén sensibilitzar sobre els temes mediambientals a l'Índia, evocant sentiments de reverència per les meravelles de la naturalesa al país. També és un tribut a aquelles persones que han viscut al costat d'aquestes meravelles i que les han preservat al llarg de moltes generacions.

El DVD inclou el concert dut a terme pel *Celtic Ragas Band* a l'Institut d'Educació Mediambiental i de Sensibilització (BVEER) a Pune, Índia. També s'inclou una selecció de poemes escrits i recitats per infants indis, entrevistes amb medi ambientalistes i educadors, i imatges de la vida salvatge i de la gent d'arreu del país.

sarah harmer. escarpment blues

Sarah Harmer és una cantant canadenca que va decidir iniciar una gira de concerts concebuda a la vegada com una excursió al voltant de l'escarpament del Niàgara, que han quedat enregistrades en aquest documental, a més a més d'incloure actuacions amb convidats especials, imatges entre bastidors, entrevistes i temes clau al voltant de la seva iniciativa per protegir aquest terreny.

El documental d'Andy Keen, editat el 2006 per *Cold Snap Recors*, inclou a més a més material extra sobre 'Música, poesia, política i més', 'un duet amb Haydn a Avening', 'la Sara i Alan Clement cantant Spanish Eyes', i tres cançons: *I'm a mountain*, *The Phoenix* i *Pendulums*.

⁹⁷ <<http://www.gmanews.tv/story/99092/NGO-teams-up-with-musicians-to-launch-environment-CD>>

⁹⁸ Cal destacar també al cantant caribeny i biòleg *Turtuga Blanku* que ha creat el seu propi estudi *Green machine* que funciona amb energia solar <<http://www.turtugablanku.com/>>

⁹⁹ <<http://www.chinmaya-dunster.com/concert-environment.php>>

new orleans music in exile

El documentalista Robert Mugge va realitzar aquest documental (2006, Anchor Bay/Starz Home Entertainment), intentant respondre a la qüestió de què és el què es va perdre amb l'huracà Katrina. El documental es centra en la música i en tot allò que va perdre Nova Orleans amb aquell cataclisme meteorològic. Reflexions dels músics i de la gent del carrer que analitzen les pèrdues causades per l'huracà, entre cançons i lament, però sempre amb la mirada d'esperança i en la reconstrucció, intentant renéixer amb il·lusió.

songs for tsunami relief austin to south asia

Arrel del Tsunami es va celebrar a Austin, Texas, un concert benèfic organitzat per Willie Nelson amb la col·laboració de músics com Patty Griffin, Joe Ely, Alejandro Escovedo, Spoon, Kelly Willis, Natalie Maines i Bruce Robison amb la finalitat de recaptar diners pels damnificats. El DVD es va editar el 2005, per Universal Music & Vi, i també es va editar un CD amb el mateix títol.

wave aid concert

El concert celebrat a Austràlia sota el nom de *Wave Aid* es va editar posteriorment en DVD (2005, EMI) i s'hi ha enregistrat les actuacions de The Waifs, Missy Higgins, Nick Cave, Kasey Chambers, Pete Murray, Finn Brothers, The Wrights, Bernard Fanning, Phil Jamieson, John Butler Trio, Silverchair, Powderfinger i Midnight Oil.

El DVD, inclou també un documental de 17 minuts "Making waveaid happen", d'entrevistes als artistes, promotors i organitzadors del concert, i imatges de la roda de premsa. Tots els beneficis aconseguits amb les vendes es destinaran a organitzacions benèfiques que treballen amb els afectats pel tsunami.

Composicions i cançons:

En aquest apartat es posarà èmfasi en diferents cançons de la música pop-rock dels darrers cinquanta anys relacionades amb el medi ambient. Tot i que molts cantants i grups no s'han destacat per un gran activisme ambiental, sí que han fet petites contribucions a la causa mitjançant la creació d'alguna o més d'una cançó de contingut ambiental. Abans de començar a analitzar aquesta qüestió, cal saber també quina ha estat la resposta provinent de la música clàssica, descrita breument a continuació.

Al llarg de la història de la música clàssica trobem moltes composicions que fan referència a la temàtica mediambiental, com per exemple la **Simfonia Pastoral** de Beethoven, la **Simfonia núm. 1** de Txaikovski, **Somnis d'hivern**, **El Moldau**, del compositor Bedřich Smetana, **Les quatre estacions** de Vivaldi, etc.

Amb posterioritat, en la música clàssica del segle XX i XXI comencen a sorgir estils musicals que es destaquen per la incorporació de diferents sons i sorolls en les composicions, com per exemple en l'anomenada *música concreta* (que utilitza materials sonors concrets, com sons directes, sorolls, cants d'ocells...), o també en la *música electroacústica* (que combina sons de l'entorn acústic natural de manera electrònica)¹⁰⁰.

De totes maneres no es pretén l'anàlisi d'aquestes obres ni tampoc entrar en detalls, però sí que es volen anomenar algunes composicions i iniciatives realitzades actualment des de l'àmbit de la música clàssica que són destacables per la seva relació amb el medi ambient:

- **Albert Guinovart, *El lament de la terra***. Aquest poema simfònic per a gran orquestra (2008) del pianista i compositor català, fa referència a la sequera i al canvi climàtic, i va ser un encàrrec de l'OBC (Orquestra Simfònica i Nacional de Catalunya) i es va estrenar el mes de gener del 2009 a Barcelona. Tal i com comenta el compositor¹⁰¹:

"Em van demanar fa un any el títol, que era quan estàvem tots plegats tan conscienciats pel tema de la sequera i mediambiental en general. Vaig pensar de compondre un poema simfònic amb un argument inventat per mi mateix, però on pogués expressar els meus sentiments respecte al tema. Ho vaig estructurar en tres parts. La primera i potser més llarga, exposa els conflictes de l'home amb la natura. Començo amb el principi de 'El cant de la terra' de Mahler, per a anar-ho desenvolupant. Aquest tema simbolitza l'home constructiu i respectuós amb el medi ambient (Mahler i la seva obra se situen en un temps on la natura i l'home tenen una relació molt diferent d'avui en dia). Aquest tema que vaig variant, el confronto amb altres temes més 'urbanites' i fins i tot un tema militarista, que simbolitzen els homes destructius. Tots aquests elements temàtics es van confrontant i desenvolupant fins a concloure en un cataclisme (...). Musicalment és un moment molt vibrant i sorollós. Després ve la segona part (tot i que la música sempre va seguida) on no hi ha elements temàtics, si no que és una música textural, plena d'efectes, per a descriure una mena de desert o de terra erma després del desastre. Després d'uns moments de reflexió, engega un cant d'esperança, un himne que fa servir la mateixa marxa militar que en la música anterior, però aquí té una funció d'acompanyar l'himne i fer-lo solemne, i reflexant que el mateix home que destrueix, pot construir (...) amb els mateixos elements. Així l'obra acaba amb una visió positiva".

- **Enrique Viana**, tenor i director d'escena espanyol, l'any 2007 va organitzar la funció **Música y excusas**, tractant el tema del canvi climàtic. Tal i com va comentar el músic les "Excusas" fan referència a les excuses diàries que cal fer-li al món per tot el què li estem fent. La intenció de la representació era

¹⁰⁰ A mitjans de la dècada dels seixanta, tal i com comenta Susana Espinosa, va sorgir un moviment ecologista interdisciplinari – en primera instància impulsat per músics- que va prendre cos orgànic en la figura dels compositors R. Murray Shafer i de Claude Schryer a Canadà, de John Cage a Estats Units, de Michel Chion i Mario Gauthier a França, que van integrar sons i sorolls quotidians, i també de la naturalesa, en les seves obres musicals. Per a més informació Susana Espinosa, 'Arte y ecología', a *Ecología acústica y educación. Bases para el diseño de un nuevo paisaje sonoro*. Premio Embat de Educación Ambiental, 2005. Editorial Graó, Societat Balear d'Educació Ambiental i Societat Catalana d'Educació Ambiental. Barcelona, 2006.

¹⁰¹ Correu personal intercanviat amb l'autor, 12/02/09.

fer reflexionar al públic sobre la destrucció del planeta i la pèrdua de l'equilibri natural amb contínues metàfores, barrejant un gran sentit de l'humor que s'intercala amb música de Meyerbeer –amb l'obra **L'Africana**, sobre el paradís perdut-, obres de Robert Planquette –com **Les campanes de Corneville**, sobre tempestes, tsunamis i naufragis-, també el **Werther**, de Jules Massenet, sobre un jove que vol dormir tota la primavera, així com altres peces de Rossini, Flotow, Poulenc, Romo o Fornés.

- **El Bosc de Farucàrum** és una òpera en un acte per solistes, cor juvenil i grup instrumental, llibret de **M. Carme Mateu** i música d'**Óscar Peñarroya**, que es va inscriure en el projecte educatiu *Òpera a Secundària* –co-organitzat per l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona, el Gran Teatre del Liceu, el Teatre Lliure, i amb la col·laboració del CCCB, Centre de Cultura Contemporània de Barcelona- un projecte que existeix des del curs 1997-98 en el qual aquesta obra va guanyar el segon concurs de composició d'òperes per a escolars l'any 2004. En el projecte hi van participar alumnes de 28 centres de secundària i la JONC, Jove Orquestra Nacional de Catalunya. El fil argumental de l'òpera va sobre un bosc amenaçat i on els infants, amb l'ajuda d'éssers fantàstics, aconsegueixen aturar la guerra i la destrucció. Aquesta obra pretenia promoure entre els joves l'òpera i alhora interioritzar valors com la solidaritat, la cooperació, el respecte a la natura i la denúncia de la guerra i la violència.

- També cal destacar que l'any 2008 la **filharmònica d'Altea** va dedicar al canvi climàtic la 37 edició del seu **Certamen Internacional de Bandes de Música d'Altea**, aprofitant la celebració de l'Any Polar. Durant l'acte es va presentar l'obra **Poema polar**, de **Joan Enric Canet**, i també l'obra **Deestructura climàtica**, de **Rafael Talens**, interpretada per la Secció simfònica de les bandes participants. Talens va incidir en *"Els efectes nocius que genera el canvi climàtic sobre el nostre planeta i en la necessitat d'invertir aquesta tendència per a deixar bona herència a noves generacions"*. Tal i com va comentar Manuel Bonastre, president de la Societat Filharmònica d'Altea *"Hem volgut aprofitar que aquest any es celebra l'Any Polar perquè les obres obligades tractin el problema del canvi climàtic i puguem conscienciar a la població a través de la música"*¹⁰².

- L'**Orquestra Simfònica del Vallès**, per a la temporada 2008/2009 va escollir l'eix temàtic de la Música i el Medi Ambient, seleccionant un repertori relacionat amb el tema de l'aigua, el canvi climàtic, el mar, la biodiversitat, la sostenibilitat, el paisatge, els hàbitats i els boscos, el tractament de residus, els recursos energètics, etc., mitjançant obres de Smetana, Txaikovski, Verdi, Puccini, Rakhmàninov, Beethoven, Mussorgski, Mozart, Vivaldi i Mahler.

A més a més l'orquestra ha dut a terme altres activitats per sensibilitzar al públic sobre la importància de la responsabilitat amb el medi ambient mitjançant xerrades i tallers sobre els recursos naturals i la importància del reciclatge, han introduït missatges mediambientals en tots els suports físics de l'orquestra (com a les entrades de paper, a la revista de l'orquestra i programes), i han creat un espai 'verd' a la seva web difonent les iniciatives que duen a terme¹⁰³. A part, van encarregar una peça al compositor català **Joan Albert Amargós** anomenada **Obertura per a deixalles reciclades i orquestra**.

L'**Orquestra i Cor Nacionals d'Espanya** va tractar el tema de la Música i la Naturalesa com un dels pilars bàsics del programa per a la temporada 2009-2010, donant a conèixer obres de compositors com Brahms, Bruckner, Haydn, Berlioz, Mahler, Ravel, Strauss, entre d'altres, que es van inspirar en elements de la naturalesa en les seves obres tractant temes com el món marí, les muntanyes, les estacions, els animals, escenaris campestres i pastorals...¹⁰⁴.

- Finalment cal destacar que l'àrea de **Medi Ambient de l'Ajuntament de Barcelona**, dins del marc del Concurs de Piano Internacional Maria Canals, va impulsar la festa de la primavera celebrada el 16 de març del 2010 convidant a les escoles de la ciutat a fer de jardiniers plantant diferents espècies vegetals i a escoltar música en diferents parcs de la ciutat gràcies als pianos que es van instal·lar en deu parcs (Parc de les Cascades, Parc de Joan Miró, Jardins dels Drets Humans, Jardí de les Infantes, Parc del Turó del Putxet, Parc de la Creueta del Coll, Jardins del Príncep de Girona, Parc de la Guineueta, Parc de la Pegaso i Parc del Clot).

¹⁰² Per a més informació: <<http://certamenaltea.com/obra.htm#1>>

¹⁰³ <http://www.osvalles.com/medi_ambient>

¹⁰⁴ <<http://ocne.mcu.es/>>

D'aquesta manera l'Ajuntament va col·laborar amb la Festa de la Primavera Escolar, celebrada des de l'any 1987 amb l'objectiu de divulgar el valor del verd urbà amb activitats d'educació ambiental. Per això es van adreçar propostes pedagògiques a les escoles¹⁰⁵ (en van participar un total de 50, equivalent a 3.540 escolars) per tal de reflexionar sobre les relacions de la natura i la música mitjançant l'audició de diferents obres musicals, tals com *La simfonia Pastoral* de Beethoven; *El carnaval dels animals* de Camille Saint-Saëns; *Amazonas* d'Heitor Villa-Lobos; *La mer*, de Claude Debussy; *Les quatre estacions* d'Antonio Vivaldi; i obres que feien referències als paisatges i boscos com *A les estepes de l'Àsia Central*, d'Alexander Borodin, *The Grand Canyon suite* i *Niagara falls* suite de Ferde Grofé; *Les Hèbrides* i *La gruta de Fingal* de Felix Mendelssohn i *Sant Martí del Canigó* de Pau Casals.

Des de la **música popular de l'estil pop-rock** tal i com s'ha comentat, molts cantants i grups, tot i que no s'han destacat per un gran activisme ambiental, sí que han fet petites contribucions a la causa mitjançant la creació d'alguna o més d'una cançó de contingut ambiental. A continuació es posarà èmfasi en algunes cançons significatives sobre el tema, però també se n'anomenaran moltes d'altres posteriorment (Annex 2).

Una de les primeres cançons destacables de la dècada dels noranta i que va tractar obertament el tema del medi ambient i dels animals, va ser la cançó i el videoclip *Earth Song*, del recentment desaparegut **Michael Jackson**. La cançó es planteja què li hem fet al món, als mars, al cel, a la terra, i als animals fent un seguit de preguntes que qüestionen les accions humanes respecte al medi ambient i a les espècies animals. El videoclip es centra en la destrucció i el renaixement de la terra, mostrant imatges d'un bosc cremat, de la desforestació, de la pol·lució, d'animals morts, de matances de foques, de la destrucció provocada pels conflictes armats... imatges que van paral·leles a la lletra de la cançó. El videoclip es va gravar a la selva amazònica amb la participació d'indígenes, a Croàcia, Tanzània i a Nova York. Durant la 52 edició dels premis Grammy de la música més importants d'Estats Units celebrada l'1 de febrer del 2010, Michael Jackson va ser guardonat amb un Grammy honorífic a títol pòstum, i la cantant Céline Dion, Jennifer Hudson, Smokey Robinson, Carrie Underwood i Usher, van interpretar el tema *Earth song* acompanyant-la d'un vídeo inèdit.

També cal destacar el grup de música rock americà **30 seconds to mars** i el videoclip de la cançó *A beautiful lie*¹⁰⁶ gravat a Groenlàndia, on el grup toca dalt d'un iceberg, mostrant la importància de l'escalfament global. Tal i com van comentar, no pretenen convertir-se en experts de les causes ambientals, però veuen necessari implicar-se davant la responsabilitat compartida que tenim tots i totes de fer alguna cosa pel medi ambient. Els beneficis recaptats amb el vídeo es van destinar al *Natural Resources Defence Council*, a la vegada que es van compensar les emissions d'energia consumides en la realització d'aquest, adquirint certificats d'energia solar de la fundació *Bonneville Environmental*.

De l'àmbit espanyol cal destacar el videoclip musical del grup **La Unión** amb la col·laboració de *Greenpeace* i Central Musical, *Hermana tierra, mira más allá*, per celebrar el Dia Mundial del Medi Ambient l'any 2008, amb el que es volia conscienciar a la societat a través de la música sobre l'ús racional de l'energia i els recursos naturals. La cançó parla d'una terra maltractada, animant a la gent a actuar i fer alguna cosa pel medi ambient abans de que sigui massa tard. En el videoclip es mostren imatges de boscos i selves, també de la desforestació i d'incendis, d'animals, de centrals nuclears, de petrolieres, així com molins de vent que funcionen amb energia eòlica, i accions que duu a terme l'organització *Greenpeace*.

Des de Barcelona destaca el videoclip editat l'any 2007 per **Macaco**, *Mama tierra*¹⁰⁷ que ha comptat amb el suport del *National Geographic Channel* i amb cares conegudes que apareixen en ell com Bebe, Julieta Venegas, Estopa, Fito, Eva Hache, Concha García Campoy, Luis Tosar, Antonio Carmona, Bunbury, Fernando Tejero, La Excepción, Kiko Veneno, Los Delinquentes i La Mari de Chambao. El motiu de la gravació del vídeo va ser per celebrar el Dia Mundial de la Terra l'any 2007. La base musical i inspiració del videoclip és la cançó de Macaco que porta el mateix títol, que descriu la mort de la terra

¹⁰⁵ <<http://w3.bcn.es/fitxers/mediambient/materialdidactic.338.pdf>>

¹⁰⁶ <<http://www.abeautifullie.org/>>

¹⁰⁷ <<http://www.myspace.com/macacoelmono>>

animant a prendre consciència d'aquest fet, així com animar a dur a terme accions per cuidar-la, a la vegada que intenta conscienciar a la societat del dany que estem fent al medi ambient.

Sota el missatge musical de **Mama Tierra**, el canal *National Geographic* va proposar als seus espectadors fórmules per impulsar l'estalvi energètic i el reciclatge, reduir l'emissió de gasos contaminants i prevenir els incendis.

Un any després, i comptant novament amb el suport del *National Geographic Channel*, Macaco va editar la cançó **Moving**, a favor de la naturalesa, i per celebrar el dia de la terra. Hi van col·laborar diferents músics i artistes de la talla de Javier Bardem, Juanes, Juan Luís Guerra, Bebe, Carlinhos Brown, La Mari de Chambao, Javier Cámara, etc, que van participar en la gravació d'un videoclip conjunt. La cançó anima a la gent a moure's pel medi ambient.

També és destacable la iniciativa liderada pel músic **Manolo Benítez** (antic membre del grup **Los Enemigos**) que ha compostat una cançó titulada **Es muy bonito vivir esta vida**¹⁰⁸, amb l'objectiu d'aconseguir una conscienciació general més ecològica. La lletra de la cançó intenta captar des d'un principi l'atenció del qui l'escolta, animant a la gent a dur a terme alguna acció per transformar el món considerant a les generacions futures. Es proposa dur a terme petites accions, com tancar el llum, o la televisió quan no es necessitin, utilitzar el transport públic, potenciar les energies alternatives... també es fa referència a la destrucció general, a la contaminació, a les catàstrofes naturals... però amb l'esperança final de "*Quiero vivir, quiero sentir, quiero poder seguir, que haya verde, salud y paz...*".

La cançó encara no ha estat editada, ja que la intenció de l'autor és realitzar un vídeo musical d'animació comptant amb la col·laboració de varis artistes dirigint-se als infants sobre el tema del medi ambient, ja que segons Benítez "*Hem de parlar als infants i que siguin ells els qui persegueixin als pares*"¹⁰⁹. De moment ja compta amb el suport d'Amaral, Bebe, Pereza, Burning, Rosendo, La Excepción, Antonio Molero, Melany Olivares, Pablo Carbonell, Emma Suárez, Raimundo Amador, Los Delinquentes, Muchachito bombo infierno, Miguel Oñate, Blanca Fernández Ochoa, Bryan May, Eduardo Punset, David Beckham, Zinedine Zidane i Frederic Kanouté.

Per recolzar aquest projecte ecològic el 7 de juny del 2007 es va celebrar un **concert** sota el lema "**Es muy bonito vivir esta vida. Y los que vienen detrás también tienen derecho**". El 2 d'abril del 2008 se'n va realitzar un altre a Madrid en el que hi van participar Bebe, Sex Museum, Cañaman, Antonio Molero, Rash, Mister Kilombo, Los Freedom i Willy Toledo, entre d'altres.

Finalment també cal destacar el musical de Nacho Cano, "**A**", que tracta el tema del desequilibri entre l'ésser humà i la naturalesa, a partir de la vida d'un infant com a fil conductor¹¹⁰.

Abans de començar amb les propostes didàctiques es vol destacar una altra iniciativa que no s'emmarca ni en la música clàssica ni en l'estil pop-rock, sinó en l'àmbit de la música tradicional. És l'anomenada **Orquestra Rio Infinito**¹¹¹:

"Un moviment artístic-ambiental del continent americà, gent de música, d'art, ambientalistes, activistes... simples habitants d'Amèrica, que convoquem a un rencontre amb la nostra música i les nostres aigües. Viagem en un vaixell-escenari carregat de música i banderes de pau. Recorrem els rius del continent americà amb els seus pobladors".

L'orquestra està formada per uns quinze músics, que provenen d'Amèrica Central, el Carib, Amèrica del Sud i del Nord. L'orquestra viatja pels rius del continent americà (el 2008 van fer un recorregut per Costa

¹⁰⁸ <<http://embvev.chenlo.org/>>

¹⁰⁹ Sueños musicales de un mundo mejor. Burning, Bebe, Freedom y Sex Museum cantan en Madrid por el medio ambiente. EP, 02/04/2008

¹¹⁰ <<http://www.aelmusicaldenachocano.com/>>

¹¹¹ <<http://www.rioinfinito.com>>

Rica i Nicaragua i el 2009 a la part superior del riu Paraná), oferint festivals i tallers musicals. Tal i com va comentar el director Manuel Obregón:

“Volem rescatar el caràcter ritual i de celebració que té la música autòctona (...) A aquí (Amèrica Llatina) hem tingut poc intercanvi, coneixem molt poc el què passa a tot el continent. És per això que volem anar recorrent experiències més que fer grans espectacles. Els rius es presten per fer això, com es feia fa milers d'anys (...) Cal recordar que els rius són quasi éssers vius, amb la seva cultura, la seva naturalesa i les seves dinàmiques al voltant de l'aigua”¹¹².

A més a més, amb les diferents comunitats que es van reunint, cada una d'elles redacta la “Carta dels Rius”, on es comprometen a vetllar per la seva conca i pel medi ambient.

propostes didàctiques

Tal i com comenta Antonio Sánchez:

“L'educació ambiental (...) no pot ser silenciada avui en l'educació general. La utilització del medi ambient com a recurs didàctic ha d'estar inclòs en el currículum perquè tal educació ja no és alguna cosa tangencial o una curiositat sinó un autèntic compromís ciutadà. Els alumnes han de conèixer el medi ambient que els envolta, els usos i costums de la seva cultura en relació amb el medi ambient perquè l'educació sigui real i integral” (2004: 339).

D'aquesta manera, ja que la música pot ser una bona manera d'ensenyar valors relacionats amb el medi ambient, a continuació es facilitaran tres propostes didàctiques per treballar el tema a partir de cinc cançons escrites en català i castellà¹¹³, partint de la música com a llenguatge artístic per potenciar aquests valors, combinant-la amb d'altres disciplines artístiques (fotografia i plàstica, dibuix i graffiti, dansa i teatre). Les activitats van dirigides a alumnes d'educació secundària (a partir dels 12 anys). A partir d'aquí l'educador/a les pot adaptar com millor ho consideri.

A més a més s'inclou un llistat d'altres cançons sobre el tema (Annex 1) escrites en aquestes llengües i en anglès –i en algun altra idioma–, que tracten a la vegada sobre altres temes relacionats amb el medi ambient com la destrucció general del medi, la contaminació de l'aire i de l'aigua, de l'escassetat de l'aigua i la degradació de la seva qualitat, de la pluja àcida, de l'extinció i desaparició creixent d'espècies animals i vegetals, sobre la tala de boscos, dels recursos naturals com el petroli, del canvi climàtic, de la sequera, de la pèrdua de terra cultivable i de la desertització, de la destrucció de la capa d'ozó, de les catàstrofes naturals, del consumisme que provoca la destrucció, cançons que ens remeten a moviments ecologistes o persones que s'han implicat en la lluita pel medi ambient, sobre el respecte o la manca d'aquest cap a la naturalesa, etc.

La música és un poderós llenguatge que ens permet desenvolupar l'empatia, posant-nos al lloc de les històries que ens estan descrivint els diferents cantants, també ens permeten reflexionar sobre nosaltres mateixos, i sobre les accions que fem o deixem de fer respecte a la nostra responsabilitat ambiental, potenciant a la imaginació, sensibilitzant, fomentant valors, promocionant l'activisme i transformació social duent a terme activitats encaminades al respecte del medi ambient, tasques de prevenció, etc.

Mitjançant les cançons es pot donar a conèixer certes situacions, informant a aquells qui les escolten de què està passant al nostre entorn. Algunes descriuen la realitat tal com és; d'altres adopten una visió futurista i fins i tot catastrofista o fatalista, pensant en el dia de demà i en el panorama que ens espera si

¹¹² La música navega sin pasaporte. Una orquesta recorrerá el río Paraná para rescatar e integrar melodías autóctonas de Suramérica. El País, Álvaro Murillo. 26/10/09.

¹¹³ En les següents cançons que es citen a continuació vull agrair la col·laboració dels músics i grups dels que es destaquen les cançons, per donar-me a conèixer quins van ser els motius que els van portar a compondre aquestes cançons així com el missatge que volien transmetre. La proposta i disseny de les activitats educatives recauen en l'autora d'aquest quadern.

no decidim implicar-nos en el respecte pel medi ambient. D'altres adoptaran visions optimistes, i també hi ha qui es centra en fets imaginaris.

Hi ha cançons que transmeten missatges positius, animant al compromís personal per intentar transformar la situació. També les que transmeten missatges negatius, de ràbia, de queixa i protesta davant de la situació i del passotisme per part de la classe política i de la societat en general per intentar transformar la situació. Algunes d'elles adopten també un to irònic i fins i tot sarcàstic, intentant captar l'atenció del qui l'escolta, plantejant totes elles tant problemes com solucions.

Les cançons ofereixen la possibilitat d'ensenyar valors ambientals a l'alumnat, i a la societat en general, fomentant valors de respecte i de sensibilització cap al medi ambient. Seguint una metodologia d'enfocament socio-afectiu (metodologia utilitzada en Educació per la Pau), és a dir, partint d'una situació vivencial posteriorment avaluada considerant l'expressió de sentiments, emocions i pensaments, les cançons ens serviran per dur a terme diferents activitats al voltant d'elles. Ens permeten ampliar els nostres coneixements i consciència sobre els impactes de l'activitat humana en el medi, ens permeten viure diferents sensacions i emocions, motivar a la reflexió, etc.

L'educació per la pau està molt relacionada amb l'**educació ambiental**:

"L'educació ambiental és un procés permanent en el qual els individus i les comunitats adquireixen consciència del seu medi i aprenen els coneixements, els valors, les destreses, l'experiència i també la determinació que els capaciti per actuar, individual i col·lectivament, en la resolució dels problemes ambientals presents i futurs"¹¹⁴.

Tal i com comenten José Gutiérrez i Susana Calvo:

"La seva fita és procurar canvis individuals i socials que provoquin la millora de les condicions de vida dels pobles i permetin construir progressivament uns models de desenvolupament sostenible viables i equitatius. L'educació ambiental és un instrument social que aspira a comptabilitzar racionalment el benestar i el progrés amb el respecte i la conservació del medi des del punt de vista de la solidaritat global de les generacions que ara habiten el planeta per i amb les futures generacions i les herències ambientals que els hi deixem. (...) L'adquisició de compromisos ambientals no és una tasca exclusivament escolar, sinó un camp d'intervenció social que afecta a la formació del ciutadà en general al llarg de tota la seva vida i a totes les esferes d'acció quotidiana ja sigui en el terreny professional, polític, familiar..." (2004: 352-353).

Les activitats que es proposen a continuació es centren en la selecció de quatre grans temes relacionats amb el medi ambient, tot i que moltes d'elles tracten més d'un tema a la vegada:

1. La **DESTRUCCIÓ GENERAL DEL MEDI AMBIENT**, contaminació de l'aigua, de l'aire, tala de boscos, mort d'animals: **Sau**, **Això es pot salvar** i **ZPU**, **Madre Tierra**.
2. El **CANVI CLIMÀTIC**: **La Gossa Sorda**, **Quina Calitja**; **The Mordigans**, **Andorra Tropical**.
3. **HOMENATGE A LÍDERS AMBIENTALS I DEFORESTACIÓ**: **Maná**, **Cuando los ángeles lloran**.

I es centren, a part de la música com a llenguatge artístic, en d'altres disciplines artístiques:

1. Amb la cançó de **Sau** es treballarà el tema de la **fotografia** i la **plàstica**. Amb la cançó de **ZPU** es treballarà el **dibuix** i **graffiti**.
2. Per les cançons **Quina Calitja** i **Andorra Tropical** es plantegen activitats de **dansa**.

¹¹⁴ Congrés Internacional d'Educació i Formació sobre Medi Ambient, Moscou, 1987. Al *Llibre Blanc de l'Educació Ambiental a Espanya*.

3. Per la cançó *Cuando los ángeles lloran*, s'utilitzarà el **teatre** com llenguatge expressiu.

Les activitats posaran èmfasi en l'àmbit musical i sobretot en el caràcter vocal, ja que les paraules de les cançons adopten gran valor alhora de transmetre el missatge.

Els objectius que es plantegen en aquestes activitats, són els següents:

- Afavorir al coneixement dels problemes ambientals.
- Identificar alguns dels problemes medi ambientals actuals.
- Promoure el pensament crític, constructiu i innovador.
- Promoure l'acció pro-ambiental individual i col·lectiva, i fomentar el compromís per contribuir a una societat sostenible.
- Capacitar a l'alumnat en l'anàlisi dels conflictes mediambientals i generar consciència de la seva capacitat d'intervenir en la resolució de problemes.
- Facilitar la comprensió dels processos ambientals en connexió amb els socials, econòmics i culturals.
- Reconèixer la música com un llenguatge expressiu i de crítica.
- Reflexionar sobre l'ús de diferents llenguatges artístics com a mitjans d'expressió i coneixement individual i col·lectiu.

1. activitat: la destrucció general del medi ambient

L'activitat següent es centra en el tema de la **destrucció general del medi ambient** a partir de la cançó de rock català del grup **Sau**, **Això es pot salvar**, i de la cançó rap en castellà de **ZPU**, **Madre Tierra**¹¹⁵.

Ambdues cançons ens descriuen diferents situacions que estan perjudicant al medi ambient. Temes com la contaminació, la destrucció de la terra, l'extinció d'espècies, la manca d'aigua, les catàstrofes naturals, dels recursos naturals, de la capa d'ozó... Ambdues cançons contenen tant missatges positius, animant a la gent a intentar transformar la situació, com missatges negatius, acusant a l'ésser humà de ser responsable de la major part d'aquests desastres.

El llenguatge musical permetrà aproximar-nos al tema de la destrucció general del medi ambient, així com també el llenguatge de la fotografia i la plàstica, el dibuix i el grafiti.

Això es pot salvar, Sau:

La cançó Això es pot salvar de Sau forma part de l'estil rock català, que va tenir un nou *boom* a principis dels anys noranta i que consisteix en interpretar rock utilitzant el català com a vehicle d'expressió. Sau va ser un dels grups pioners d'aquest estil, i estava format pel cantant Carles Sabater, Pep Sala, Carles Oliver i Joan Capdevila. Arrel de la mort de Carles Sabater el 1999 el grup es va dissoldre.

Intenció educativa:

- Reconèixer les sensacions, pensaments i emocions que ens provoca la cançó.
- Reflexionar sobre els missatges positius i negatius de la lletra de la cançó.
- Valorar l'interès de defensar i promoure accions a favor del medi ambient.
- Aprendre nocions de fotografia i de disseny.

Temps estimat:

3 sessions: Sessió 1- Anàlisi de la cançó i lletra. Sessió 2- Descoberta del terreny. Sessió 3- Disseny dels marcs i avaluació.

Material:

La cançó està disponible al CD *El més gran dels pecadors* (1991).

Equip de so.

Càmeres de fotografiar.

Paper fotogràfic.

Fulls de paper reciclat, cartrons i cartolines, cola, tisores, colors i rotuladors.

Sau – Això es pot salvar.

Poder viure a prop d'aquest camí
poder beure l'aigua d'aquest riu
sentir la pluja com cau i ens mulla
i tenir-te al meu costat
agafant-te de la mà
per si no ho podem fer demà.
Veure els arbres créixer cap el cel
i saber que res no els pararà.
Voldria escriure que això canvia
i aquest món es pot salvar
però em temo que tot això se'n va.
Obro els ulls, miro al meu voltant
i veig com tot això s'acaba.
Si algú em volgués explicar per què

¹¹⁵ A l'Annex 2 s'inclou l'anàlisi de la cançó "Si los delfines mueren de amor" d'Àngel Petisme per part de l'autor i també l'opinió de Jesús Cifuentes, cantant de Celtas Cortos sobre la seva cançó "Trágame Tierra".

ningú no ho vol intentar.
Però això es pot salvar.
Si algú em pogués explicar
per què els rius estan contaminats
per què la mar és un abocador
quant es espècies ja s'han carregat
i el fill de puta que cremi aquests boscos
que li tallin les mans
potser així no els cremaran.
Obro els ulls, miro al meu voltant
i veig com tot això s'acaba.
Si algú em volgués explicar per què
ningú no ho vol intentar.
Però això es pot salvar.

Desenvolupament:

Sessió 1:

1. Escoltem la cançó.

2. Comentaris a nivell individual de què ens ha semblat la cançó. Què en penseu? L'havíeu sentit mai? Com us heu sentit? Hi ha alguna cosa que remarcaríeu?

3. Parlem de l'estat actual de la qüestió parant esment a la situació que es descriu a la cançó sobre la destrucció general del medi. Establim paral·lelismes propers al nostre entorn (poble, barri, ciutat, país...), de les situacions que es descriuen, fent una pluja d'idees i apuntant-les a la pissarra, que es puguin incloure sota la idea de destrucció general del medi i iniciatives per millorar la situació. Per exemple:

- "Poder veure l'aigua d'aquest riu". Parlem dels rius que hi ha prop de casa nostra. Els anomenem. Podem veure l'aigua d'aquests rius? Si, no? Si és que no, perquè no? Què es podria fer per tal de millorar la qualitat de l'aigua dels rius propers?
- "Veure els arbres créixer cap al cel". Hi ha boscos propers a casa nostra? Si és que no, creieu que calen més zones verdes al lloc a on vivim? Què creieu que podríeu fer per aconseguir que hi haguessin més zones verdes prop de casa vostra?
- "El fill de puta que cremi aquests boscos que li tallin les mans". Hi ha hagut incendis als boscos propers del lloc a on viviu? Alguns d'ells, han estat provocats? Com creieu que s'hauria d'actuar amb els responsables dels incendis? Què en penseu d'aquest missatge negatiu expressat a la cançó?
- "Això es pot salvar". Creieu que realment "Això es pot salvar"? Quines activitats duu a terme a nivell individual per tal de "salvar" la situació? I a nivell de grup?

4. Tornem a escoltar la cançó.

Sessió 2:

5. Descoberta del terreny. Es planteja fer una excursió al voltant dels rius i boscos del lloc on ens trobem documentant la situació d'aquests amb fotografies, posant atenció a si estan nets, si estan contaminats, si això afecta a les espècies animals, si els camins rurals estan transitables, si hi ha tallafocs naturals... A part de documentar la situació a nivell fotogràfic, aprofitarem per agafar materials naturals que ens proporciona el bosc, com ara troncs, pinyes caigudes dels arbres, fulles seques, pedres, sorra... respectant sempre el medi ambient.

Sessió 3:

6. Tornem a l'aula i cada participant seleccionarà una fotografia de les que ha fet. Una vegada impresa, l'enganxarà en un cartró deixant un marge superior, inferior i d'ambdós costats d'uns quants centímetres, que serviran per fer el marc de la fotografia.

7. Decoració del marc amb els objectes naturals que hem recol·lectat al bosc.

8. Avaluació:

Com us ha influït la lletra de la cançó i la música en la reflexió del tema de la destrucció del medi ambient?

Sobre què heu reflexionat?

Quina creieu que és la situació dels boscos i rius del vostre entorn?

Com valoreu l'activitat de fotografia i realització del marc de fotos amb objectes naturals?

Creieu que a partir d'ara sereu més conscients de la vostra responsabilitat personal i compartida per transformar la situació?

Activitat complementària:

Amb totes les fotografies i marcs de fotos, es podria fer una exposició de la descoberta obrint-la al públic del lloc en el que ens trobem.

Altres recursos:

Es recomana el llibre *"50 cosas sencillas que tu pots fer per a salvar la terra"* (*"50 cosas sencillas que tú puedes hacer para salvar la tierra"*). The earth works group. Ed. Blume. 1992, en el que es proposen activitats per tal de combatre els problemes ambientals globals.

ZPU, Madre Tierra. <<http://www.zpu.es>>

Reflexió de ZPU sobre el missatge de la cançó:

Tal i com comenta ZPU (Correu intercanviat amb l'autor el 16/02/09) *"En aquesta cançó vaig voler fer una reflexió sobre el mal estat del planeta en el que vivim, i sobre que és el propi ésser humà el qui ho causa. Com a espècie som la pitjor plaga pel globus, i no tenim cap respecte cap a la terra que ens alimenta, cuida i protegeix. És part d'això que s'anomena progrés, que no és més que l'acumulació incessant de riquesa en mans de pocs, desprotegint a la major part de persones, que pateixen ja constantment la resposta del planeta, en forma de catàstrofes cada vegada més agressives"*.

Aquesta cançó pertany a l'estil de música anomenat Rap, que forma part de la cultura urbana del Hip-Hop, apareguda als anys 70 a Nova York. Una de les manifestacions d'aquesta cultura és la música rap, que consisteix en cantar o parlar les lletres rimades en veu de l'anomenat Mc, Mestre de Cerimònies. També hi ha la figura del Dj, que és el qui crea la música mitjançant diferents tècniques, l'estil de ball anomenat *break dance*, i el *graffiti*, que és l'expressió visual (pictòrica) d'aquest estil aplicada sobre superfícies urbanes.

La cançó és interpretada pel cantant ZPU i per Maikro.

Intenció educativa:

- Reflexionar sobre la realitat de les catàstrofes naturals actuals.
- Reflexionar sobre la responsabilitat humana en la destrucció i el respecte del medi ambient.
- Identificar possibles accions constructives, individuals i de grup, per millorar la situació medi ambiental.
- Apreciar l'estil de música rap com a instrument per canalitzar idees així com aprofundir en altres llenguatges artístics existents en aquest estil com a mitjà d'expressió i creativitat.

Temps estimat:

3 sessions: Sessió 1- Anàlisi de la cançó i lletra. Sessió 2- Disseny individual del graffiti. Sessió 3- Dibuix del graffiti de grup i avaluació.

Material:

La cançó **Madre Tierra**, del disc de ZPU, **Hombre de oro** (Enkömen, 2006)

Equip de so.

Paper d'embalar reciclat.

Colors, rotuladors, pintures, esprays.

Cinta adhesiva.

Papers Din-A4 reciclats

ZPU- Madre tierra.

MADRE TIERRA

[Zpu]

Sss es la madre tierra

La fuente de la vida

Solo el cáncer de una plaga como el hombre la aniquila

Solo el ser humano puede ser tan ruin con su comida

Y es por eso q el planeta se suicida

[Maikro]

Los primeros intentos por salvar tu vida

La naturaleza nos castiga

Ayer nos salvamos mañana quien dirá

El agua se agota provoca sequedad

Naturaleza muerta sera la causa de nuestro final

[Zpu]

La masa cambia

El curso de los mares

Se desbocan traen tsunamis q destrozan los lugares, mas pobres

El hombre mata al hombre y es tan cierto

Q por cientos ya se cuentan los cadáveres de muertos,

[Maikro]

Principio vital cuidar el planeta

Cuidar el planeta

Que los que menos culpa tienen pagan las consecuencias

Su odio aprieta

Cosechas de personas muertas tras el desastre

Políticos podridos aprovechan pa limpiar su imagen

Quien recuerda todas esas víctimas

Niños huérfanos en búsqueda de su mama

Buscan pistas

Nadie ayuda a la reconstrucción del pueblo

En el yankee estornudan y enferma el mundo entero

A eso me refiero

[Zpu]

Y somos cómplices, en este caos,

La herencia de lo q sembramos fruto del progreso

La evolución ya no es razón de peso suficiente y

Solo hay futuro oscuro y se q no va a haber siguiente

Episodio,

El odio entre las razas mas que obvio

Nos desplaza hacia el vacío y caza nuestro amor propio

La tala incontrolada de los árboles consigue

Que el desierto cubra zonas y parajes aun vírgenes

[Maikro]

Huracanes y tifones

Pagamos el daño causado al planeta

Tectónica de placas chocan abren grietas

Grandes ciudades cosmopolitas

Como grandes son sus desechos sus defectos y sus incógnitas

[Estribillo, x2]

Madre tierra

Bella y exótica

A veces maltratada

La mano del hombre diabólica

Puso su firma en el deterioro de la naturaleza

Pereza de un nuevo día de apatía

Sueño idílico sin guías

[Maikro]

Un dejavú de 2000 fotogramas

En un segundo, y me hundo
Pensando en lo injusto que llega a ser el mundo
Disfruto pero en lo justo
Algo me retiene y paro a pensar en los que no tienen
Y me frustró
Busco algo de distracción entre dos formas de vida
Dos visiones distintas dos enfoques de realidad perdida
Una forma la rutina de mí día a día
La segunda forma un complejo entramado de pensamientos de huida
Vida en la bahía y respirar
Entre palmeras volcanes camaleones caimanes
Permitidme soñar
En Tailandia ya no imaginan
Ahora son pesadillas
Una gran ola arraso a su familia
No lo pudieron evitar
El mal esta hecho pues
Solo queda rectificar voy a explicar
Todo aquello que a los políticos hace sudar
Ong's de pegatina se ponen medallas
Basta ya de tanta falsedad
Solo buscáis la portada
Voy a expulsar todo el odio que hay en mi interior
Mi pulso a la velocidad de un concor
Frente a tanta hipocresía
Ningún rap como el mío hará justicia
Porque hay demasiada despreocupación
Y avaricia
[Zpu]
Si somos el problema
El hombre quema ecosistemas
Si hoy la explotación extrema
Hace que los recursos mengüen
Se nos plantea un dilema
Nuestro lema es el consumo
Madre tierra enferma
Y más de medio globo sufre ayuno, forzado
Los huracanes surgen cada sábado
Y las aves son portadoras de virus nuestro yugo es como un látigo
Que lo corrompe todo
Los dueños del sistema dan políticas basadas en petróleo
Y que más da,
Haciendo caso omiso y ocultando bajo el piso
Sin permiso los residuos un mal tóxico
Las bombas de NAPALM impregnan caras
Deformadas y en irak ahí estancadas vidas
Que va a ser lo próximo!
El dióxido de carbono se come nuestro ozono
El mundo ardiendo en un monótono rito de quemar plomo
Ni por asomo caen tiempos mejores pa la madre
Tierra el despertar de un nuevo día trae miseria

[Estribillo]

(ZPU)

Por la hombría de este mono bípedo
Díselo a los mares que dejaron de ser nítidos
Líquido ambióntico infectado con la furia
Consumista y rancia la consume en la penuria y se muere
El Everest parece que deshiele y cede
Cada golpe duele el corazón de madre quiere
Descansar y devolver el daño que causamos
Amos de un planeta q ya pesa 21 gramos somos
El rey de los monos colonos del mapa
Carbono mezclado cubierto con chapa
La peste que atrapa lo que se meta en medio
Somos el asedio
Somos la infección el exterminio sin remedio

[Maikro]

Mil parajes por explorar no por explotar
Maldito egoísmo que impulsa maldad
Genio y crítica es mi más sincera forma de expresar

Moveros y bailar
Al son de las maracas en Caracas o en cualquier lugar
Extensiones de terrenos áridos
Cumbres a dos mil pies como el Kilimanjaro
Perderemos paisajes
Ganaremos en bares y en ciudades
Donde vamos donde están los valores primordiales
Esa planta que pisas es oxígeno
El aire tóxico que respiras
Creado por el hombre que busca dinero y no alternativas
Soy el indígena autóctono
El nenúfar que flota en dióxido
La placa de hash en tu bolsillo
Así tan sencillo le prendo shh me tranquilizo
Sin dirección ni sentido hasta que aterrizo
Pido la unión que hace años se deshizo
Madre tierra respétenla es el verdadero paraíso

[Estribillo]

Desenvolupament:

Sessió 1:

1. Escoltem la cançó. Si tenim accés a Internet, podem escoltar-la i veure el muntatge fotogràfic d'aquest link del youtube: <<http://www.youtube.com/watch?v=PEHBrYIG4Qc>>

2. Fem una llista a la pissarra de tots els conceptes relacionats amb el medi ambient que apareixen a la cançó per analitzar-los. Després establím una conversa sobre què ens ha semblat la cançó. Us ha agradat aquest estil de música? Què és el què més us ha cridat l'atenció del què s'explica? Per què? Reflexionem al voltant del missatge que vol transmetre l'autor, sobre la nostra opinió al respecte. Finalment reflexionem de la nostra responsabilitat en el medi i de les activitats sobre el tema que duem a terme.

3. Cada un de nosaltres, seleccionarà una paraula de la lletra de la cançó que faci referència als problemes mediambientals actuals. Cada persona en pensarà també una altra per tal de positivar la situació que representa la paraula escollida. Per exemple – Destrucció – Construcció, Brutícia – Reciclatge.

4. Posarem les paraules en comú i en farem un debat.

Sessió 2:

5. El dinamitzador explicarà nocions mínimes de com realitzar un *graffiti*. Una vegada coneguda la tècnica, cada un de nosaltres dibuixarà les dues paraules escollides en un full DIN-A4. Els participants, si es creu convenient, es poden posar amb parelles, o amb grups de tres, de quatre... posant en comú les paraules i decidint aquelles que es volen dibuixar. Cada persona o grup fa el dibuix.

6. Tan bon punt s'hagin fet tots els dibuixos, enganxarem a la pissarra les paraules que fan referència als problemes del medi ambient, i en una altra banda, a les solucions. En comentarem tant els aspectes gràfics de cada un d'ells com del tema al qual la paraula fa referència.

Sessió 3:

7. Partint de totes les paraules que hem identificat i representat a nivell individual, ara ens dividirem en dos grups seguint aquestes dues categories: problemes i solucions. Seleccionarem les paraules de cada categoria que ens semblin necessàries per fer un *graffiti* conjunt. Entre tots i totes decidirem el disseny que farem del *graffiti*, i el durem a terme. A part de les paraules, cal buscar un motiu que les englobi (per exemple, pintar un bosc cremat i un bosc viu i verd, un dibuix sobre catàstrofes naturals, i un d'altra d'un paisatge en situació d'equilibri natural, etc.).

8. Una vegada finalitzat, el podem penjar en algun lloc estratègic de l'aula, per tal de que tothom el pugui observar, mentre de fons va sonant la cançó.

9. Ens tornem a reunir amb els mateixos grups, i després d'observar el què han pintat els de l'altra grup, i posant atenció a les paraules i motius representats, es farà un vers en l'estil rap que descrigui el què s'hi ha pintat. L'altra grup farà el mateix amb la situació contrària. (El dinamitzador emfatitzarà en les característiques que ha de tenir una cançó d'aquest estil: rimes entre els versos, idees que es volen transmetre, ritme i entonació de les paraules...).

10. Una vegada s'hagin realitzat els versos, es 'rapejaran' en grup, i es presentaran a tota la resta.

11. Avaluació:

Què us ha semblat l'activitat? Sobre quins temes heu reflexionat?

Com valoreu el teu treball individual? I en grup?

Com valoreu els *graffitis* realitzats? I els versos?

Hi ha alguna temàtica sobre el medi ambient que no s'hagi reflexat en els *graffitis*? Quines? Com el milloraríeu?

A partir d'ara, creieu que modificareu les vostres actituds i comportaments respecte al medi ambient? De quina manera?

Activitat complementària:

Es pot documentar l'activitat amb el suport de notícies sobre el tema del medi ambient, retallant paraules o fotografies de diaris i revistes per enganxar-les posteriorment al *graffiti*.

Mostrar el *graffiti* en un lloc públic. Per exemple si es realitza en una escola, penjar-lo en algun lloc on la resta d'alumnes el pugui veure, etc.

Buscar alguna paret per dur a terme la realització del *graffiti*, tenint en compte les ordenances cíviques de les ciutats o pobles en el que estem, i aconseguint els permisos pertinents. O bé, informar-nos sobre concursos de *graffiti* que es duen a terme a la nostra localitat.

Visitar organitzacions mediambientals que existeixen vora nostra per informar-nos dels projectes que duen a terme i veure de quina manera hi podem col·laborar.

Si en el grup amb el què es realitza l'activitat, algú té una capacitat especial d'improvisació i facilitat de rapejar, podrà fer de MC, Mestre de Cerimònies, presentant els *graffitis*, o dinamitzant i amenitzant les reflexions i procés de realització d'aquests.

Altres recursos:

Notícies sobre graffitis i canvi climàtic:

'Graffiti' contra el cambio climático. La ONG Intermón Oxfam organiza un acto de concienciación en Madrid con pintadas callejeras. El País, 01/11/2008

Intermon Oxfam y el graffiti unidos contra el cambio climático. 11/08/08. <<http://www.positivos.com>>

Altres activitats:

Ja que la cançó parla del consum, es pot reflexionar sobre el tema mitjançant l'activitat proposada per Cécile Barbeito i Marina Caireta "La festa del consum" (p. 221) i l'activitat "Creuar el riu" (p. 121), disponible al llibre "Jocs de pau, Caixa d'eines per educar per una cultura de pau". Edupaz, Los libros de la Catarata, 2008.

2. activitat: el canvi climàtic

Les següents propostes es centren en dues cançons que fan referència a la temàtica del **canvi climàtic**, **La Gossa Sorda**, amb **Quina calitja**, i **The Mordigans**, amb la cançó **Andorra Tropical**.

Les variacions climàtiques han existit en el passat i continuaran existint degut als diferents fenòmens naturals. De totes maneres aquestes causes poden explicar només una petita part de l'escalfament global. L'altra part, queda explicada pels efectes de l'activitat humana en el planeta, que produeix creixents concentracions de gasos d'efecte hivernacle retenint el calor a l'atmosfera, causant l'escalfament global. Els impactes del canvi climàtic es poden apreciar a simple vista: la desfeta dels casquets polars, el retrocés dels glacials, augment del nivell del mar, climatologia extrema, naturalesa amenaçada...¹¹⁶

Amb un gran sentit de l'humor les dues següents cançons ens descriuen algunes d'aquestes situacions relacionades amb el canvi climàtic. Una de les cançons és escrita en llengua catalana, i l'altra en llengua castellana, ara bé, la proposta didàctica que es farà es centrarà en la utilització de la dansa com a disciplina artística per treballar el tema i serà la mateixa per a les dues cançons.

Quina calitja, La Gossa Sorda:

Reflexió de La Gossa Sorda, sobre el missatge de Quina Calitja:

Tal i com comenta Josep, autor de la lletra i membre del grup (correu intercanviat amb l'autor el 19/02/09), *"És una cançó sobretot contra el canvi climàtic; però una cançó del canvi climàtic des de l'arrel, o siga criticant el sistema econòmic i la filosofia de vida capitalistes que ens han dut a la situació on som. També volíem introduir una certa ironia, en el sentit que s'està parlant molt del tema però no es veuen massa iniciatives per canviar realment de model. També volíem burlar-nos una mica de la divisa de que tots som culpables, ja que creiem que els culpables estan ben identificats amb nom i cognoms i diluir les culpes, culpant tota la societat em sembla no només injust sinó a més catastròfic. També deixar clar que l'alternativa als combustibles fòssils no pot ser en cap cas l'energia nuclear. Dóna una mica la sensació que els que han creat el problema ara encara volen aprofitar-se de la situació, alguna cosa així com les multinacionals que s'emporten sucosos contractes per la reconstrucció d'Irak, és el capitalisme de la catàstrofe del que parla Naomi Klein".*

Andorra Tropical, The Mordigans:

Reflexió de Mordigans, sobre el missatge d'Andorra Tropical:

Tal i com comenta Santi, dels Mordigans (correu intercanviat amb l'autor el 12/02/09) *"Com a motius que ens van portar a compondre-la, doncs et puc dir que tot va venir arran d'uns hiverns molt calorosos, amb poques nevades, als que van seguir primaveres i estius també més calorosos del que és habitual a Andorra. La situació durant alguns hiverns va arribar a un punt alarmant, amb temporades d'esquí realment dolentes que van fer perillar l'afluència de turistes, que és la major font d'ingressos del país. Amb tot això, Mordigans, que sempre ens hem caracteritzat per incloure crítiques socials amb un to, còmic, divertit i irònic, varem començar a treballar en aquesta cançó, tot imaginant el pas d'un paradís d'hivern a un paradís tropical. Per això varem agafar alguns tòpics andorrans i els varem capgirar d'una manera extrema, i això, amb la inclusió d'algun ritme llatí a la música i a les melodies, doncs va donar com a resultat aquesta divertida però no menys crítica visió del canvi climàtic".*

Intenció educativa:

- Identificar les sensacions, emocions i pensaments que ens provoca la cançó.
- Imaginar possibles solucions als problemes derivats del canvi climàtic.
- Assumir responsabilitats per contribuir a millorar el canvi climàtic.
- Aprofundir en la dansa com a llenguatge artístic que ens permet transmetre sentiments i emocions.

¹¹⁶ Per a més informació: <http://ec.europa.eu/environment/climat/campaign/index_es.htm>

Temps estimat:

3 sessions: Sessió 1-Escoltem la cançó, la comentem i fem els exercicis de dansa proposats a continuació. Sessió 2- Crear una coreografia. Sessió 3- Representar la coreografia a l'aula i avaluació.

Material:

Cançó *Quina Calitja*, de l'àlbum de **La Gossa Sorda, Saó**, producció de Jaume Faraig, 2008.
La cançó també està disponible a internet: <<http://www.youtube.com/watch?v=vfQkezPco4c>>
<<http://www.lagossasorda.com>>

La cançó *Andorra Tropical* està disponible a la web del grup:
<<http://www.myspace.com/mordigans>>

La Gossa Sorda- *Quina calitja*

S'han acabat tardors i primaveres,
i els tarongers floreixen per febrer...
I puja la mar,
que trenca les barreres,
I el temps que ens queda,
s'acaba, s'acaba, s'acaba...

Compte enrere en marxa,
matar de fam ja no és suficient.
El sistema la butxaca,
matar de calor i morir-se de set.
Ara diuen que tots som culpables mentre ells fan negoci de l'escalfament.
Caradures, putrefactes.
Ja no ens queda un altra que anar a per ells!

Quina calitja i quin solimàn!
Em passaria mil hores mirant-te mentre pugen els oceans
Redéu quina basca, quina xafogor!
Passaria mil hores mirant-te...
Bullirà la mar
com cassola en forn
i el temps s'acaba, s'acaba..
Bullirà la mar
com cassola en forn
i el temps s'acaba, s'acaba..

Compte enrere en marxa,
els dies de glòria ja s'han acabat
mercat lliure, competència
l'americana dream ens està sortint car,
i ara venen els sabuts que faltaven
que de les desgràcies faran capital
i triaràs, en democràcia:
canvi climàtic o final nuclear

Quina calitja i quin solimàn!
Em passaria mil hores mirant-te mentre pugen els oceans
Redéu quina basca, quina xafogor!
Passaria mil hores mirant-te...
Bullirà la mar
com cassola en forn
i el temps s'acaba, s'acaba..
Bullirà la mar
com cassola en forn
i el temps s'acaba, s'acaba..
el temps s'acaba.

"Bullirà el mar, com cassola en forn" (Ausiàs March "Veles e Vents")

The Mordigans- Andorra Tropical:

Esto no se puede aguantar,
y es que no paro de sudar.
Así no se puede vivir,
veo que nos vamos a freír.

Y van diciendo los expertos que existe mucho riesgo de desertización,
yo como de eso poco entiendo... Aquí estamos sufriendo una calda del copón!
SI SEÑOR! COMO NO!

Los polos se van a fundir,
por fin tendremos playa aquí.
Y las palmeras crecerán,
tendremos clima tropical.

Tropical tropical tropical, el clima tropical
Aquí tendremos montaña y mar.
Tropical...
Aaaaaassssucar!!!!
Tropical...
Meritxell cantará "Guajira".
Tropical...

Y suben las temperaturas, que pare esta locura, menudo sofocón.
Es que me estoy volviendo loco, incluso ya me veo tocando "reggaeton".
Pongamos todos mucho empeño, tanguita brasileño como producto nacional.
Dejad de cultivar tabaco, que la caña de azúcar se paga mucho más.

Andorra, un país tropical.
Tres días; se acabó el esquiar.
Andorra, un país tropical.
Y dicen que desde Encamp se ve el mar.

Desenvolupament:

Sessió 1:

1. Escoltem la cançó -n'escollim una de les dues, o bé les dues- i la comentem. Què ens ha comunicat? Què ens volen transmetre els autors? Què ens ha cridat l'atenció a nivell musical? Hem identificat algun estil, ritmes, o instruments concrets?

2. Llegim els comentaris personals dels autors sobre la cançó i valorem, partint de les nostres reflexions, si ens han sabut transmetre el missatge o no.

3. Per entrar en contacte amb el llenguatge de la dansa es proposen alguns exercicis previs per afavorir a la consciència corporal i donar recursos per a les activitats posteriors. Per fer aquests exercicis és necessari que a l'aula s'hagi creat l'espai adient per moure's amb llibertat de moviment.

Identifiquem paraules o frases de la cançó relacionades amb el medi ambient i els fenòmens naturals descrits i els escrivim a la pissarra. Per exemple, de *Quina calitja*: tardor, primavera, florir, calor, escalfament, calitja, solimàn, oceans, xafogor, bullir, canvi climàtic, final nuclear... I d'*Andorra tropical*: sudar, freir, desertización, calda del copon, fundir, playa, palmera, clima tropical, suben las temperaturas, sofocón...

Escriurem aquestes paraules en diferents cartolines o fulls de paper, com si fossin fitxes. Un participant n'agafarà una i l'haurà de descriure amb mímica com si fos el joc de les pel·lícules. El següent que ho encerti, agafarà i representarà la següent fitxa.

Una altra proposta, tenint fetes les fitxes o escrivint directament paraules relacionades amb el medi ambient a la pissarra, a cada participant se li assignarà una paraula. Ens repartirem per l'aula i amb posició dempeus, cada persona amb el seu dit índex, imaginant que és un llapis, escriurà la paraula en l'espai. Primer ho escriurem molt petit, després molt gran, veient com el gest acompanya en el

moviment. Tot seguit ho farem amb diferents parts del cos, per exemple el nas, el colze, la pelvis, el peu... prenent consciència de com el moviment es va convertint en dansa.

Amb la mateixa paraula, escriurem a l'espai cada lletra de la paraula amb una part del cos diferent, tenint en compte com s'enllaça una lletra amb l'altra per donar-li continuïtat i dansa. Cada persona ho representarà davant dels altres. Acompanyarem l'activitat amb música tranquil·la de fons. Per exemple: Mar, M- representarem la lletra M amb el cap. A- representarem la lletra A amb la pelvis. R- representarem la R amb el peu esquerre.

Sessió 2:

4. Crearem una coreografia. Farem dos grups. Un amb els que tenen paraules que fan referència al medi a nivell positiu i un altra grup amb les paraules de significat negatiu. Aquests dos grups analitzaran i discutiran aquestes paraules, imaginant una coreografia inspirant-se en aquestes paraules. Per muntar la coreografia es podran valer dels moviments que han fet en les activitats anteriors proposades. La música de les cançons proposades acompanyarà l'activitat, però no necessàriament l'ha de dirigir. Es poden seleccionar altres cançons, per exemple instrumentals, per a fer la coreografia.

Per fer aquesta activitat es pot facilitar material de suport com teles de roba, per representar l'element de l'aigua per exemple, espelmes a dins de copes, per representar l'element del foc, també plomes d'ocell i ventalls per representar el vent, picarols, com elements ancestrals i rituals que uneixen l'ésser humà amb l'element terra, etc.

Sessió 3:

5. Representació de la coreografia davant de l'altra grup.

6. Avaluació:

Sobre quins temes heu reflexionat?

Què us han transmès les propostes musicals formulades? El missatge que heu captat, era el mateix que el que intentava transmetre l'autor? Heu identificat diferents ritmes o estils musicals en les cançons? Quins?

Què us ha permès el llenguatge de la dansa per representar aquests temes? Us ha estat fàcil o difícil?

Com us heu sentit ballant? I fent la coreografia en grup?

Quines solucions possibles imagineu, tant individuals com col·lectives, per afrontar els problemes del canvi climàtic?

Activitat complementària:

Una vegada hem identificat diferents conceptes mediambientals per representar amb el moviment, podem seleccionar diferents fragments de cançons per acompanyar l'activitat amb material sonor.

Una altra activitat que es podria realitzar seria sobre "Dites relacionades amb el temps", posant èmfasi especial al tema del canvi climàtic. Es podria fer un concurs sobre dites populars actualitzades, plasmar aquestes dites amb diferents llenguatges artístics –per exemple pintant-les en fulls de paper reciclat, o fent collage amb materials reciclats, o representar-les amb moviments, teatralitzant-les-, etc.

3. activitat: homenatge a líders ambientals i deforestació

"No vull flors a la meua tomba perquè sé que les aniran a arrancar a la selva. Només vull que la meua mort contribueixi a acabar amb la impunitat dels matons, els quals compten amb la protecció de la policia d'Acre, i que ja han matat a més de 50 persones com jo, líders seringueiros, disposats a salvar la selva amazònica i a demostrar que el progrés sense destrucció és possible".

Chico Mendes

La següent proposta musical és del grup de pop-rock mexicà **Maná**, integrat per Sergio Vallín, Juan Calleros, Fher (Fernando Olvera) i Alex González, mitjançant la cançó **Cuando los ángeles lloran**, que es centra en la figura de **Chico Mendes**, reconegut líder ambiental brasiler, que va defensar l'Amazònia amb mètodes d'ajuda a la naturalesa i denunciant els interessos i accions inhumanes de les multinacionals. Ajudava a la tribu dels Yanomami, una de les més afectades per la desforestació, fent ús de l'autodefensa, aconseguint crear zones de reserva ecològica. El 1988 el van assassinar impunement.

L'Amazònia és considerada el pulmó del món, amb la selva tropical, el riu més llarg del món, amb fauna, flora abundant, però que està en perill davant l'acció de l'ésser humà. La desforestació de l'Amazònia és constant, afectada per la plantació de cultius així com la tala il·legal. Des del 1988 cada any es perd una mitjana d'1.8 milions d'hectàrees de selva. Això suposa quasi una tercera part de la desforestació tropical del planeta¹¹⁷.

Aquesta proposta es complementarà amb la lectura del conte **L'home que plantava arbres**, de **Jean Giono**, sobre la història d'un pastor solitari que planta arbres, milers d'arbres, transformant el paisatge erm que l'envolta amb una terra verda i abundant de vida natural. I a més a més l'activitat es centrarà en l'ús del teatre com a forma d'expressió artística per transformar la realitat.

Cuando los ángeles lloran, Maná:

Descripció de la cançó:

La cançó del grup Maná ens descriu la mort de Chico Mendes, donant alguns detalls de com va ser el seu assassinat i del què va passar després, així com detalls del protagonista. Al llarg de la cançó s'hi troben nombroses metàfores, per explicar de forma poètica diferents fets relacionats amb la desaparició del líder.

Intenció educativa:

- Conèixer la figura i obra de Chico Mendes.
- Conèixer les conseqüències de la desforestació.
- Interessar-se per la desforestació i repoblació forestal.
- Prendre consciència del teatre com a llenguatge expressiu que pot promoure la transformació social.

Temps estimat:

3 Sessions: Sessió 1- Escoltem la cançó, en parlem i comencem a llegir el llibre proposat. Sessió 2- Seguim amb la lectura del llibre. Sessió 3- Teatre imatge.

Material:

La cançó està inclosa a l'àlbum **Cuando los ángeles lloran**, del 1995.
O també es pot veure la interpretació en directe del grup en aquest link:
<<http://www.youtube.com/watch?v=20YDYHNyZl4>>

¹¹⁷ Deforestación del Amazonas: auge y declive de la población. La tala de árboles para agricultura y ganadería no mejora las condiciones de vida. El país, 11/06/09.

“L’home que plantava arbres”. Jean Giono. Traducció: Isabel-Clara Simó. Col·lecció, El Cercle de Viena, 3. Viena Edicions. 2008.

Maná- Cuando los ángeles lloran:

A Chico Méndez lo mataron
era un defensor y un ángel
de toda la Amazonia
El murió a sangre fría
lo sabía Collor de Melo
y también la policía
Cuando los ángeles lloran
lluvia cae sobre la aldea
lluvia sobre el campanario
pues alguien murió
Un ángel cayó
un ángel murió
un ángel se fue
y no volverá
Cuando el asesino huía
Chico Méndez se moría
la selva se ahogaba en llanto
El dejó dos lindos críos
una esposa valerosa
y una selva en agonía
Cuando los ángeles lloran
es por cada árbol que muere
cada estrella que se apaga
ho...no...noo..
Un ángel cayó
un ángel murió
un ángel se fue
y no volverá
Un ángel cayó
un ángel murió
un ángel se fue
se fue volando en madrugada
Cuando los ángeles lloran
Cuando los ángeles lloran
lloverá
Cuando los ángeles lloran
Cuando los ángeles lloran
lloverá
Huuuu aaaa ho... no..no..
Huuuu aaaa ho... no..no..

Desenvolupament:

Sessió 1:

1. Escoltem la cançó. Tot seguit demanem als participants si l’havien sentit mai o si havien sentit a parlar de Chico Mendes.
2. Comentari de la cançó:
 - Què ens ha semblat?
 - Què creieu que significa el repic de campanes al principi d’aquesta?
 - Perquè ploren els àngels?
 - Qui creieu que pot estar interessat en matar ecologistes? Perquè?
3. Busquem informació sobre qui va ser Chico Mendes i sobre què va fer. Cadascú explica als altres què ha trobat.
4. Escoltem la cançó de nou.
5. Després de comentar la cançó llegirem el conte de Jean Giono “L’home que plantava arbres”.

Sessió 2:

6. Seguim amb la lectura si no l'hem acabada i la comentem, fent una pluja d'idees sobre el tema de la desforestació i repoblació forestal:

- Què ens ha semblat la història?
- Què en sabem de la desforestació? Quines conseqüències negatives pot tenir?
- Què en sabem de la repoblació forestal? Quines conseqüències positives pot tenir?
- Quina és la situació dels boscos propers a casa nostra? Els boscos estan ben cuidats? Hi ha prous arbres? Creieu que caldrien més boscos?
- Heu plantat mai algun arbre al llarg de la vostra vida?

Sessió 3:

7. Teatre imatge¹¹⁸

- Abans de començar l'activitat, farem exercicis d'escalfament i distensió. Caminarem per la sala fent moviments lliures, d'estirament, de torsió, de flexió...
- Després de l'escalfament, seguirem caminant per la sala i el dinamitzador dirà un número (2, 4, 7, 9...) i ens haurem d'agrupar seguint aquests números.

8. Inici de l'activitat:

- Reprenem la història descrita a la cançó i al conte, seleccionant l'experiència d'opressió que ens descriu aquesta (per exemple l'eliminació de líders ambientals; la destrucció de la selva...).
- Creem diferents grups de persones i de cada grup, un dels participants serà l'escultor i els altres seran les estàtues. Guiant-se pel tema que hem decidit representar, l'escultor anirà posant als altres membres del grup com si fossin estàtues, arribant a una imatge congelada fent visible la imatge real que l'escultor té del tema d'opressió seleccionat.
- Quan s'ha realitzat el conjunt escultòric, es desfà i s'inicia el debat sobre la situació d'opressió que s'ha representat.
- A continuació, una persona externa a aquest grup crearà una nova representació oferint la solució ideal al problema plantejat, a la vegada que cada participant pot proposar la seva imatge de transició i el públic també hi podrà dir la seva.

9. Debat final sobre la solució ideal.

10. Avaluació:

Sobre quins temes heu reflexionat?

Quins coneixements, tant intel·lectuals com abstractes, us han aportat la cançó i el teatre?

Què us ha permès el llenguatge teatral?

Com us heu sentit participant del procés?

Com podeu contribuir per tal d'aturar la desforestació?

Amb qui identificareu la cançó "Cuando los ángeles lloran" a partir d'ara?

Activitat complementària:

Una de les activitats complementaries que es podria dur a terme amb els participants del taller podria ser una plantada d'arbres, gaudir la naturalesa, del paisatge, de l'entorn...

Altres recursos:

<<http://www.chicomendes.org/>>

¹¹⁸ El *teatre imatge* és una de les modalitats del *Teatre de l'Oprimat* desenvolupada per Augusto Boal (1980) que consisteix en convertir a l'espectador (ésser passiu) en protagonista de l'acció dramàtica (subjecte creador), estimulant-lo a reflexionar sobre el seu passat, modificar la realitat present i crear el seu futur.

<<http://www.mana.com.mx/>>

Del grup destaquen altres cançons sobre el medi ambient com *¿Dónde jugarán los niños?* i *Selva Negra*.

Per aprofundir en la figura de Chico Mendes cal destacar el llibre *Senderos de libertad* de Javier Moro, i la pel·lícula *The Burning Season* dirigida per John Frankenheimer.

Cal destacar també les cançons dedicades a l'activista: Paul McCartney, *How many people*, Nomadi, *Ricordati di Chico*, Gang, *Chico Mendes*, Roy Harper, *The tallest tree*, Sepultura, *Ambush*. I també hi ha aquelles cançons que el recorden en alguna estrofa com la de León Gieco, *La memoria*, tal i com descriu en el vers 'La bala a Chico Méndez en Brasil', Bruce Watson, qui el menciona en la seva cançó *Sacred ground*.

A l'*Informe Alerta 2007!* Editat per l'Escola de Cultura de Pau, disponible a la web <<http://escolapau.uab.cat/img/programas/alerta/alerta/alerta07c.pdf>> s'inclou un llistat de països amb altes taxes de desforestació entre 1990 i 2005.

Si ens ha interessat el tema dels defensors del medi ambient, podem buscar informació sobre Wangaari Maatai, activista i ecologista que va rebre el Premi Nobel de la Pau el 2004 per les seves "*contribucions al desenvolupament sostenible, a la democràcia i a la pau*".

Augusto Boal (1980) *Teatro del Oprimido*. Editorial Nueva Imagen, México.

instruments reciclats

Actualment a molts llocs del món hi ha diferents orquestres, grups musicals o individus que es construeixen instruments musicals amb materials reciclats. Alguns d'aquests projectes venen motivats degut a les realitats socials davant la necessitat de voler fer música i la realitat econòmica de no disposar de recursos per comprar instruments. D'altres venen motivats per les idees del reciclatge i reutilització dels materials. I també hi ha el qui per l'interès i ganes d'experimentar amb noves sonoritats que poden oferir materials reciclats, construeixen aquests nous instruments. De totes maneres molts d'aquests projectes combinen una mica de totes aquestes característiques anomenades.

Les possibilitats de construir instruments amb materials reciclats suposa una revolució musical. Per una banda s'està apostant pel medi ambient, fomentant idees de reciclatge prenent consciència de la quantitat de rebuig que generem i de les possibilitats sonores que ens poden oferir aquests materials. Per una altra banda aquest fet suposa una democratització de la música ja que tothom pot fomentar la seva creativitat per descriure a nivell sonor la nostra època mitjançant la creació de nous instruments.

Tot i el naixement d'aquest art instrumental i sonor reciclat, cal saber que la indústria musical, concretament la que es dedica a construir instruments, la *Lutheria*, està començant a dur a terme iniciatives mediambientals per contribuir en la mesura del possible a fer del món un lloc més sostenible. Davant la realitat de la desforestació i de la fusta que és utilitzada per construir instruments, *Greenpeace* a Estats Units d'Amèrica, ha impulsat la campanya *The music wood campaign*¹¹⁹ demanant a diferents empreses constructores d'instruments musicals, a considerar aquesta qüestió. Tot i que la realització d'instruments suposa un percentatge petit d'aquesta problemàtica, el focus inicial de la campanya s'ha centrat en interrompre l'agressiva desforestació dels boscos del sud-est d'Alaska, boscos en el que hi creix bàsicament l'abet, utilitzat sobretot per a la realització de guitarres. A la vegada la campanya pretén assegurar que la indústria musical utilitza fusta certificada de recol·lecció sostenible. Les empreses de guitarres que s'han sumat a la iniciativa són *Gibson*, *Taylor*, *Fender*, *Martin*, *Guild* i *Yamaha*.

Del món de les guitarres, i considerant la realització d'instruments amb materials reciclats cal destacar l'"**Escopetarra**", un instrument musical que és la fusió entre una escopeta i una guitarra. Creada pel músic colombià **César López**, ha convertit un instrument de mort en un altra de vida, símbol de la pau, en resposta a la realitat del conflicte que afecta al seu país. La seva creació és una resposta simbòlica que desprèn la idea de 'reciclar la violència' per convertir-la en un 'instrument de pau'.

Tal i com s'ha comentat al principi, davant la realitat i necessitat social de fer música, i també de la dificultat de comprar instruments musicals, s'estan duent a terme arreu del món projectes d'aquest tipus. Per exemple destaca del **Brasil** l'escola de Música **Pracatum**, creada pel músic **Carlinhos Brown** en la que s'han creat diferents bandes de percussió, entre elles el grup *Lactomia* i *Os Pirralhos*, dirigit per *Jair Rezende*, en el que utilitzen i toquen instruments fets amb material reciclat, com timbres, llaunes, pots de pintura... A l'escola també realitzen tallers de construcció d'instruments amb material reutilitzable com cartró, ampolles de plàstic, fustes i altres coses que es poden reutilitzar i transformar en so.

¹¹⁹ <<http://www.musicwood.org/index.htm>>

(Fotografies. Judith Leite. Pracatum).

(Fotografia inferior: Taller realitzat a Colòmbia per Daniel Sánchez.
Fotografia de Miltón Díaz, Cambio) .

De Mèxic també destaca l'Orquestra Mitote, "La basura de unos... la riqueza de otros":

"Un projecte en el que es proposa la creació d'orquestres de percussió tocant instruments realitzats amb materials de rebuig sòlids reciclables (...) Aquesta aplicació social de l'art barreja música, construcció d'instruments i ecologia, que està dirigida al públic en general i en condició especial, als infants del carrer, gent gran, malalts mentals i reclusos, de tal manera que aquests puguin desenvolupar sentit rítmic, manualitat creativa, sentit de grup i també consciència ecològica a través del reciclatge (...) Mitote es basa en l'ús de la música com un generador de benestar capaç de promoure una bona interacció entre els individus i la comunitat, promovent el respecte davant de totes les vides (...) Mitote promou la transversalitat del coneixement i ofereix el valor inapreciable de la creació artística aplicada per salvaguardar l'entorn (...) La música i l'ecologia són el nostre millor vehicle (...) L'ecologia per nosaltres és molt important per sensibilitzar a la gent en relació al respecte al medi ambient, només així podem explicar que ens podem divertir i sensibilitzar-nos amb la Mare Terra com un esdeveniment important per a les noves generacions"¹²⁰.

El director del projecte **Daniel Sánchez** ha dut a terme tallers de construcció d'instruments a Mèxic – realitzant Mitotes a 14 dels 31 estats del país-, a Itàlia, Colòmbia –on l'any 2002 va treballar a Tumaco, amb una població en risc social, i el 2008 va treballar amb infants de risc a les ciutats de Medellín, Bogotá i Barranquilla¹²¹-, a Uruguai, i a Espanya –com a part del Festival Territorios Solidarios a Sevilla durant el 2007 i 2008. L'any 2009 va realitzar tallers a una presó de Córdoba-, també a Canadà – participant al Word Urban Festival, una trobada sobre l'art i societat el 2004 i 2006-; i a Japó, realitzant tallers basats en l'educació en valors, afavorint al desenvolupament individual i col·lectiu.

Tal i com comenta "Sempre m'ha interessat democratitzar la música. Aquesta inquietud va sorgir des del moment en què vaig establir contacte amb ella. Se'm va ocórrer que hauria d'estar en mans de tots, i una cosa així m'he proposat al desenvolupar aquests tallers a diferents llocs del món"¹²².

L'any 2001 Mitote va obtenir el premi nacional d'educació artística atorgat per l'Institut Nacional de Belles Arts, el Consell Nacional per la Cultura i les Arts i el Centre Nacional de les Arts de Mèxic.

¹²⁰ <<http://www.geocities.com/orquestamitote/>> (web actualment no disponible)

<<http://www.geocities.com/orquestamitote/Mitotedifundemsicaeneventogratis.htm>> (web actualment no disponible)

¹²¹ <<http://www.cambio.com.co/803/index.html>> (web actualment no disponible)

¹²² <<http://www.geocities.com/orquestamitote/htDanSacreamuscdesechos.htm>> (web actualment no disponible)

Fotografies de Daniel Sánchez

De **Colòmbia** destaca també el grup de joves de Bogotà **Ladyguana**¹²³, “Una proposta artística que desitja difondre la Luteria urbana i sensibilitzar de la necessitat de cuidar el medi que ens proporciona les fonts de la vida”. El grup fa música fabricant instruments amb materials reciclats, reutilitzables, trets de les escombraries, utilitzant tubs de PVC, cilindres de cartró, tapes de material sintètic... creant instruments musicals no convencionals.

El grup va començar ara fa deu anys, i pretén difondre un missatge sobre la protecció ambiental per mitjà del reciclatge, ajudant a la col·laboració ambiental i també a transmetre el missatge de que es pot fer música sense necessitat d'invertir grans quantitats de diners en sofisticats instruments convencionals. A més a més el projecte el basen en l'experimentació i descobriment de noves sonoritats. Duen a terme tallers de construcció d'instruments aeròfons, de percussió urbana, d'idiòfons, de cordòfons, a més a més de xerrades i concerts. Alguns dels instruments que han fabricat són per exemple la 'Kora' i 'Gaitas Pack':

Kora (esquerra)- El cos d'aquesta Kora és una capsa de galetes reciclada, el seu braç és un tub d'alumini reciclat de 3/4" cobert amb un tub de PVC reciclat de 3/4". El seu peu és un mecanisme desplaçable reciclat d'un paraigües vell. El claviller és d'una guitarra vella. El pont és d'acrílic reciclat de material publicitari, cuidadosament tallat. Té sis cordes de guitarra i un registre de sis notes afinades en dos acords.

Gaitas Pack (dreta) – És un instrument que està en evolució. Consisteix en 12 tubs de PVC reciclat d'1/2" i fusta. El seu registre és d'una octava cromàtica. L'aire es porta als tubs a través de mànegues d'1/4".

Fotografies disponibles a la seva pàgina web. Reproduïdes amb autorització.

D'altres exemples de construcció d'instruments amb materials reciclats són aquesta **Kalimba africana**, procedent de **Sierra Leone**, construïda al Centre de Rehabilitació i Reintegració Saint Michael a Lakka, a 30 Km de la capital, feta per menors ex soldats; o aquest **tambor** fet amb una llauna de tomàquet procedent del poble de Beuno, a **Senegal**:

Fotografia cortesia de Chené Gómez

Fotografia d'Alba Sanfeliu

¹²³ <<http://www.ladyguana.com>> , <<http://www.myspace.com/ladyguana>> , <info@ladyguana.com>

De totes maneres, també cal destacar a altres grups, que no tant motivats per la necessitat econòmica de voler fer música i no tenir els recursos possibles per fer-ho, sinó moguts per l'experimentació i el compromís amb el medi ambient, creen diferents instruments reciclant objectes, com per exemple el grup de Barcelona **Cabo San Roque**, o els Armenis **Jashgarwronsy brothers**, els francesos **Poubelle boys**, amb el seu espectacle "Nouveau Recyclage" o els argentins, **Les luthiers**. També és destacable l'espectacle **Residual Gurus**, una producció de la companyia catalana *Xirriquiteula Teatre*, -que consisteix en un itinerant teatral i musical a partir d'instruments construïts amb materials reciclats-. Un dels altres músics a qui també cal destacar és a **Francesc Miralles**, el **drap-aire musical**¹²⁴ que duu a terme diferents espectacles com el "Circ de sons", una proposta de descobrir i escoltar sons sorgits de deixalles i d'objectes trobats, o un "Conte musicat", amb deixalles musicals. Realitza també tallers amb materials reciclats, i ha creat la "ludoteca d'aigua", un espai que permet jugar i experimentar amb el so per mitjà de l'aigua. A més a més, duu a terme instal·lacions interactives realitzades amb objectes quotidians convertits en instruments sonors.

taller de construcció d'instruments reciclats

A continuació es faran varies **proposades de construcció d'instruments amb materials reciclats**. Són propostes que van de les més senzilles a les més complicades, i que inclouen els instruments de les tres famílies, percussió, corda i vent. Aquestes propostes van dirigides al públic en general, ara bé, les possibilitats que ofereix aquest taller a nivell educatiu són considerables, de manera que és una activitat adequada per dur-la a terme amb infants i adolescents. De totes maneres la participació d'un adult durant la realització del taller serà necessària, ja que alguns dels passos a seguir poden resultar complicats o fins i tot perillosos donat algun tipus d'eina que s'utilitzarà (serra, màquina de perforar, tisores, punxons...). En la mesura del possible s'ha intentat utilitzar material reciclat per a construir-los, però de totes maneres potser serà necessari comprar algun material concret.

Mitjançant el reciclatge es tracta de recuperar els materials de deixalla per tal d'aconseguir crear instruments musicals amb ells i explorar noves sonoritats. El reciclatge és un dels components de la regla ecologista anomenada "Tres R": Reduir, Reutilitzar i Reciclar. Reciclar consisteix en transformar un material per a ésser reutilitzat, no necessàriament en la seva forma original. Alguns dels materials que utilitzarem han arribat a la fi de la seva vida útil, però seran transformats en d'altres objectes adoptant una nova vida útil. Reciclar és una manera de protegir el medi ambient, afavorint al compromís individual i a la disminució de residus.

Els **objectius** que es persegueixen amb la realització de construcció d'instruments amb materials reciclats són:

- Implicar-se en el procés d'aprenentatge, despertant la curiositat i el foment de la creativitat, la imaginació, l'originalitat i l'interès.
- Explorar les possibilitats sonores en la construcció d'instruments reciclats amb material de rebuig.
- Notar els efectes que produeix en nosaltres la música.
- Conèixer i valorar la importància del reciclatge i el medi ambient generant consciència preventiva.
- Contribuir a reduir el nivell de contaminació i de residus urbans.

¹²⁴ <<http://www.eldrapairemusical.com/>>

Una vegada construïts els instruments algunes de les **activitats** que es poden realitzar amb ells poden ser:

- Decorar-los: pintar, enganxar retalls de revista, plastificar...
- Organitzar una exposició dels instruments construïts. Cada persona/infant presentarà l'instrument als companys/es explicant el procés de fabricació i mostrant també com sona.
- Realitzar un concert. Es pot preparar un repertori conegut per interpretar, o bé compondre noves cançons (per exemple de la temàtica del reciclatge). A l'interpretar les cançons es pot fer per exemple que una estrofa la toqui una família d'instruments, la tornada la toquen tots... d'entre tots els i les participants del taller es pot decidir nomenar a algú director/a d'orquestra...
- Enregistrar els sons dels instruments musicals construïts i després jugar a endevinar-los.
- Realitzar activitats amb altres disciplines artístiques, per exemple fer danses als sons de les cançons tocadetes. Fer murals amb pintura al so de la 'música reciclada'...

propostes didàctiques¹²⁵:

Instruments de percussió

Són molts els objectes que tenim a l'abast en el nostre dia a dia que ens permeten crear diferents instruments reciclats de percussió, dels més senzills als més complicats. Per exemple unint varis tubs de cartró, o bé tenint-ne un de ben llarg des del principi, tapem un dels extrems amb algun cartró o plàstic, recobrint-lo amb cinta aïllant i introduïm llavors, arròs o pedres petites en el seu interior. Taparem l'altra extrem i hauréu creat un **Pal de pluja**, o pal d'aigua, anomenat així ja que el so que produeix al girar-lo és semblant al de la pluja. Per tal de que el què hi hem posat a dins baixi més a poc a poc, podem fer forats petits al llarg del pal amb un punxó (sense que s'escapi el què hi hem posat a l'interior), o bé clavar-hi pals petits en el seu interior i al llarg del pal, a poder ser en forma d'espiral. A l'extrem de cada pal hi posarem una gota de cola blanca perquè quedi ben fixat. El decorarem al nostre gust.

També podem fer diferents **Tam tams**, sent necessari per la seva construcció pots, llaunes o tubs de cartró de diferents mides, posant en un dels extrems un globus que el recobrirem amb cel·lo i el reforçarem amb una goma elàstica. Fent cops amb unes batutes (que les podem construir amb un llistó de fusta i recobrint un extrem amb cinta fent-t'hi una boleta) o bé pessigant al globus, obtindrem diferents sonoritats. També podem descobrir noves sonoritats picant pels costats.

¹²⁵ Sobre construcció d'instruments amb material reciclat cal destacar els materials: 'Música e interculturalidad' de Joseph Siankope i Olga Villa, Los libros de la catarata, 2004; Sonidos reciclados: <http://www.cepggranada.org/~jmedina/articulos/n6_07/n6_07_100.pdf>; Construir instrumentos musicales en Educación Infantil y Primaria, Cristina Isabel Gallego <<http://www.filomusica.com/filo46/instrumentos.html>>; Instrumentos Musicales Reciclados, <<http://www.educared.net/concurso2001/842/index.htm>>; Vertedero sonoro: <<http://www.degeneradores.com/vertedero/>>; 3r de ESO, taller de construcción de instrumentos: <<http://mundosonidos.blogspot.com/2008/03/3-eso-taller-de-construccin-de.html>>; Chico Hugo, <<http://www.chicohugo.com/>>; Junk Music, <<http://www.junkmusic.org/index.php>>.

Una vegada fets els Tam tams, els podem unir entre ells utilitzant un llistó i un cordill creant un **Xilòfon de Tubs**.

Es poden realitzar també **Campanes tubulars amb ampolles de plàstic**, foradant-les pel trenca gotes i unides per un fil, lligant els dos extrems en una base sòlida. Tot seguit les omplirem amb diferents nivells d'aigua per tal de trobar les diferents notes musicals. Amb un llistonet que ens servirà de baqueta, anirem fent cops a les ampolles reconeixent diferents notes.

També podem crear un **Zumzum**, lligant un cordill llarg al tap d'una ampolla i que farem girar a gran velocitat per sentir-ne el zumzum.

I per tots és conegut també la realització de **Maraques** utilitzant envasos de iogurt plens de llegums o de pedres, etc., tapant-ne la part superior perquè no se n'escapi el què hi hem posat.

Tots aquests instruments, no tenen quasi cap mena de dificultat en la seva construcció, i ens permeten sempre la possibilitat de crear ritmes i noves sonoritats.

D'altres instruments que ja requereixen una mica més d'elaboració són els que ens proposa tot seguit l'**Àngel Laguna**¹²⁶, tallerista d'instruments amb materials reciclats. Ell ens fa tres propostes, de la més senzilla a la més complicada. Algunes de les eines requerides per realitzar aquests instruments poden suposar cert nivell de perillositat si el taller es realitza amb infants o adolescents, de manera que caldrà la supervisió d'un adult durant el procés d'elaboració. La proposta que ens fa és de construir un **Tro** (nivell de dificultat baixa); un **Bidobom** (nivell de dificultat mitjana) i un **Zapatòfon** (nivell de dificultat alta).

¹²⁶ Per contactar amb l'Àngel Laguna: <son_angel9@hotmail.com>. Telèfon: 696465539.

Tro (nivell de dificultat baixa)

Descripció: El tro és un instrument de percussió la sonoritat del qual és semblant al Tro de la tempesta.

Material necessari:

- Un pot de patates 'pringles' o un tub de cartró o PVC.
- Plàstic rígid.
- Cola d'impacte.
- Molla d'uns 30 cm i de 5 mil·límetres de diàmetre.
- Pintures i pinzells, o papers de colors reciclats, retalls de revista... (per decorar l'instrument).
- Un punxó.
- Tisores.
- Paper de vidre.
- Obrellaunes (en cas d'utilitzar el pot de 'pringles').
- Cel·lo.

Temps estimat: El tro és un instrument ràpid de fer i amb deu minuts pot estar enllestit. Simplement caldrà esperar a que s'eixugui la cola blanca (en cas de no utilitzar el pot de *pringles*), i també es pot allargar el procés depenent de la decoració que vulguem fer del tro.

Procés d'elaboració:

- **Primer pas:** Si tenim un pot de patates 'Pringles' ens estalviarem els següents tres passos (i també part del material necessari per realitzar l'instrument). Podem passar directament al cinquè pas.
- **Segon pas:** Polir un dels extrems del pot amb el paper de vidre.
- **Tercer pas:** Enganxar un plàstic rígid en un dels extrems.
- **Quart pas:** Retallar el plàstic sobrant un cop estigui sec.
- **Cinquè pas:** Si tenim el pot de 'Pringles', amb l'obrellaunes traurem la part metàl·lica de la base del pot. Agafarem la tapa de plàstic del pot, i farem un forat al centre de la tapa en el que hi fixarem la molla, introduint-la més o menys un centímetre. Posarem la tapa i enganxarem les vores amb cel·lo de manera que quedi ben subjectada al pot. Estirarem la molla una mica. Sinó tenim el pot de patates, amb el que hem fabricat, amb el plàstic rígid que hem enganxat a l'extrem del pot, hi farem un petit forat per fixar la molla que també la farem passar pel forat més o menys un centímetre.
- **Sisè pas:** Decorar el tub.
- **Tocar el tro:** Tocarem l'instrument de manera que la molla pengi movent la mà d'una banda a l'altra lenta i ràpidament. Com més llarg sigui el tub més greu sonarà. A més, el pot amplifica el so de la molla, que de per sí sola també sona, però mitjançant el pot n'obtdrem més ressonància.

Bidobom (nivell de dificultat mitja)

Descripció: El *bidobom* és un bidó convertit en un tambor. Aquest instrument és de la família dels membranòfons, i consta d'una membrana que cobreix la caixa de ressonància. Podem obtenir diferents sonoritats si el toquem amb les mans o amb les baquetes. Antigament els tambors es feien servir com a mitjà de comunicació per transmetre avisos.

Material necessari:

- Un bidó (a poder ser industrial i que podem aconseguir en una deixalleria).
- Una serra.
- Llima.
- Una màquina de perforar.
- Tenalles.
- Filferro.
- Una cinta ample i resistent (que ens servirà per aguantar l'instrument).
- Precinte
- Tisores.
- Una càmera d'aire de neumàtic nova.
- Una manxa de bicicleta.
- Espuma.
- Dos llistons de fusta d'uns 30 cm de llargada.
- Pintures i pinzells.

Temps estimat: Per fer el *bidobom* podem calcular un total de 2 hores (tot dependrà de la rapidesa o gent que participi fent-lo, així com la decoració que en vulguem fer).

Procés d'elaboració:

- **Primer pas:** Retallar el bidó. Retallarem el cul del bidó resseguint un contorn a 4 cm de l'exterior i una vegada fet el forat, polirem amb una llima el tall de la serra.
- **Segon pas:** Anellatges. Fem dos forats a cada costat del bidó separats entre ells un o dos centímetres. Fem passar un filferro per l'interior d'aquests forats i amb l'ajuda d'unes tenalles fem una anella que nuarem per dins del bidó.
- **Tercer pas:** Instal·lació del tensor. El tensor és una càmera d'aire de neumàtic que ens ajudarà a tensar i afinar el pedaç. Posem la càmera a l'extrem superior i a l'exterior, i la recobrim d'espuma, fixant-la amb tres o quatre talls de precinte.
- **Quart pas:** Pedaç. Col·loquem una tira de precinte al mig del bidó fent una creu i tot seguit, partint del centre, col·loquem d'altres tires de precinte des del centre cap a l'exterior tensant i seguint l'ordre com les agulles del rellotge, partint de les 12, i després les 6, les 3-9, la 1-7, 4-10, 2-8, i 5-11. Seguirem omplint amb precinte els espais que han quedat buits entremig, seguint també un ordre de la part superior, i inferior. Seguirem precintant fins que quedi tot l'espai recobert de precinte. És important que fixem bé els inicis de les tires i les fixem amb força tensió.
- **Cinquè pas:** Acabat i posada a punt. Encintem tots els extrems amb precinte donant un parell o tres de voltes al bidó de manera que evitem que s'afluixin. Podem retallar-ne les puntes amb un cúter. Inflarem la càmera d'aire i ja el tenim a punt. També passarem una cinta ample i resistent lligant-la als anellatges per tal de poder penjar-nos el bidó al cos. En aquest cas hem utilitzat el precinte.
- **Sisè pas:** Baquetes. Tallem dos llistons de fusta d'uns 30 o 35 cm de llargada. Encintem un extrem amb una fina capa i a l'altra hi fem un bon manyoc.
- **Últim pas:** Pintar el bidó i decorar-lo al nostre gust.
- **Tocar el bidobom:** En la membrana de precinte podem distingir diferents sonoritats: greus, mitjos i aguts. El centre, tindrà la sonoritat més greu, i a l'extrem la sonoritat serà més aguda. Els sons del *bidobom* seran llargs i plens.

Suggestiments:

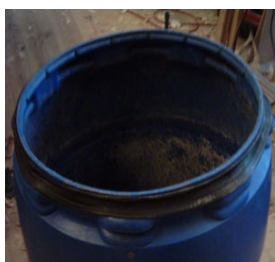
Després de realitzar el quart pas, podem fer una segona volta de precinte, començant de nou de les 12, les 6, les 3-9... però aquesta vegada posant el precinte a la meitat exterior del cercle per reforçar la membrana.

Després de realitzar el primer pas, podem fer quatre forats rodons d'un pam a les parets del bidó seguint els quatre punts cardinals, de manera que així el bidó respiri, i tant si el tenim recolzat a terra com penjat al coll soni igual.

Una vegada fet el *bidobom*, podem posar-hi una tela a sobre de tot el precinte per tal d'obtenir una sonoritat més curta i seca.

Primer pas

Tercer pas

Quart pas

Les 12

De les 12-6, 3-9, 1-7

4-10

2-8

5-11

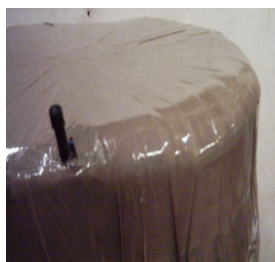
Seguim omplint els buits amb cinta

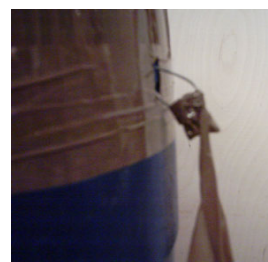
Cinquè pas

Retallem les puntes

Inflem la càmera d'aire

Passem la cinta pels
Anellatges

Baquetes

El Bidobom.

Zapatòfon (nivell de dificultat alta)

Descripció: El *Zapatòfon* és un instrument semblant al xilòfon, construït amb tubs de PVC que colpejarem amb dues xancletes reciclades per aconseguir el so de les diferents notes. El so que produeix l'instrument és sec i afinat. Us proposem construir-ne un de diatònic (7 notes) i un de cromàtic (12 notes)¹²⁷.

Zapatòfon diatònic:

Material necessari:

- Un cavallet de fusta.
- Tub de plàstic corrugat entre 40 i 60 mm de diàmetre. Necessitarem 6 metres per una escala d'una octava diatònica (do, re, mi, fa, sol, la, si, do). Necessitarem 10 metres per una escala cromàtica (do, do#, re, re#, mi, fa, fa#, sol, sol#, la, la#, si, do).
- Cúter.
- Una màquina de perforar.
- Dues xancletes de platja.
- Tisores.
- Brides de plàstic.
- Un llistonet (en el cas de que el vulguem fer cromàtic).
- Un cordill llarg.

Temps estimat: Dependrà del *zapatòfon* que vulguem fer (diatònic o cromàtic), però podem calcular un temps total de 2 hores aproximat.

Procés d'elaboració:

- **Primer pas:** Tallar 7 trossos del tub de plàstic (seguirem l'escala diatònica en aquest cas) procurant que el tall sigui net i recte seguint les mides següents:
 - o Tub núm. 1- 100 cm, que serà la nota més greu.
 - o Tub núm. 2- 89 cm.
 - o Tub núm. 3- 79 cm.
 - o Tub núm. 4- 75 cm.
 - o Tub núm. 5- 66 cm.
 - o Tub núm. 6- 59 cm.
 - o Tub núm. 7- 53 cm.
 - o Tub núm. 8- 50 cm, que serà l'octava de la nota més greu.
- **Segon pas:** Fem petits forats a la part superior del cavallet i a l'eix vertical considerant els espais que hi haurà entre els tubs, per tal de que les brides de plàstic quedin ben fixades i no es moguin.
- **Tercer pas:** Posem el primer tub, el més llarg, per la part de davant del cavallet començant per la banda esquerra. I tot seguit el fixarem utilitzant les brides de plàstic. Procurarem que la part superior del tub quedi el més vertical possible.
- **Quart pas:** Posarem el segon tub separant-lo del primer a una distància d'un o dos dits. El fixarem també amb les brides.
- **Cinquè pas:** Seguirem posant tots els tubs al cavallet de la mateixa manera.
- **Sisè pas:** Lligarem els tubs amb un cordill per tal de que no es moguin, i tallarem les puntes sobrants de les brides.
- **Tocar el Zapatòfon:** El farem sonar percutint la xancleta a la boca dels tubs, utilitzant-les de baquetes. En cas de que la sola de la xancleta sigui molt ampla, la podem retallar, per evitar que toqui dos tubs alhora. També podem utilitzar qualsevol altra material dur que sigui prou ample com la boca del tub.

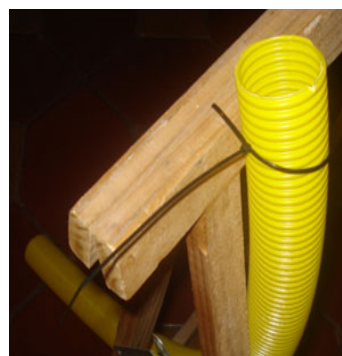
¹²⁷ Sempre podem prescindir de la dificultat de seguir les mides a les que hem de tallar els tubs formulades amb anterioritat i retallar simplement el tub a diferents mides. Com més curt retallem el tub, la nota resultant serà més aguda. Com més llarg, la nota serà més greu.

Primer pas

Segon pas

Tercer pas

Tercer pas

Quart pas

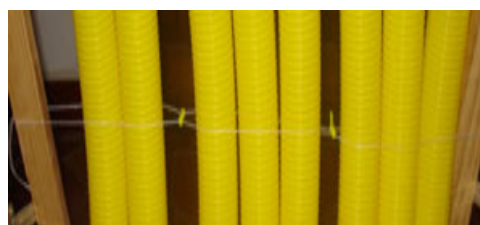
Cinquè pas

Cinquè pas

Cinquè pas

Sisè pas

El Zamatòfon diatònic

Zamatòfon cromàtic:

- El *Zamatòfon* cromàtic té dotze notes, per tal tindrà dotze tubs. Per construir-lo necessitarem el mateix material i eines que el diatònic, però hem de pensar que ens caldrà més tub, més brides i també un llistó de fusta.

- **Primer pas:** tallarem 13 tubs de les següents mides:
 - o Tub núm. 1- 100 cm, que serà la nota més greu.
 - Tub núm. 1.5- 94 cm.
 - o Tub núm. 2- 89 cm.
 - Tub núm. 2.5- 84 cm.
 - o Tub núm. 3- 79 cm.
 - o Tub núm. 4- 75 cm.
 - Tub núm. 4.5- 70 cm.
 - o Tub núm. 5- 66 cm.
 - Tub núm. 5.5- 63 cm.
 - o Tub núm. 6- 59 cm.
 - Tub núm. 6.5- 56 cm.
 - o Tub núm. 7- 53 cm.
 - o Tub núm. 8- 50 cm, que serà l'octava de la nota més greu.

Com podem observar els tubs dels números no fraccionaris són els tubs del zamatòfon diatònic. Si partim d'aquest, només ens caldrà tallar els cinc tubs dels números fraccionaris (que són els que es mostren a la fotografia).

- **Segon pas:** Enganxarem un llistó de l'amplada del cavallet a la part interior (que ens facilitarà separar els tubs de davant i darrera). El podem lligar amb dues brides de plàstic.
- **Tercer pas:**
- Si comencem a construir el *zamatòfon* per primera vegada, posem el primer tub, el més llarg, per la part de davant del cavallet començant per la banda esquerra. I tot seguit el fixarem utilitzant les brides de plàstic. Procurarem que la part superior del tub quedi el més vertical possible. Tot seguit, posarem el segon tub separant-lo del primer a una distància d'un o dos dits. El fixarem també amb les brides. I d'aquesta manera seguirem posant els altres cinc tubs a la part del davant.

- Si ja havíem construït el *zapatòfon* diatònic, posarem el tub número 1.5 a la part del darrera, i una mica més alçat que el primer tub. Aquest tub anirà col·locat entre el tub núm. 1 i el tub núm. 2, seguint el teclat del piano, les tecles blanques i les tecles negres. (És el procés que es mostra a les fotografies).
- **Quart pas:** Seguirem posant els altres tubs, 2.5, 4.5, 5.5 i 6.5, a la part del darrere, i els altres a la part del davant. A mesura que els anirem posant, lligarem els tubs amb brides de plàstic al llistó de fusta.
- **Tocar el Zapatòfon:** El farem sonar percutint la xancleta a la boca dels tubs, utilitzant-les de baquetes. En cas de que la sola de la xancleta sigui molt ampla, la podem retallar, per evitar que toqui dos tubs alhora. També podem utilitzar qualsevol altra material dur que sigui prou ample com la boca del tub.

Primer pas

Segon pas

Tercer pas

Quart pas

Quart pas

El Zapatòfon cromàtic

Instruments de corda:

Com en els instruments de percussió, podem també crear diferents instruments de corda amb materials que tenim al nostre abast diàriament. Tot el què sigui cordills, cordes, fils, gomes, cintes, filferros, subjectats en diferents suports, ens poden permetre crear diferents instruments de corda. Tot seguit es fa la proposta de construir una *Kalimba de corda*, un *Contracubell* o *Cubell-baix*, a càrrec de Manolo Germán i una *Arpa Tubular*, una proposta d'Àngel Laguna.

Kalimba de corda (nivell de dificultat baixa)

Descripció: Una *Kalimba* és un instrument musical d'origen Africà que disposa de làmines metàl·liques que es polsen amb els dits per tal d'obtenir-ne diferents notes. En aquest cas, la *Kalimba* que construïrem serà de corda, i polsant-ne les diferents cordes, n'obtidrem notes diferents, depenent de com les tensem.

Material necessari:

- Una capsa de cartró o de fusta.
- 2 llistons.
- 4 bastonets xinesos.
- Cola blanca.
- 1 compàs.
- Gomes de pollastre de diferents mides.
- Pintures, colors, esprais... per decorar l'instrument.

Temps estimat: El temps calculat per fer aquesta *Kalimba* és de mitja hora.

Procés d'elaboració:

- **Primer pas:** Farem un forat a la tapa superior de la capsa per crear la caixa de ressonància, utilitzant un compàs o alguna peça rodona de la mida que considerem adient.
- **Segon pas:** Enganxarem dos llistons amb cola blanca a cada extrem de la capsa i la decorarem.
- **Tercer pas:** Una vegada els dos llistons estiguin ben enganxats, n'encaixarem dos més a la seva vertical per tal d'evitar que la capsa es doblegui al posar-hi les gomes. En aquest cas hem utilitzat dos bastonets xinesos.
- **Quart pas:** Una vegada estigui tot ben enganxat anirem posant les gomes de pollastre al llarg de la caixa. Dependrà de la tensió o distensió de la goma que n'obtidrem diferents notes. Com més tensa estigui, les notes seran més agudes. Com més fluïxes, les notes seran més greus. Procurarem que les cordes no es cargolin.
- **Tocar la Kalimba:** Podem tocar-la o bé pensant les cordes amb els dits, fregant les cordes breument amb els dits, utilitzant dos bastonets xinesos com a pues, podem també picar als costats de la capsa per fer-ne percussió...

Primer pas

Segon pas

Tercer pas

Quart pas, posem les gomes

Quart pas, les gomes per darrera

La Kalimba de corda.

Contracubell o Cubell-baix (nivell de dificultat mitja)

Proposta de Manolo Germán.

Descripció: El *Contracubell* o *Cubell-baix* és un instrument musical de la família dels cordòfons. Generalment té quatre cordes, però aquest contrabaix reciclat només en té una.

Material necessari:

- Un bidó d'obra o un gibrell gran (Com més gran sigui, més sonarà. En aquest cas utilitzarem un gibrell gran).
- Un pal de fusta rodó de la mida d'un pal d'escombra o més gruixut, o un llistó d'1.5m (per fer aquest *contracubell*, utilitzarem el llistó).
- 1 llistó de 50 cm (dependrà de la mida del gibrell i segons el bidó utilitzat, no caldrà).
- 2 metres de cordill fort (Les mides variaran segons el bidó, i el pal de fusta o llistó).
- Una màquina de foradar o una barrina.
- Fil ferro, uns 30 cm.
- Un tornavís.
- 3 visos.
- 1 serra.

Temps estimat: Per fer el *Contracubell* hem de calcular una hora i mitja.

Procés d'elaboració:

- **Primer pas:** Agafem el bidó d'obra o el gibrell gran i el posem del revés. Fem un forat uns 10 centímetres del bidó, i dos més als laterals.
- **Segon pas:** Agafarem el llistó per una punta i a 2-3cm farem una regata (un solc estret a la superfície del pal) a ambdós costats a la part estreta.
- **Tercer pas:** Tallarem l'altra extrem del llistó adaptant-lo a la forma del gibrell.
- **Quart pas:** Clavarem el llistó dels 50cm a uns 26 cm de l'extrem del llistó llarg que hem retallat, subjectant-lo amb un vis lleugerament. (Les mesures variaran depenent de la mida del bidó o gibrell)
- **Cinquè pas:** Col·loquem el llistó de fusta a la part exterior del gibrell, fixant la punta a l'interior de la vora del gibrell.
- **Sisè pas:** Cargolem els dos visos als forats que hem fet als laterals del gibrell encaixant-los al llistó de fusta.
- **Setè pas:** Col·loquem el llistó de 50 cm a la base del gibrell de manera que quedi enganxat (per evitar que el llistó d'1.5m es mogui).
- **Vuitè pas:** Passem el cordill per la part inferior del gibrell i el nuarem a un filferro.
- **Novè pas:** Lligarem el cordill a l'altra extrem del llistó fent-lo passar per la regata per tal de que quedi ben subjectat i penjat alhora.
- **Desè pas:** Agafarem el cordill que ens ha quedat a sota del bidó o gibrell i hi cargolarem un filferro, que anirem cargolant per tal de cargolar i tensar el cordills i així aconseguir l'afinació que estem buscant. A més a més aquest filferro farà la funció de topall de manera que el cordill no s'escapi pel forat
- **Tocar el contracubell:** Podem polsar la corda amb els dits intentant descobrir diferents notes. També podem tocar-lo amb una pua forta i gruixuda per tal d'explorar altres sonoritats, així com alçar lleugerament el gibrell del terra per obtenir més ressonància de les notes i volum.

Suggeriments:

Podem prescindir de col·locar el llistó de 50 cm a la base del gibrell (setè pas) fent alguns forats a ambdues bandes del gibrell (quedant el pal entremig), i després fent-hi passar un filferro o corda de manera que el pal quedi ben lligat. D'aquesta manera evitarem que no hi hagi res que pugui distorsionar el so a la base del gibrell.

1r pas

2n pas

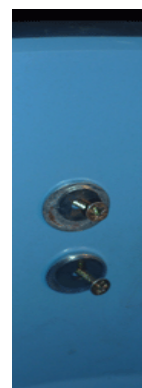
3r pas

4rt pas

5è pas

6è pas

Setè pas

Vuitè i desè pas

Onzè pas

El contracubell o cubell baix

Arpa Tubular (nivell de dificultat alta)

Proposta d'Àngel Laguna.

Descripció: L'arpa tubular és un instrument de corda similar a l'arpa i també a la Kora africana però construïda utilitzant la base d'un tub de cartró llarg i ample.

Material necessari:

- Un tub de cartró llarg i ample d'uns 60 cm.
- 11 bastonets (*palillos*) xinesos.
- Fil de pescar gruixut.
- Cartó gruixut.
- Tisores.
- Punxó/ barrina/ o petita màquina de perforar.
- Un llapis.
- Un regle llarg.
- Cel·lo.
- 1 brida de plàstic.
- 1 diapasó.
- Col·la blanca.

Temps estimat: 2 hores.

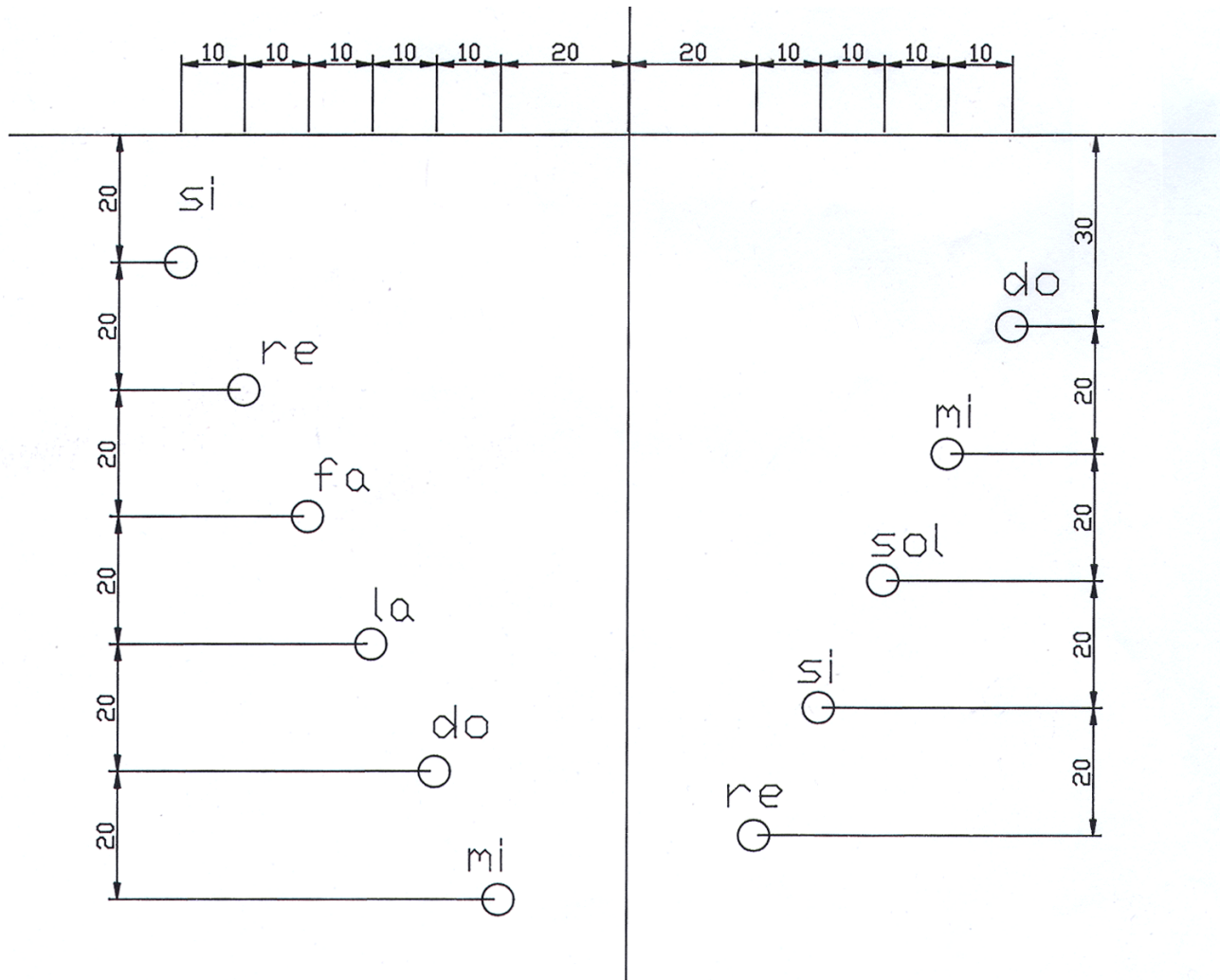
Procés d'elaboració:

- **Primer pas:** Retallem dues rodones de cartró gruixut, una del diàmetre exterior del tub i l'altre del diàmetre interior.
- **Segon pas:** Col·locarem un bastonet xinès a l'extrem superior del tub fent que surti 1cm de la punta i a l'altra extrem farem una senyal amb un llapis al pal a un centímetre. Foradarem el bastonet xinès amb una barrina ja que aquest forat ens servirà per passar el fil de pescar posteriorment. Farem el mateix procés amb els altres 10 bastonets.
- **Tercer pas:** Fem una línia de dalt a baix del tub vertical, si volem podem enganxar un tros de fil de pescar que enganxarem amb cel·lo. Retallem la plantilla dels forats del claviller que s'adjunta a continuació (plantilla 1). L'enganxem amb cel·lo de forma que quedi ben ajustada a la part superior. A la part inferior retallem la segona plantilla de les cordes (plantilla 2), en els que posteriorment hi posarem les cordes de l'arpa, -fils de pescar-.
- **Quart pas:** Fem els forats amb el punxó, la barrina o la màquina de perforar guiant-nos amb la plantilla, per on passarem posteriorment els bastonets xinesos. Fem passar el primer bastonet, mirant per l'interior de manera que el pal quedi recte. Farem el forat al tub en aquest extrem també. Hem de pensar que al posar-los en línia recte, ja que els bastonets són una mica cònics, el forat de darrera, serà més petit. La plantilla que ens ha servit per fer els forats, la podem treure una vegada fets aquests.
- **Cinquè pas:** Lligarem una brida de plàstic a un centímetre de la part interior del tub, que ens servirà de pont per a les cordes.
- **Sisè pas:** Encolarem la rodona del diàmetre exterior que hem retallat al primer pas i l'encolarem a la part superior. Encolarem l'altra rodona a l'interior de la part inferior del tub a uns dos centímetres (que no molestin als forats que hem fet per a posar-hi les cordes).
- **Setè pas:** Lliguem els fils al forat que toca de la part inferior del tub (com les cordes de la guitarra), i després lligarem el fil a l'altra extrem del bastonet, introduint-lo al forat. Tensarem el fil donant voltes al bastonet fins que trobem la nota que estem buscant guiant-nos amb les notes que es proposen a la plantilla. Ens podem guiar d'un diapasó.
- **Tocar l'arpa tubular:** Ens la col·locarem davant nostre recolzant-la a les nostres cames i aguantant-la amb les dues mans. A la mà de l'esquerra hi tenim les notes 'Si/re/fa/la/do/mi' i a la mà dreta 'Re/si/sol/mi/do'. Ara només ens caldrà interioritzar a on és cada corda perquè al moment de tocar-la puguem anar creant diferents melodies. Si ens és complicat trobar l'afinació

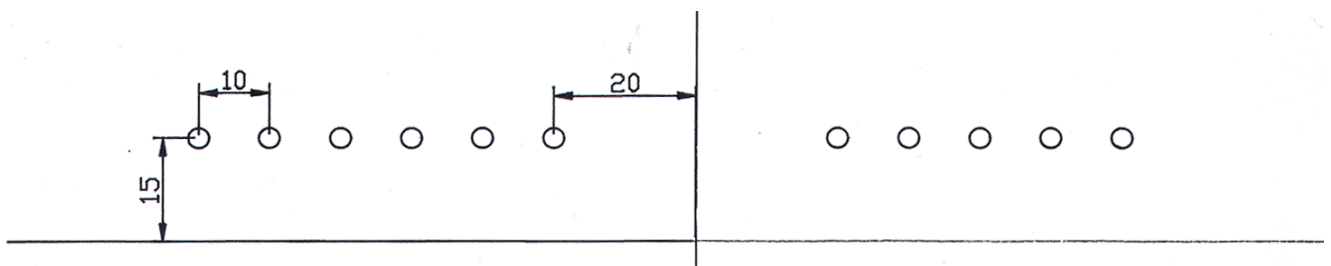

proposada, podem prescindir-ne i afinar-la com vulguem. Cal saber també que de tant en tant caldrà afinar-la.

PLANTILLA 1:

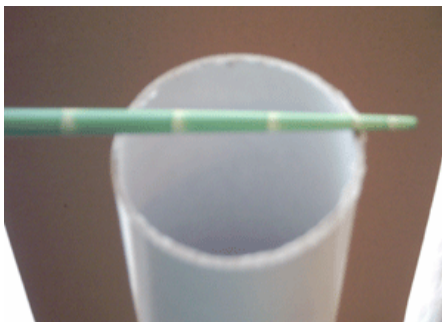

PLANTILLA 2:

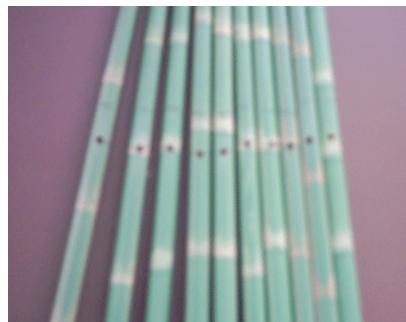

Primer pas

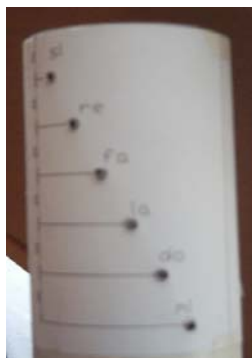
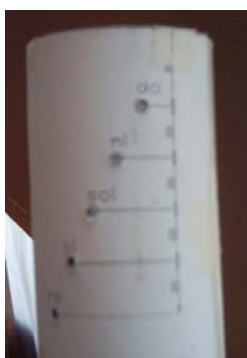
Segon pas

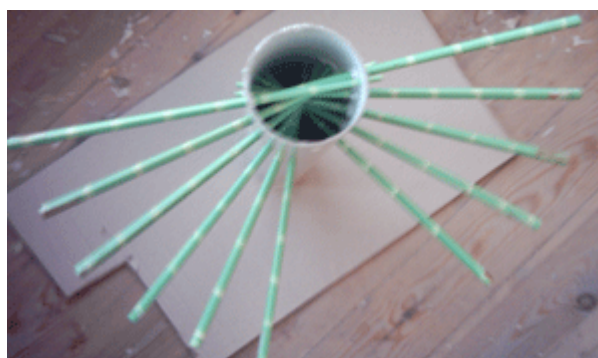
Segon pas

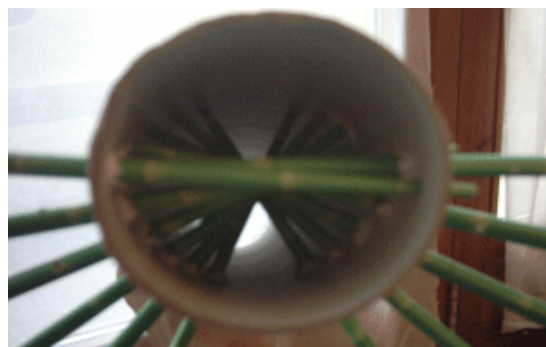
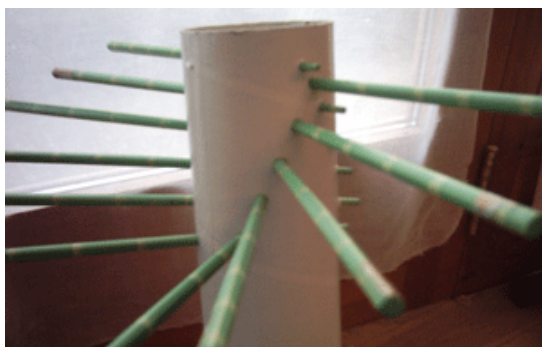
Tercer pas, enganxem les plantilles a la part inferior i superior del tub

Quart pas, fem els forats guiant-nos amb la plantilla

Comencem a col·locar els tubs

Quart pas

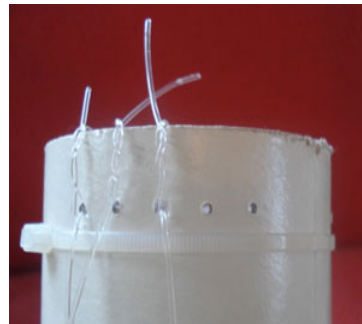
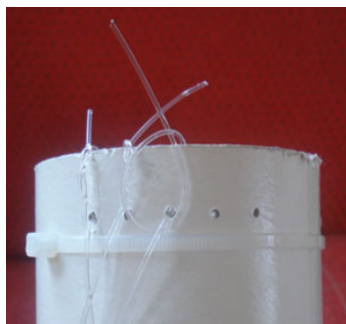
Cinquè pas

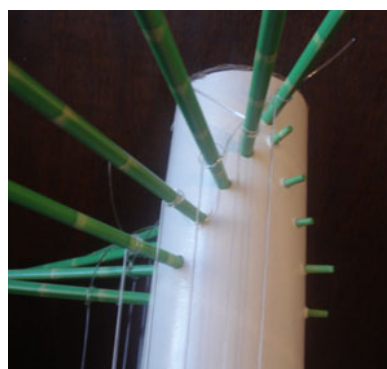
Sisè pas

Sisè pas

Setè pas

Setè pas

Arpa tubular

Instrumentes de vent:

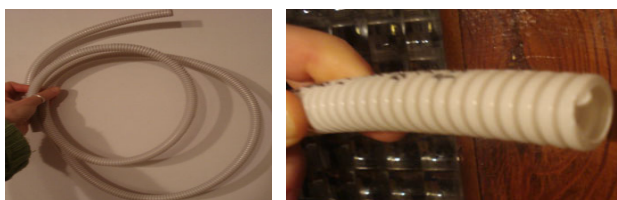
Molts materials que tenim al nostre abast ens permeten construir instruments reciclats de la família del vent. Per exemple, les ampolles de plàstic són un objecte que ens ofereixen moltes possibilitats aconseguint diferents sonoritats. Ja sigui bufant al seu interior, o colpejant-les, o omplint-les, ens poden oferir diferents sons i notes.

Per exemple, podem construir diferents tipus de **trompetes**. Si tallem una ampolla de plàstic per la base i fem un forat al tap introduint-hi una canyeta de plàstic d'uns 5 cm, prèviament llimada per la punta, rebaixant-ne el gruix de plàstic i tallant les puntes lleugerament pels costats, al bufar per la canya, obtindrem diferents sons, depenent de la longitud de l'ampolla. També podem fer alguns forats al cos de l'ampolla, per tal d'aconseguir diferents notes musicals.

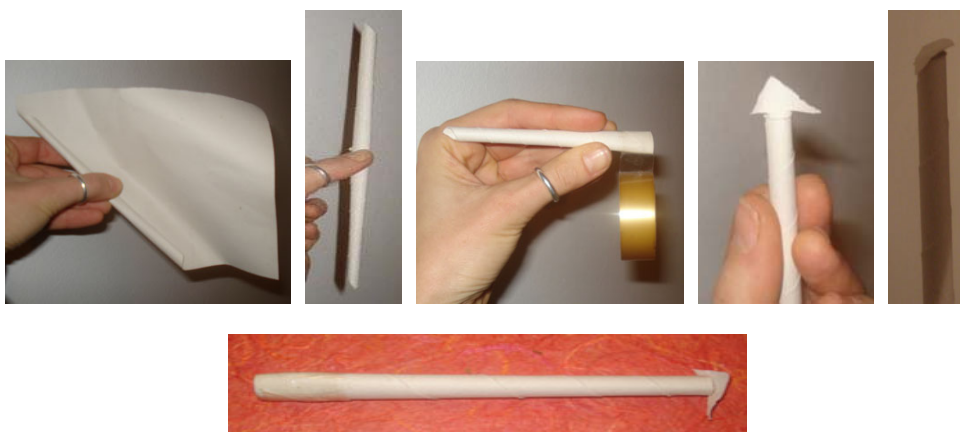

També podem utilitzar un **tub de plàstic corrugat** de diferents mides i diàmetres per fer diferents xiulets. Dependrà de com bufem, i també de com sigui el tub, que n'obtindrem diferents sonoritats, de les més greus a les més agudes.

Tub corrugat de 2m.

Podem fer també un instrument molt senzill similar al **Kazoo**. Retallarem un tros de full de paper i el començarem a enrotllar com si fos una paperina, però de manera que quedi enrotllat uniformement i a poder ser, ben apretat. Una vegada l'hauem cargolat, el retallarem per la meitat i posarem cel·lo a l'extrem retallat, per protegir el què serà l'embocadura. Tot seguit, retallarem el trosset de paper que queda a l'extrem fent-ne un triangle i procurant que quedi tan a prop del tub com sigui possible, com si el volgués tapar. Per tal de fer-lo sonar, inspirarem de manera que el trosset de paper produirà una vibració fent diferents sonoritats. Proposta de Biel Varet (Sa Pobla).

Altres instruments de vent que podem construir però que ja requereixen de més dedicació són els que ens proposa el músic i facilitador de tallers d'instruments reciclats **Àngel Laguna**, propostes que aniran de les més senzilles a les més complicades: la Flauta de bar, l'Ecogralla i el Guant de gemecs.

Flauta de bar

Descripció: Aquest instrument és semblant a una flauta però feta amb una canya de plàstic.

Material necessari:

- Una canya de plàstic.
- Unes tisorettes o bé un soldador o punxó calent, o bé un llumí o un escuradents i un encenedor.
- Una llima.
- Cel·lo.

Temps estimat: 10 minuts (fer-la sonar bé ja ens ocuparà més temps...).

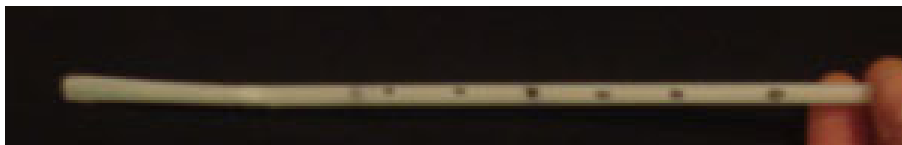
Procés d'elaboració:

- **Primer pas:** Agafem una canya de plàstic i xafem l'extrem superior entre els dos dits per tancar-la i després la llimarem lleugerament amb la llima. Intentarem fer-la sonar. Si ens fos difícil fer-la sonar, tallarem lleugerament les puntes pels costats.
- **Segon pas:** Agafem la canya i per la punta inferior, a dos centímetres i mig de l'extrem, farem el primer forat (podem fer-ho amb les tisorettes, o amb el soldador, o amb l'escuradents o llumí). El forat serà petit, d'uns 5mm. La farem sonar.
- **Tercer pas:** Farem el segon forat a una distància de 2cm i la farem sonar. Hem de pensar que entre el primer forat i el segon, hi ha un to de diferència.
- **Quart pas:** Farem el tercer forat (semitò) també a uns 2cm respecte al segon forat.
- **Cinquè pas:** seguirem fent els altres forats (un total de set, sis al davant i un a darrera). Entre aquests forats hi haurà una distància aproximada d'1'5cm. El forat de darrera el farem aproximadament entre el primer i segon dit del davant.
- **Sisè pas:** Podem lligar un palet de fusta prim al voltant de la canya amb cel·lo per tal de que la canya no es doblegui al tocar-la.
- **Tocar la flauta de bar:** Caldrà que preparem bé la canya abans de tocar i que tinguem en compte l'embocadura, que no apretem ni massa fort, evitant que entri l'aire o bé que ens puguem marejar de tant bufar, ni massa flux, que se'ns escapi per tot arreu i ens tremolin els llavis, per fer-la sonar.

Observacions: abans de fer cada forat, farem sonar la canya per tal de descobrir la nota que estem tocant i poder fer les següents. Un cop fem sonar la flauta, si notem que la nota resultant no és la quina buscàvem, sent més aguda de l'esperada, sempre hi podem posar una mica de cel·lo per baixar el to i no passar-nos de la tonalitat.

També cal saber que com més distància deixem entre els forats, més petit serà el forat.

Hem de pensar també que els forats de la mà esquerra (3 inferiors) queden una mica desplaçats a la part esquerra.

Ecogralla

Descripció: L'*ecogralla* és un instrument musical de vent similar a la gralla tradicional catalana però en aquest cas en lloc d'estar feta amb fusta, utilitzarem el plàstic. La seva sonoritat serà estrident.

Material necessari:

- Una fulla de plàstic transparent. (Les que s'utilitzen per enquadrar treballs escolars o universitaris, són les millors).
- Cel·lo, cinta adhesiva transparent.
- Tisorettes petites.
- Llima.
- Canya de plàstic (de bar).
- Encenedor.
- Afinador o diapasó.

Temps estimat: 2 hores.

Procés d'elaboració:

- **Primer pas:** Plegat del full. Pleguem el full com qui fa una paperina per posar-hi castanyes mirant de cargolar-la el més llarg possible i que una de les puntes ens quedi el més estreta possible (7mm aproximat)
- **Segon pas:** Fixació. Fixem el con creat amb dos trossos de celo a la part superior i inferior, i després resseguim el contorn del plàstic al llarg de l'espiral del plàstic per evitar que s'obri. A continuació tallem el sobrant de la part més ample del con per deixar-lo recte i tallem també una mica la punta superior del con.
- **Tercer pas:** Llengüeta. Tallem una canya de plàstic a uns 5 cm, i després d'aixafar-la, li tallarem els costats uns 2 cm. Després la llimarem per aquest extrem que hem tallat, un centímetre aproximat, per tal de rebaixar el gruix de plàstic, recolzant-la en una superfície plana. Si ens costa fer-la sonar, podem tallar les puntes de la canya pels costats lleugerament, tal i com es mostra a la fotografia. Tot seguit, introduïrem la canya al extrem estret de la gralla de plàstic. Per tal de que quedi ben fixada, posarem cel·lo a l'interior o a l'exterior de manera que quedi ben encaixada al cos cònic i que no es mogui.
- **Quart pas:** Forats. L'*ecogralla*, com la gralla tradicional, consta de set forats. El primer forat de set es fa a la part ample del cos, al final. El farem petit i l'anirem engrandint fins aconseguir la nota sol (per això utilitzarem l'afinador o el diapasó) o la nota que busquem. La distància entre els forats 2n i 3r serà una mica més gran que entre el 4rt forat, el 5è i el 6è, que seran forats més petits i propers. Farem també el 7è forat a la part de darrera de la gralla entre el 1r i 2n forat. Després, si els forats que hem fet no ens han quedat prou ben tallats, o bé podem llimar-ne la superfície, o bé podem cremar el relleu amb l'encenedor i així evitarem que punxi la tecla alhora de posar el dit.
- **Tocar l'ecogralla:** Abans de començar-la a tocar caldrà que preparem bé la canya i que tinguem en compte l'embocadura, que no apremem ni massa fort, evitant que entri l'aire, o bé que ens puguem marejar de tant bufar, ni massa flux, que se'ns escapi per tot arreu i ens tremolin els llavis, per fer-la sonar.

Primer pas

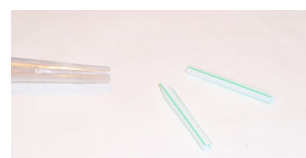
Segon pas

Segon pas

Segon pas

Tercer pas

Tercer pas

Quart pas

Ecogralla

Guant de gemecs

Descripció: El guant de gemecs és un instrument similar al sac de gemecs (o conegut també amb el nom de xeremia, coixinera, gaita...), però en aquest cas, reciclat. Aquest instrument consta d'un guant que s'infla amb el bufador (bolígraf de la marca Bic), i dos bordons (2 canyes de plàstic), i un grall (canya de plàstic amb els forats, com la flauta de bar).

Material necessari:

- Un guant de làtex, de cuina, per rentar plats de la mida més gran.
- Quatre o cinc canyes de plàstic i a poder ser de diferents gruixos i mides.
- Cinta aïllant.
- 1 tub llarg -20 cm- de PVC de 16 mm.
- Un bolígraf de la marca Bic (o de forma similar).
- Una ampolla de plàstic gruixuda (o un *tupperware* rodó gruixut).
- Tisores.
- Un cúter.
- Unes tisorettes o bé un soldador o punxó calent, o bé un llumí o un escuradents i un encenedor.
- Una llima.
- Un palet de fusta de la mida de la canya de plàstic (d'uns 15cm, dependrà de la canya).

Temps estimat: 1 hora.

Procés d'elaboració:

- **Primer pas:** Tallem el cul de l'ampolla de plàstic a uns 7 cm.
- **Segon pas:** Tallem els tres tubs de PVC. Dos els retallarem a 6 cm i l'altra a 4 cm.
- **Tercer pas:** Posem el guant de làtex per fora de l'ampolla de plàstic i cobrirem el guant amb força cinta aïllant de manera que quedi ben enganxat evitant qualsevol fuga d'aire.
- **Quart pas:** Retallem la punta dels tres dits del guant (dit petit, mig i polze). El forat no ha de ser massa gran.
- **Cinquè pas:** Encintem els tubs de PVC als forats que hem fet dels dits del guant, deixant que sobresurtin uns 2cm. Hem de vigilar que no ens quedin fuites d'aire. El de 4cm el posarem al dit gros.
- **Sisè pas:** Agafem el bolígraf Bic i n'hi traiem la mina. Encintarem començant per la punta, fins arribar al gruix que busquem de manera que encaixi a l'interior del tub de PVC.
- **Setè pas:** Farem el mateix amb les dues canyes, però encintant just al punt quan s'acaba l'arrugat de la canya. Amb el dit mig, començarem a encintar la canya retallant el corrugat.
- **Vuitè pas:** Xafem la punta de la canya amb el dit índex i polze i en tallem els dos costats amb el cúter o les tisores. Després la llimem lleugerament per la punta.
- **Novè pas:** Agafem una de les canyes que hem encintat i n'hi farem els forats. Bufarem per comprovar que sona. Si no ens sona, tancarem la punta amb els dits, escalfant-la també i tornarem a bufar. Comprovarem que sona la nota fonamental que estem buscant, i si no la trobem, tallarem la canya de plàstic fins a trobar-la per la punta. Caldrà que tinguem en compte que la canya fa uns 20 cm de llargada, i que cada nota ocupa uns 2.5cm (no ens passem al retallar!).
- **Desè pas:** Començarem a fer els forats de la canya de baix a dalt. Per això caldrà seguir les pautes d'elaboració de la **Flauta de Bar**. Començarem fent un forat petit, i comprovarem l'afinació amb l'ajut d'un diapasó o afinador, i l'anirem obrint per tal de trobar la nota desitjada.
- **Onzè pas:** A l'extrem de la canya del dit mig, n'hi afegirem d'altres ajustant-les entre elles (posar-ne una dins de l'altra). Bufant per l'extrem, en comprovarem l'afinació. Com més llarg sigui, més greu sonarà. Com més curta, més aguda.
- **Dotzè pas:** Reforçarem la canya que fa de flauta posant un palet de fusta al costat, enganxant-la amb cel·lo.
- **Tocar el Guant de Gemecs:** Caldrà saber que abans de començar-lo a tocar, cal pressionar les puntes de totes les canyes per tancar-les. Ens col·loquem el guant a sota del braç esquerra, ens col·loquem el bolígraf Bic a la boca i comencem a bufar de manera que el guant s'ompli d'aire.

El guant, ha de quedar ben subjectat a sota el braç, per tal de que puguem fer pressió i regular l'aire.

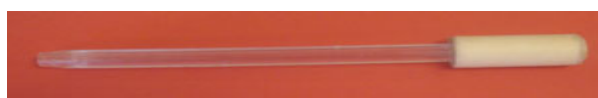
Primer i segon pas

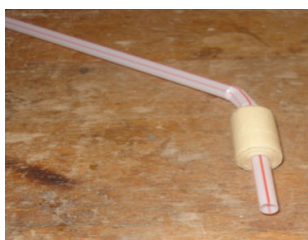
Tercer pas

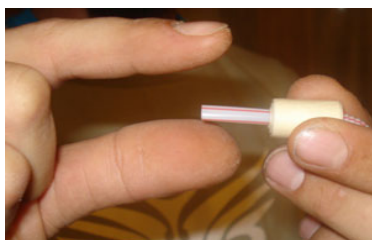
Cinquè pas

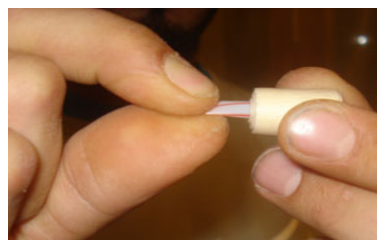
Sisè pas

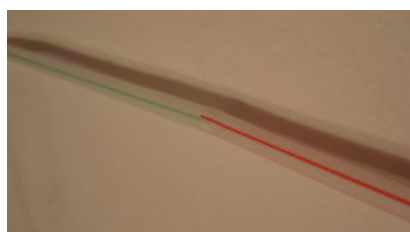
Setè pas

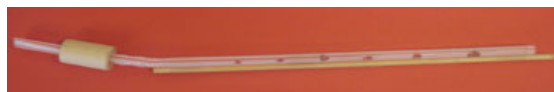
Vuitè pas

Novè i desè pas

Onzè pas

Dotzè pas

Tretzè pas, fem-lo sonar!

El guant de Gemecs

annex 1: llistat de cançons sobre el medi ambient

cançons en català

Bona Queena- Ai, Sallent! (música i protesta pel delictes ecològic dels runams salins de les mines de potassa de Sallent, Bages).
Feliu Ventura- El què diuen els arbres
Gossos- L'ocell
Joan Manuel Serrat- Pare. Plany al mar
Josep Tero- Tornarem a tenir barques
La gossa sorda - Quina calitja
Pau Alabajos & Fralokus- Contra el ciment.
Quico el Cèlio, el Noi i el Mut de Ferreries- La revolta de la ribera¹²⁸
Sangtraït- El bosc de formigó
Sau - Això es pot salvar
Verdcel- Monocrom. El grup contribueix amb aquesta cançó al tema de *La Setmana de TV3*: el canvi climàtic.

¹²⁸ Tal i com comenta Artur Gaya a la revista *Sons de la Mediterrània*, n°6, pàg 20, "És una jota que hem elegit per il·lustrar el tema del canvi climàtic a lo Delta. Està inspirat en el llibre *La revolta dels animals*, de George Orwell, i és un tema on s'explica que els animals inicien una revolució perquè ningú està fent res per arreglar les coses". La cançó forma part del disc *Oco!* (discomedi 2004).

cançons en castella

Alberto Cortez- Mi árbol y yo
Alejandra Rabinovich- María planeta (un candombé en defensa de l'ecologia)
Alex Ubago- Aviones de cristal
Amaral - Rosa de la paz
Ángel Petisme- Si los delfines mueren de amor
Banda Jachís - No no toques los atolones. Sin poder hacer nada. Desde el foso. No hace falta madurez. Vamos p'allá
Bebe- Ska de la tierra
Bersuit Vergarabat- Madre hay una sola
Café Tacuba- Trópico de cáncer
Calima- Tierra (àlbum)
Celtas Cortos- Trágame tierra
Discípulos de Otilia - I wish you were here
Gondwana – Polución. Verde, amarillo y rojo
Guardabarranco- Araré el aire
Inti Illimani- El hacha. Álbum Arriesgaré la piel
Jah'sta - Siniestro
Joan Manuel Serrat- El hombre y el agua
Juan Díaz Salazar- Canto a la Amazonía
Ktulu- Biocontaminación
Kudai (Xile)- Lejos de aquí (album Nadha)
La excepción - No a la tala
Las niñas- Savia negra
Les luthiers - Ecologia
Los Cafres – Oxígeno
Los piojos- Civilización
Los Piratas- La canción de la Tierra
Luis Alberto Spinetta- Yo quiero ver un tren
Macaco - Mama Tierra
Mago de Oz- La costa del silencio. La venganza de Gaia
Maná - ¿Dónde jugarán los niños? Selva Negra. Cuando los ángeles lloran
Manuel Benítez (ex, Los Enemigos)- Es muy bonito vivir esta vida
Mártires del compás- La lava tóxica
Melón Diesel - Planeta Verde
Molotov – El mundo se va a acabar
N-ko - El festín
Nach - 2055
Operación Triunfo- Agua, (Expo Zaragoza)
Pedro Suarez Vertiz - Amazonas
Pipo Pescador - Ay, ay, ay...! no me ensucien el Río Uruguay

Plácido Domingo- Verde será
Planeta verde- Tu eres parte
Punkmuki – Skandalo
Rata blanca - Guerrero del arco iris
Roberto Carlos- El progreso
Sandra López - Como Gaviota (Col·lecció "Juguemos a Cantar").
Suzana Sabaleta- Colores en el viento
Tarragó Ros - Enlutan las papeleras
Terra África - Small Drum
ZPU - Madre Tierra con Maikro

cançons en anglès i altres llengües

10.000 Maniacs- Poison in the well
Alan- Natsukashii Mirai ~longing future~
Ali Farka Touré, Àlbum Savane (1)
Andy Barnes- The last leviathan
Angelique Kidjo- Goddess of the sea (una cançó sobre l'aigua, bé escàs en molts llocs, que apareix a la pel·lícula *Critical Assignment*)
Ani DiFranco- Animal
Annihilator - Stonewall
Armed metropolis- Plant a seed for grandma's
Bad Religion- Kyoto Now! (2)
Bill Steale & Pete Seeger- Garbage.
Billy Bragg (Leon Rosselson)- The world turned upside down
Blue Öyster Cult- Godzilla
Bo Diddley – Pollution
Boney M- We kill the world
Carlinhos Brown- Earth Mother Water
Cat Stevens- Where do the children play?
Cerrone- Supernatures
Chava Alberstein- Dying creek
Creedence Clearwater Revival - Bad Moon Rising
Dar Williams- What do you love more than love?
Deep Forest & Peter Gabriel- While the Earth sleeps
Dramarama - What Are We Gonna Do
Gordon Lightfoot- Ode to big blue
Handsome Family - Peace in the Valley Once Again
Henry Russell (lyrics George Pope Morris)- Woodman spare that tree!
Hudson Ford - Burn Baby Burn
Jack Johnson - The Horizon Has Been Defeated
Jackson Browne- It is one. Before the deluge (himne verd de tota una generació)
James- What For. Greenpeace
Jamiroquay- When You Gonna Learn? (3)
Jeff Lynne- Save me now
Jim Morrison- Women in the Window (4)
Joe Raposo- Bein' Green (5)
John Denver- Amazon/No regrets. Calypso
John McCutcheon- Ask any farmer.
Joni Mitchell- No apologizes. The big yellow (canvis de païssatge provocats per l'ésser humà en el medi ambient)
Josh Rouse- Winter in the Hamptons
Julian Cope- Autogeddon Blues.
Julian Lennon- Saltwater (help yourself, 1991)
Kansas- Death of mother nature suite
Kenny Loggins- Conviction of the Heart. This Island Earth

KRS-ONE i Michael Stipe (Rem)- The Green House Effect
Linking park- 5 minutes til midnight (àlbum sobre l'escalfament global, contaminació...)
Los Lobos- Will the wolf survive?
Louis Armstrong- What a wonderful world
Madonna- Hey you
Marvin Gaye- Mercy, mercy me (the ecology) (demana a Déu que posi remei als desastres de l'ésser humà a la terra).
Melissa Etheridge - I Need to Wake Up (inclosa al documental d'Al Gore, An inconvenient thruth)
Metallica- Blackened
Michael Jackson - Earth Song. Heal The World (que va crear una fundació amb el mateix nom per aconseguir el què deia a la cançó). Cry. Man in the Mirror
Mickey - 3D Respire
Midnight Oil - King of the mountain
Mike Olfield- Earth Moving (El videoclip mostra la sobreexplotació dels recursos de la terra i la degradació del nostre planeta).
Miley Cyrus i Mandy Jiroux- Wake up America (Una cançó sobre la importància de l'ecologia i la cura del planeta, del reciclatge...)
My morning jacket- I'm amazing
Neil Young - After the Gold Rush (Cançó de clara oposició a Bush sobre les decisions preses en relació a l'escalfament global). Mother Earth. Hymn to mother nature
New Riders of the Purple Sage - Garden of Eden
Noir Désir - Le Grand Incendie
Les cowboys fringants - Plus rien
Orbital- Impact, the earth is burning
Perry Farrell- Woman in the window (cançó utilitzada com a tema per la campanya de l'escalfament global Global cool)
Pete Seeger- Garbage!
Pit- Don't ask me
R.E.M. - Fall on Me. I remember California. Fretless. També van editar l'àlbum Green, d'impremta ecologista
Randy Newman- Louisiana 1927
Red hot Chili Peppers - The righteous and the wicked
Roger McGuinn - The Trees Are All Gone
Smashing Pumpkins- Zeitgeist
Sonata Arctica- Wrecking the sphere
Soundgarden- Hands all over
Spirit - Nature's Way
Stephen Stills- For what it's worth
Sting- Message in a bottle
Stratovarius - Paradise
Talking heads- (Nothing but) flowers
Testament – Greenhouse effect
The Beach Boys - Don't Go Near the Water

The Byrds - Hungry Planet
The Osmonds - Crazy Horses
The pixies- Monkey gone to heaven
The pretenders- My city was gone
The Smiths- Meat is murder
The Standells - Dirty water
Three dog night- Out in the country
Tish Hinojosa- Something in the rain
Tom Lehrer - Pollution
Tom Paxton - Whose Garden Was This
Tower of Power - There Is Only So Much Oil in the Ground
Tracy Chapman- Short suply / the rape of the World
Tryo - L'hymne de nos campagnes
Udo Lindenberg- Odyssey.
Wilco- Either way
Woody Guthrie- Roll on, Columbia!
Xavier Rudd - The Mother
X-Ray Spex - The Day the World Turned Day-Glo
Yannick Noa - Aux arbres citoyens
Ziggy Marley – Dragonfly

Notes:

(1) «En lloc de donar-nos armes, doneu-nos bombes d'aigua perquè com a mínim puguem tenir allò necessari per viure i per tenir una vida millor, i coneixements i saviesa».

(2) *Kyoto Now!* És un moviment liderat per estudiants a instituts i universitats d'EUA, pel qual els estudiants esperen que les universitats americanes es comprometin a reduir les emissions de diòxid de carboni. El nom del moviment reflecteix el protocol de Kyoto, el qual EUA actualment no considera ratificar. La cançó escrita per *Bad Religion* forma part de l'àlbum del 2002 *The process of belief*, que parla sobre el protocol de Kyoto i de les seves opinions. Es pot considerar un himne pel moviment *Kyoto Now!*

(3) El primer àlbum de Jamiroquai es va anomenar "Emergency On Planet Earth"

(4) La lletra narra l'arribada d'un àngel per advertir als éssers humans sobre els perills que els afecten. Avui, els hereus de Morrison han cedit els drets d'aquesta cançó a un grup de celebritats que busquen crear consciència sobre l'amenaça del canvi climàtic.

(5) Aquesta cançó va ser interpretada el 1970 per l'espectacle infantil 'Barrio Sésamo' en veu de la granota Gustavo.

annex 2: anàlisi de cançons:

A continuació es descriuen dues cançons més que parlen de temàtiques relacionades amb el medi ambient i que han estat analitzades pels propis autors d'aquestes. Una de les cançons és **Si los delfines mueren de amor**, del músic i escriptor saragossà, **Angel Petisme**, sobre la contaminació de l'aigua i la mort dels animals, a més de tractar temes com la contaminació de l'aire.

La segona cançó és comentada per **Jesús Cifuentes**, el cantant del grup de Valladolid **Celtas Cortos**: **Trágame tierra**, en la que ens descriu la situació de destrucció del medi ambient, de l'aigua, de l'aire i del bosc.

Si los delfines mueren de amor

Tal i com comenta l'autor (correu electrònic intercanviat el 17/02/09):

"La compuse allá por el 91. Por esa época o quizás antes me hice socio y colaborador de Greenpeace y Survival International. Imagino que algo de conciencia ecologista y medioambiental se me pegó a las cuerdas de la guitarra y fueron saliendo algunas canciones a lo largo de estos años. Con respecto a "Si los delfines..." me debió llamar la atención el encontrarme en el romancero tradicional castellano con un verso anónimo que decía "Si los delfines mueren de amores, / triste de mí qué harán los hombres/ que tienen tiernos los corazones". Luego encontré estas endechas de Canarias medievales":

*¿Para qué es, dama, tanto quereros?
para perderme y a vos perderos:
más valiera nunca veros.*

*Si los delfines mueren de amores,
triste de mí qué harán los hombres
que tienen tiernos los corazones.*

*Aunque me veis en tierra ajena,
allá en Canarias tengo una prenda;
no la olvidéis hasta que muera.*

Las imágenes de los delfines muriendo atrapados en las redes ilegales de deriva debieron aparecer en ese momento en mi cabeza y surgió la metáfora. En realidad yo creo que todo está dicho en la letra. Hay algunas imágenes poéticas pero es un alegato rotundo contra los vertidos ilegales, la emisión de gases CFC, la destrucción de la capa de ozono, los animales y seres humanos cegados por los rayos ultravioletas.... En el 91 cuando la escribí debía tener un cierto tono visionario y apocalíptico, entonces sólo oíamos a los científicos que nos avisaban del cambio climático, ahora todo eso ya está aquí. Ahora sería ingenuo y reiterativo escribir algo así.

Si los delfines mueren de amor:

Debajo de las almohadas y por las calles desiertas
Yo voy soñando con agua y el agua no me despierta
Nuestras vidas son los ríos
Desechos química esencia
Que van a dar a la mar, es el morir de los peces

Si los delfines mueren de amor
Triste de mí que no haré yo
Triste de mí...
Si los delfines mueren de amor
Triste de mí...

Que tengo tierra en mi corazón

Para ocultar los vertidos y acabar con el ozono
Más nos hubiese valido quedarnos en lo del mono
Y un día cuando tu nazcas
Ciego por ultravioletas
Te contaré hijo mío como era este planeta

Si los delfines mueren de amor
Triste de mí, que no haré yo,
Tengo

Si los delfines mueren de amor
Triste de mí que no haré yo
Triste de mí que no haré yo
Si los delfines...

Trágame tierra

Tal i com comenta Jesús Cifuentes, cantant i guitarrista del grup (correu electrònic intercanviat el 27/04/09):

"Esta canción, publicada en el 91, no deja de ser reflejo de la inquietud que el problema del conservacionismo y la ecología nos trasladan, en un momento aún en el que el concepto de "cambio climático" no había sacado sus dientes, y la conciencia del consumo ilimitado campaba por sus fueros. Da un poco la visión de que los humanos actuando sin el respeto que merece el planeta, nos convertimos en rémora que a la larga puede ser sacudida de en medio cuando la tierra se enfade, cosa que creo que ya está sucediendo....."

Trágame Tierra:

Esta mañana aún no me he levantado y quizás el viento y el mar
tampoco quieran salir del sueño chungo en que están que es la realidad.

El mar esta ahogado de tanto tragar
El viento no corre no tiene alas ya
Porque el hombre de hoy crece a lo tonto el chaval,
no necesita el aire no necesita el mar,
no necesita el bosque, con ellos quiere acabar.

Y esta mañana por fin me he levantado, y quizá el viento y el mar
se han despertado y han matado a quien les quiere matar y han vuelto a brillar.
Y el hombre esta ahogado por querer matar
a su propio hermano el viento y el mar.

Y es que el hombre de hoy crece a lo tonto chaval
necesitaba el aire, necesitaba el mar, necesitaba el bosque
y ahora todo ya da igual.

¡¡ YA ESTA BIEN !!

Bueno, ya esta bien parad de una vez
¿nos tomáis el pelo? ¡Pero que os creéis!
Bueno ya esta bien parad de una vez
esta vez sabemos que hacer.

Como decía una amiga el futuro es incierto
por mucho que no queramos esto se ve a diario

así hay veces, así hay días que hasta con un paraguas
te mojan "to" los marrones chaparrones y demás.

Y si el mundo que vivimos es una contradicción
tan gorda que no la cree ni Mortadelo y Filemón
y es muy chungo que lo pienses y no sepas ni que hacer
no sabes si vas o vienes y te ríes otra vez

Si te comes mucho el coco no encontraras conclusión
así mejor, sin pensarlo hallaras tu perdición
hacia ella caminamos sin encontrar otra opción
hacia ella caminamos de cabeza y sin perdón.

bibliografia:

Llibres, quaderns i dossiers:

Arenal, Celestino (1990) "Ecología y pacifismo", *Ecología y ecologismo, Cuadernos de Extensión Universitaria*, Bilbao, Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco, pp. 39-47.

Barbeito, Cécile i Caireta, Marina (2008) *Jocs de pau, Caixa d'eines per educar per una cultura de pau*. Edupaz, Los libros de la Catarata.

Calvo Roy, Susana (2003) *La educación ambiental y la gestión del medio*.

Diccionario de arte I y II (2003). RBA Biblioteca de consulta Larousse. Spes Editorial, Espanya.

Educació per la pau en el lleure. *Recull de bones pràctiques a tres països* (2001). Iniciativa Connect. Fundació Catalana de l'Esplai. Pau amb la natura.

Enciclopedia de Paz y Conflictos (2004). Granada: Universidad de Granada, Instituto de la paz y los conflictos. Colección Eirene.

ECP, (Escola de Cultura de Pau). *Alerta 2008! Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz* (2008). Icaria editorial. Barcelona.

Espinosa, Susana. *Ecología acústica y educación. Bases para el diseño de un nuevo paisaje sonoro*. Premio Embat de Educación Ambiental 2005 (2006). Editorial Graó, Societat Balear d'Educació Ambiental (SBEA) i Societat Catalana d'Educació Ambiental (SCEA). Barcelona.

Giono, Jean, (2007) *El hombre que plantaba árboles*. Trad. José J. De Olañeta, Colección El Barquero, Palma de Mallorca.

Guillén, Aida; Juanatey, Ana G., *Els vincles entre el canvi climàtic i els drets humans* (2008) Article publicat a la revista de la Federació Catalana d'ONG pels drets humans. Número 32.

Laguna, Àngel, "Ecogralla i Bidobom" taller de construcció d'instruments amb material reciclat.

Las canciones en los programas de educación ambiental (2005). Revista Eufonia. Didáctica de la música. Nº 34. pp. 81-90.

Libro blanco de la educación ambiental en España (1999). En pocas palabras.

Libro blanco de la educación ambiental en España (1999).

Metropolis. Revista d'informació i pensament urbans. Quadern central, *Ciutats, energia i canvi climàtic* (2009). Número 75.

Música del agua: una propuesta creativa e interactiva para la ESO (2008). Revista Eufonia. Didáctica de la música. Nº 42. pp. 121-126.

Riera, Ferran. *Quico el Célio, La Jota protesta* (2008). Revista Sons de la Mediterrània, nº6. Novembre-Desembre.

Siankope, Joseph; Villa, Olga, *Música e interculturalidad* (2004). Los libros de la catarata.

VVAA, *Pasión por crear, placer de admirar, necesidad de transformar. Iniciación al arte como herramienta de juego, conocimiento y transformación* (2009). MACUF, Museo de Arte Contemporáneo Unión Fenosa.

Correus electrònics intercanviats amb els músics i organitzadors d'iniciatives de música i mediambient que han estat:

Albert Guinovart, ZPU, La Gossa Sorda, Mordigans, Celtas Cortos, Ángel Petisme, Pracatum, Mitote, Ladyguana.

Articles i notícies:

¡Trash!. Peter Weibel. Dossier de premsa de l'exposició de Barcelona. Plaça Reial. 4-9 de juny 2007.
Aterciopelados apela a la ecología en su último álbum. 04/07/08
Aterciopelados: "Queremos resintonizar con la naturaleza". El periódico de Catalunya, 15/05/09
Björk save Iceland –an the planet. Radio Netherland Wereldomroep, 14/02/09.
Cuidado con la tierra, se tambalea. El país, 04/10/09
Deforestación del Amazonas: auge y declive de la población. La tala de árboles para agricultura y ganadería no mejora las condiciones de vida. El país, 11/06/09.
El discurso político de Björk. El país, 12/07/07.
Energía solar, 'musaka' y discos ecológicos. Estudios de grabación sostenibles, último capricho concienciado del pop. El país. 28/05/09
EEUU y China llaman a la acción contra el cambio climático, El País, 22/09/09.
La música navega sin pasaporte. Una orquesta recorrerá el río Paraná para rescatar e integrar melodías autóctonas de Suramérica. El País, 26/10/09.
La plaza Reial de Barcelona acogerá 300 esculturas de basura reciclada. El país, 03/06/07.
Los falsos defensores del medio ambiente. El periódico de Catalunya, 17/05/09.
Marvin Gaye y la ecología, El periódico de Catalunya, 28/11/09.
McCartney predica lunes vegetarianos, El País, 04/12/09
Semblanza de una estrella: Wyclef Jean.
<<http://www.unep.org/ourplanet/imgversn/163/spanish/Wyclef%20Jean.pdf>>
Sting, contra la destrucción de las selvas. El cantante se une a una campaña del príncipe Carlos para salvar los espacios verdes. El País, 30/09/09.
Sting, contra el traslado de 40.000 indígenas brasileños. El cantante se opone a la construcción de una presa. El País, 24/11/09.
Sueños musicales de un mundo mejor. Burning, Bebe, Freedom y Sex Museum cantan en Madrid por el medio ambiente. El País, 02/04/2008

Pàgines Web¹²⁹:

<<http://tarrago-ros.com.ar/>>
<<http://11thhouraction.com/node/365>>
<<http://certamenalteia.com/obra.htm#1>>
<http://ec.europa.eu/environment/climat/campaign/index_es.htm>
<<http://embvev.chenlo.org/>>
<<http://es.cop15.dk/>>
<<http://gipuzkoa.net/san-marcos/reziklarte.html>>
<<http://liveearth.org/>>
<<http://mundosonidos.blogspot.com/2008/03/3-eso-taller-de-construccin-de.html>>
<<http://nattura.wordpress.com/>>
<<http://new.unep.org/PDF/OurPlanet/2007/sept/SP/OP-2007-09-sp-STARPAGE.pdf>>
<<http://nukefree.org/>>
<<http://oyafestivalen.com/>>
<<http://personal.telefonica.terra.es/web/chapapoweb/chapapoweb/inicio.htm>>
<<http://sxsw.com/>>
<<http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpspan.pdf>>
<http://web.mac.com/marta.tafalla/Estetica_de_la_Naturaleza/Libros%3A_Arte.html>
<<http://www.abeautifullie.org/>>
<<http://www.aelmusicaldenachocano.com/>>
<<http://www.aguavivacanarias.com/2008/>>

¹²⁹ Aquestes pàgines s'han consultat durant l'any 2009.

<<http://www.arteinformatado.com/Criticas/28846/reusa-barcelona/>> <<http://www.aterciopelados.com/>>
<<http://www.axisofjustice.org/>>
<<http://www.basurama.org/>>
<<http://www.bataudicions.com/>>
<<http://www.benjelen.com/foundation>>
<<http://www.bonnaroo.com/festival/greening-activism.aspx>>
<<http://www.cambio.com.co/803/index.html>>
<<http://www.capefarewell.com/>>
<http://www.cepgranada.org/~jmedina/articulos/n6_07/n6_07_100.pdf>
<<http://www.filomusica.com/filo46/instrumentos.html>>
<<http://www.chicohugo.com/>>
<<http://www.chinmaya-dunster.com/concert-environment.php>>
<<http://www.clearwater.org/>>
<<http://www.coronasavethebeach.org/esl/>>
<<http://www.degeneradores.com/vertedero/>>
<<http://www.derramidea.com>>
<<http://www.santogrialproducciones.es/derrameRock/derramidea/index.htm>>
<<http://www.drapart.org/>>
<<http://www.ecoarte.org/>>
<<http://www.educared.net/concurso2001/842/index.htm>>
<<http://www.eldrapairemusical.com/>>
<http://www.expozaragoza2008.es/docs/repositorio/expo_zaragoza_2008_-_llegara_la_tormenta_-_amaral.mp3>
<<http://www.fime.org.mx/>>
<<http://www.flaviomorais.net/bio.html>>
<<http://www.geocities.com/orquestamitote/>>
<<http://www.gmanews.tv/story/99092/NGO-teams-up-with-musicians-to-launch-environment-CD>>
<<http://www.greenhighway.net/>>
<<http://www.intermonoxfam.org/es/page.asp?id=3482>>
<<http://www.junkmusic.org/index.php>>
<<http://www.justiceforplanetearth.org/>>
<<http://www.kokuahawaiiifoundation.org/>>
<<http://www.ladyguana.com>>
<<http://www.lahiguera.net/musicalia/artistas/varios/disco/2644/>>
<<http://www.lincvolt.com/>>
<<http://www.liquidskymusic.com/ecosystem/>>
<<http://www.lithica.es/asociacion-lithica.html>>
<<http://www.lollapalooza.com/default.asp?fd=1>>
<<http://www.meatfreemondays.co.uk>>
<<http://www.musemusic.org/>>
<<http://www.musicwood.org/index.htm>>
<<http://www.myspace.com/ladyguana>>
<<http://www.myspace.com/macacoelmono>>
<<http://www.naturaldearagon.com/>>
<<http://www.nicolasuriburu.com.ar/>>
<http://www.osvalles.com/medi_ambient>
<<http://www.patrimonionatural.org/actuacionesverano.html>> , <<http://www.musicosenlanaturaleza.es/>>
<<http://www.payvand.com/news/08/may/1121.html>>
<<http://www.perlofburlington.org/>>
<<http://www.pnuma.org/docamb/index.php>>
<<http://www.pnuma.org/docamb/mh1972.php>>
<<http://www.presidencia.gub.uy/web/noticias/2006/09/2006090404.htm>>
<<http://www.prnewswire.co.uk/cgi/news/release?id=76215>>
<<http://www.rainforestfoundation.org/>>
<<http://www.reverbrock.org>>
<<http://www.rhythmsdelmundo.com/>>
<<http://www.rioinfinito.com>>
<<http://www.rockinrio.com>>

<<http://www.royalacademy.org.uk/exhibitions/gsk-contemporary-season-2009/>>
<<http://www.sarahharmer.com/>>
<<http://www.savethemanatee.org/>>
<<http://www.selvanegra.org.mx/>>
<<http://www.simonalan.com/>>
<<http://www.skyisover.net/>>
<http://www.sonymusic.com/artists/BarbraStreisand/bio_streisand_foundation.html>
<<http://www.swimdrinkfishmusic.com/>>
<http://www.tallerdemusica.cat/lluis_platero/pagines/gra_de_sorra.html>
<http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/columnists/guest_contributors/article5026175.ece>
<<http://www.trashformaciones.com/>>
<<http://www.turtugablanku.com/>>
<http://www.unep.org/art_env/>
<<http://www.unep.org/ourplanet/imgversn/171/spanish/Arte%20para%20el%20Medio%20Ambiente.pdf>>
<<http://www.unep.org/PDF/ourplanet/2008/may/sp/OP-2008-05-sp-STARPAGE.pdf>>
<<http://www.unescocat.org/ct/p5/cartaterra.html>>
<<http://www.walden.org/>>
<<http://www.waveaid.com.au/>>
<<http://www.x-arquitectos.com.ar/doc/textos/Minimal.pdf>>
<<http://www.yele.org/>>
<<http://www.youtube.com/watch?v=GjU6JKkKQP4>>
<<http://www.webart.com/nadalian/>>
<<http://aula2.el-mundo.es/aula/noticia.php/2003/06/11/aula1055260733.html>>
<<http://bjork.com/>>
<<http://curiosoblog.com/2008/05/man-crea-libro-en-pro-del-medio.html>>
<http://ec.europa.eu/environment/climat/campaign/actions/internationalaction_es.htm>
<http://ec.europa.eu/environment/climat/campaign/pdf/i06_1149es.pdf>
<<http://elblogverde.com/>>
<http://embvev.chenlo.org/index.php?option=com_content&task=view&id=15&Itemid=1>
<<http://es.bonjovi.com/>>
<<http://es.wikipedia.org/wiki>>
<<http://extroversia.universia.net.co/>>
<<http://features.csmonitor.com/environment/2008/09/05/bright-greens-top-11-environmental-songs/>>
<<http://folkmusic.about.com/od/toptens/tp/EarthDaySongs.htm>>
<<http://gavinhudson.greenoptions.com/2007/10/12/green-musicians-and-greener-music-festivals/>>
<<http://liveearth.org/event.php>>
<<http://mundosonidos.blogspot.com>>
<http://news.bbc.co.uk/hi/spanish/misc/newsid_6276000/6276652.stm>
<http://news.bbc.co.uk/hi/spanish/misc/newsid_6280000/6280838.stm>
<<http://posadauribe.blogspot.com/2008/03/msica-que-sale-del-reciclaje-ladyguana.html>>
<http://www.cepgranada.org/~jmedina/articulos/n6_07/n6_07_100.pdf>
<<http://sfaltea.com/info/wp-content/uploads/2008/04/080404presentacionbases37certamenaltea.pdf>>
<<http://tln-100x100er.blog.pangea.org/2009/01/13/tanquem-les-nuclears-100-renovables/>>
<<http://willienelson.com/>>
<<http://www.allheadlinenews.com/articles/7011695187>>
<<http://www.aragonmusical.com/noticias/leer-noticia/1/928/>>
<http://www.artijoc.com/botiga/botiga_prod.asp?cod=15>
<<http://www.bonjovi.com/bonjovi/splash/>>
<<http://www.bonnaroo.com/bonnaroo-08-greener-festival-award.aspx>>
<<http://www.bonnieraitt.com/>>
<<http://www.caliescali.com/andrea-echeverri-cantante-las-canciones-son-oraciones-para-cambiar-lo-malo/>>
<http://www.cambio.com.co/culturacambio/803/ARTICULO-WEB-NOTA_INTERIOR_CAMBIO-4674839.html>
<<http://www.capefarewell.com>>
<http://www.cepgranada.org/~jmedina/articulos/n6_07/n6_07_100.pdf>
<<http://www.ceroco2.org/cat/noticias/Noticia.aspx?id=927>>
<<http://www.deia.com/es/impresa/2005/03/03/araba/d2/85641.php>>

<<http://www.derramidea.com/>>
<<http://www.elcultural.es/noticias/ARTE/502154/Dieciseis artistas alertan sobre el cambio climatico en la Fundacion Canal>>
<<http://www.eldia.es/2008-06-13/cultura/cultura1prn.htm>>
<<http://www.elmundo.es/2001/08/03/uve/1031809.html>>
<<http://www.elmundo.es/elmundo/2007/07/08/cultura/1183866039.html>>
<<http://www.elmundo.es/especiales/2007/02/ciencia/cambioclimatico/index.html?pagina=especiales/2007/02/ciencia/cambioclimatico/musica.html>>
<http://www.elpais.com/articulo/cultura/Sydney/Rio/Janeiro/maraton/musical/salvar/Tierra/elpepucul/20070708elpepucul_2/Tes>
<http://www.elpais.com/articulo/sociedad/coche/electrico/Neil/Young/elpepusoc/20071205elpepusoc_1/Tes>
<<http://www.elpais.com/comunes/2007/liveearth/index.html>>
<http://www.elpais.com/yoperiodista/articulo/Periodista/Reino_Unido_Gran_Londres/Londres/Madonna/musica/Live/Earth/maraton/musica/solidario/elpepuyop/20070707elpyop_1/les>
<<http://www.eltiempo.com/blogs/am/2008/11/canciones-ambientales-2da-entr.php>>
<<http://www.eltiempo.com/blogs/am/2009/04/-normal-0-21-false.php>>
<<http://www.enjoyincubus.com/us/home>>
<<http://www.filomusica.com/filo42/ambiental.html>>
<<http://www.filomusica.com/filo46/instrumentos.html>>
<<http://www.filomusica.com/filo86/f9.html>>
<<http://www.gmanews.tv/story/99092/NGO-teams-up-with-musicians-to-launch-environment-CD>>
<<http://www.greenday.com/>>
<<http://www.greenpeace.org/international/campaigns/climate-change/rock-in-rio/musicians>>
<<http://www.grist.org/news/maindish/2007/06/22/musicians/>>
<<http://www.guardian.co.uk/music/2007/jul/06/2>>
<<http://www.igooh.com/notas/musica-para-rescatar-el-medio-ambiente/>>
<<http://www.igooh.com/notas/top-ten-de-canciones-ambientalistas/>>
<<http://www.indigogirls.com/open.html>>
<<http://www.joselodemisiones.com.ar/>>
<<http://www.kttuninstall.com/>>
<<http://www.laprensa.com.ni/archivo/2006/abril/22/noticias/revista/112475.shtml>>
<http://www.laprensa.com.ni/archivo/2007/abril/21/noticias/revista/186394_print.shtml>
<http://www.los40.com/articulo/noticias/Gore-presenta-Live-Earth-contara-presencia-Mana-Red-Hot-Chili-Peppers/140actn01/20070216I40I40not_8/Tes>
<http://www.los40.com/articulo/noticias/Madonna-graba-cancion-Live-Earth/pmdactart/20070515I40I40not_6/Tes>
<<http://www.lukor.com/musica/noticias/0712/20130242.htm>>
<<http://www.madridiario.es/2008/Abril/medioambiente/gasnatural/72217/rock-in-rio-centra-actividad-social-cambio-climatico.html>>
<<http://www.masarboles.es/noticias/index.php?ntc=47>>
<<http://www.missyhiggins.com/>>
<<http://www.mtvla.com/news/articles/1563588/20070628/index.jhtml?headlines=true>>
<<http://www.musicwood.org/>>
<<http://www.neilyoung.com/>>
<<http://www.nenehcherry.de/>>
<<http://www.oei.es/noticias/spip.php?article2764>>
<<http://www.orquestamitote.tk/>>
<<http://www.pangea.org/scea/>>
<<http://www.pearljam.com/>>
<<http://www.petergarrett.com.au/>>
<http://www.quadernsdigitals.net/datos_web/hemeroteca/r_7/nr_105/a_1257/1257.htm>
<<http://www.radiohead.com/deadairspace/>>
<http://www.recycle-more.co.uk/images/static/schools/pdf/sp_musical.pdf>
<<http://www.revistadearte.com/2008/02/05/%E2%80%99Cape-farewell-arte-climatico%E2%80%9D/>>
<<http://www.rhythmsdelmundo.com/>>
<<http://www.rockinriomadrid.terra.es/>>
<<http://www.sherylcrow.com/>>

<<http://www.smashingpumpkins.com/>>
<<http://www.theeraser.net/Stage4UK/>>
<<http://www.treehugger.com/files/2008/06/top-5-buzzworthy-green-musicians.php>>
<<http://www.tubalespectacles.com/quico.htm>>
<<http://www.unep.org/.../Arte%20para%20el%20Medio%20Ambiente.pdf>>
<http://www.unicef.org/infobycountry/angola_36135.html>
<http://www.women24.com/Women24/Wellness/Green/Article/0,,1-4-1043_18675,00.html>
<<http://www.youthxchange.net>>
<www.miramasalla.org>